

LIETUVOS PSICHOLOGŲ
KONGRESAS 2023
BALANDŽIO 14-15 D.

ŽIEBIAME PSICHOLOGIJOS KIBIRKŠTĮ

PRANEŠIMŲ SANTRAUKŲ LEIDINYS

Mykolo Romerio
universitetas

Lietuvos
psichologų
sąjunga

LIETUVOS PSICHOLOGŲ KONGRESAS 2023**Kongreso organizatoriai:**

Mykolo Romerio universiteto Psichologijos institutas
Lietuvos psichologų sąjunga

Mokslo komiteto nariai:

Pirmininkė Prof. dr. Goda Kaniušonytė, MRU
Prof. dr. Rasa Pilkauskaitė Valickienė, MRU
Prof. dr. Mykolas Simas Poškus, MRU
Prof. dr. Rimantas Vosylis, MRU
Prof. dr. Auksė Endriulaitienė, VDU
Prof. dr. Liuda Šinkariova, VDU
Doc. dr. Laura Šeibokaitė, VDU
Prof. dr. Reda Gedutienė, KU
Doc. dr. Roma Šimulionienė, KU
Doc. dr. Giedrė Širvinskienė, LSMU
Dr. Raimonda Petrolienė, LSMU
Doc. dr. Julija Gaiduk, LCC
Doc. dr. Jurgita Lazauskaitė-Zabielskė, VU
Asist. dr. Jonas Eimontas, VU

Organizacinio komiteto nariai:

Pirmininkas prof. dr. Mykolas Simas Poškus, MRU
Pavadootoja Gustė Gramaglia, MRU
Gintautas Katulis, MRU
Doc. dr. Arvydas Kuzinas, MRU
Dr. Oksana Malinauskienė, MRU
Vilma Milašiūnaitė, MRU
Tatjana Nikitina, MRU
Romualda Rimašiūtė-Knabikienė, MRU
Aleksandras Segal, MRU
Aivaras Vijaikis, MRU
Aina Adomaitytė, LPS prezidentė
Evelina Palaitytė-Urbonė, LPS administratorė

Bibliografinė informacija pateikiama Lietuvos integralios bibliotekų informacinės sistemos (LIBIS) portale ibiblioteka.lt

© Mykolo Romerio universitetas, 2023

© Lietuvos psichologų sąjunga, 2023

Už pranešimų turinį atsako pranešimų autoriai

ISBN 978-609-488-055-1

Turinys

PLENARINIAI PRANEŠIMAI.....	7
SIMPOZIUMAI.....	7
Paulina Želvienė. Psichotraumatologijos naujienos Lietuvoje: moksliniai tyrimai ir praktinės įžvalgos. News in psychotraumatology in Lithuania: research and practical implications.....	7
Jurgita Lazauskaitė-Zabielskė. Darbuotojų gerovė naujajame darbo pasaulyje. Employee well-being in the new world of work	10
Paulius Skruibis. Savižudiškas elgesys Lietuvoje: psichologiniai ir sociokultūriniai aspektai.	13
Aistė Pranckevičienė, Ramunė Dirvanskienė. Neuropsichologija Lietuvoje 2023.	16
Evaldas Kazlauskas. Psichologinės pagalbos internetu galimybės ir iššūkiai.....	19
ŽODINIAI PRANEŠIMAI	21
Aplinkos psichologija.....	21
Audra Balundė, Mykolas Simas Poškus. Susirūpinimo aplinka reikšmė paaiškinant paauglių susidomėjimą aplinkosauginiu aktyvizmu. The Role of Environmental Considerations in Explaining Adolescents' Interest in Environmental Activism	21
Mykolas Simas Poškus. Asmenybės bruožų vaidmuo aplinkosauginiam pilietiškumui. The role of personality traits for environmental citizenship.....	22
Aivaras Vijaikis, Mykolas Simas Poškus. Ar visi žmonės turi naudos savo gerovei būdami aplinkosauginiais piliečiais? Savideterminacijos teorijos požiūris. Do all people have benefits for their well-being from being environmental citizens? The self-determination theory approach	22
Kotryna Lapinskė. Ryšys su gamta paauglystėje: kaip jis patiriamas, kaip apmąstomas, ir kas jam kliudo. Nature relatedness in adolescence: how it is experienced, thought about, and what hinders it.	23
Verslo ir organizacinė psichologija.....	24
Jurgita Lazauskaitė-Zabielskė, Arūnas Žiedelis, Ieva Urbanavičiūtė. Sėkmingas darbas nuotoliu: kokie darbuotojų įgūdžiai jam svarbūs? Successful Remote Work: What Employees' Skills are Essential for it?	24
Edita Dereškevičiūtė, Gintaras Chomentauskas. Streso valdymo treniruotės virtualioje realybėje. Virtual Reality-Based Stress Management Training	24
Gustė Gramaglia. Ugniagesių gelbėtojų darbo motyvacija: Ryšys tarp su darbu susijusių esminių psichologinių poreikių patenkinimo ir pasitenkinimo darbu. Firefighters' work motivation: The relationship between work related basic psychological needs satisfaction and job satisfaction	25
Agnė Dzimidienė, Dalia Bagdžiūnienė. Darbuotojų vikrumo ir įsitraukimo į darbą reikšmė inovatyviam elgesiui organizacijoje. The effect of employee agility and work engagement on innovative behavior at work.....	25
Edukacinė psichologija	26
Ala Petrulytė, Virginija Guogienė. Mokytojų nuotolinės paramos programos suvokiamas veiksmingumas lietuvoje, latvijoje ir slovakijoje. Perceived effectiveness of the Teachers Distance Support Programme in Latvia, Lithuania and Slovakia	26
Irena Žukauskaitė. Mokyklose taikoma reflektavimo praktika: koks turėtų būti psichologų vaidmuo? Reflective practice applied at schools: what should be role of psychologists?	26

Rima Breidokienė, Roma Jusienė, Edita Baukienė. 7-14 m. vaikų mokymąsi prognozuojantys veiksniai: fizinio aktyvumo, laiko prie ekranų ir tėvų elgesio reikšmė. <i>7-14 y.o. children's academic performance factors: the importance of physical activity, screen time and parental behavior</i>	27
Agnė Steponavičiūtė, Reda Gedutienė. Universiteto studentų taikomos metakognityvinės skaitymo strategijos: sąsajos su skaitymo ir akademinė motyvacija bei akademiniais pasiekimais. <i>Metacognitive reading strategies used by university students: relations with reading motivation, academic motivation and academic achievement</i>	27
Romualda Rimašiūtė-Knabikienė, Aistė Diržytė, Aidas Perminas. Nuovargio, depresijos ir nerimo reikšmė mokymosi internetu motyvacijai. <i>The role of mental fatigue, depression, and anxiety for e-learning motivation</i>	28
Klinikinė ir sveikatos psichologija	29
Goda Gegieckaitė, Dovilė Savickaitė, Jonas Eimontas. Individualių psichologinių veiksnių sąsajos su patiriamais tinito sukeltais sunkumais. <i>The association between individual psychological factors and tinnitus-induced difficulties</i>	29
Indrė Akucevičiūtė, Raimonda Petrolienė. „Dangun žengimo skyrius“: COVID-19 pandemija gydytojų anesteziologų-reanimatologų akimis. <i>"Ascension Unit": COVID-19 pandemic through the eyes of anesthesiologists-reanimatologists</i>	29
Eglė Zubienė. Perdegimo simptomų, nerimo ir depresijos požymių pokytis taikant dailės terapiją medicinos darbuotojų grupėje. <i>Change in symptoms of burnout, anxiety and depression following art therapy in a group of medical workers</i>	30
Renata Arlauskienė, Vilhelmas Kiškėnas. Suaugusiųjų A tipo sąmoningumo ir psichoaktyvių medžiagų vartojimo sąsajos. <i>Associations Between Type A Conscientiousness and Psychoactive Substance Use in Adults</i>	31
Antanas Goštautas. KRIS programos psichosocialinių sveikatos rodiklių reikšmė išgyvenamumui per 45 stebėjimo metus. <i>Value of psychosocial health indicators for survival in KRIS programme: follow up for 45 years</i>	31
Arūnas Žiedelis, Laima Bulotaitė, Justina Kymantienė. Esu vieniša(s) ir narimastinga(s). Ar virtualūs socialiniai tinklai gali padėti geriau jaustis? <i>I am lonely and anxious. Can virtual social media help me feel better?</i>	32
Jurgita Garšvinskaitė, Olga Zamalijeva. Kaip meditacija keičia emocijų reguliacijos mechanizmą ir psichologinę gerovę? <i>How Does Meditation Affect Emotion Regulation and Psychological Well-Being?</i>	32
Karolina Baranova, Lina Gervinskaitė-Paulaitienė, Jonas Eimontas. Psichologiniai ambulatoriškai dialektinės elgesio terapijos programoje dalyvaujančių asmenų sunkumai ir mintys apie savižudybę. <i>Psychological difficulties and suicidal ideation in outpatients of dialectical behaviour therapy</i>	33
Justina Paluckaitė. Savikontrolės ir sveikos mitybos ryšys: kokia yra savęs laikymo sveikai besimaitinančiu ir dėmesio skyrimo sveikam maistui rolė?.....	33
Karolina Petraškaitė, Raimonda Sadauskaitė. Lietuviškosios Calgary depresijos skalės sergantiems šizofrenija versijos psichometrinės charakteristikos. <i>Psychometric properties of the Lithuanian version of the Calgary Depression Scale for Schizophrenia</i>	34
Socialinė psichologija	34

Rasa Katinaitė, Kristina Žardeckaitė-Matulaitienė. Internalizuoto heteroseksizmo paplitimas tarp Lietuvoje gyvenančių LGBTQ+ asmenų. <i>The prevalence of internalised heterosexism between LGBTQ+ people living in Lithuania</i>	34
Justina Slavinskienė, Auksė Endriulaitienė. Rizikos ir pavojaus kelyje suvokimo sąveikos reikšmė vairavimo stiliui. <i>The significance of relationship between risk and hazard perception for driving style</i> 35	35
Lina Butkutė, Jolanta Sondaitė, Dimitri Mortelmans. Apsunkintas tapsmas: besiskiriančiųjų kelionė per konfliktiškas skyrybas Lietuvoje. <i>Restricted Self-Transition: A Journey of Divorcees through High-Conflict Divorce in Lithuania</i>	36
Raidos psichologija	36
Roma Jusienė, Edita Baukienė, Rima Breidokienė. Ikimokyklinio amžiaus vaikų emocijų ir elgesio sunkumų raida: ar ir kas keitėsi per dešimtmetį? <i>Emotional and behavioral problems in preschoolers: are there any changes during the decade?</i>	36
Edita Baukienė, Roma Jusienė, Rūta Praninskienė, Rima Breidokienė. Naudojimosi ekranais pramogoms reikšmė 6-14 metų amžiaus vaikų miego kokybei. <i>The significance of leisure screen time for 6-14 years old children's sleep quality</i>	37
Goda Kaniušonytė. Projekto "Vaiko psichosocialinė raida perėjus į vidurinę mokyklą: draugų ir tėvų vaidmuo (NAVIGATE)" pristatymas. <i>Results of the project "Navigating through secondary school: the role of friends and parents and (NAVIGATE)"</i>	37
Teisės psichologija	38
Aleksandras Izotovas, Dave Walsh. Kontakto užmezgimas įtariamųjų apklausose tiriant nusikaltimus: Lietuvos teisėsaugos pareigūnų įžvalgos. <i>Rapport in investigative interviewing of suspects: Perceptions and insights of Lithuanian criminal investigators</i>	38
Laura Ustinavičiūtė-Klenauskė, Aistė Bakaitytė, Aleksandr Segal, Goda Kaniušonytė, Rita Žukauskienė. Projekto "Seksualinės prievartos, patirtos vaikystėje, atskleidimas: paplitimo vertinimas ir lietuviškos simuliuotos interviu platformos (EIT) versijos kūrimas (UNCOVABUSE)" pristatymas. <i>Presentation of the project "Uncovering Child Sexual Abuse: Assessment of Life-time Prevalence and Development of Lithuanian version of Simulated Interview Software (EIT) (UNCOVABUSE)"</i>	38
Liubovė Jarutienė. Prieš intymią partnerę smurtavusių asmenų psichologinės charakteristikos. <i>The psychological characteristics of the intimate partner violence perpetrators</i>	39
Laura Šeibokaitė, Rasa Markšaitytė, Auksė Endriulaitienė, Tadas Vadvilavičius, Mark Sullman. Vairuotojų suvokiamo nuobaudų neišvengiamumo ir ankstesnio baustumo patirties sąsajos. <i>The relationship between drivers' perceived certainty of penalties and prior punishment experience</i>	39
Gintautas Valickas, Kristina Vanagaitė. Lietuvos teisėjų psichologinės gerovės ypatumai. <i>Characteristics of Lithuanian judges' psychological well-being</i>	40
Ilona Laurinaitytė, Liubovė Jarutienė. Persekiojimo aukų taikomos įveikos strategijos ir psichologinės pagalbos joms galimybės. <i>Coping strategies for victims of stalking and key features of psychological support</i>	41
Dovilė Barysė. Teisės technologijos teismuose: ekspertų įžvalgos.	41
Kitos psichologijos sritys	42
Jolanta Sondaitė, Jolita Sorokinaitė. Bendratėvystė po skyrybų: iššūkiai ir privalumai. <i>Co-parenting after divorce: challenges and advantages</i>	42
STENDINIAI PRANEŠIMAI	43

Raidos psichologija	43
Rūta Norkienė, Jorinta Jakubauskaitė, Jolita Krasauskienė, Tomas Lazdauskas. Temperamentas ankstyvojoje ir vidurinėje vaikystėje: lyginamoji savybių raiškos analizė. <i>Temperament in early and middle childhood: A comparative analysis of trait expression</i>	43
Antanas Kairys, Olga Zamalijeva. Vyresnio amžiaus asmenų interneto naudojimas COVID-19 pandemijos metu: potencialus apsauginis veiksnys? <i>Internet use by older adults during the COVID-19 pandemic: a potential protective factor?</i>	44
Edukacinė psichologija	44
Gražina Gintilienė, Reda Gedutienė, Dovilė Butkienė, Kęstutis Dragūnevičius, Lauryna Rakickienė. Skaitymo ir rašymo sunkumų patiriantys mokiniai: kaip atpažinti? <i>Students with reading and writing difficulties: how to identify?</i>	44
Klinikinė ir sveikatos psichologija	45
Saulė Navytė, Kęstutis Dragūnevičius. Įsitikinimų apie emocijas ir emocijų reguliacijos strategijų naudojimo reikšmė prognozuojant vyrų ir moterų psichologinę gerovę. <i>The role of emotion beliefs and emotion regulation strategies in psychological well-being among males and females</i>	45
Organizacinė psichologija	46
Loreta Bukšnytė-Marmienė. Mokyklos organizacinių veiksnių ir mokytojų profesinės gerovės reikšmė jų įsipareigojimui organizacijai. <i>The importance of the school's organizational factors and teachers' work related well-being for teachers' organizational commitment</i>	46
Antanas Kairys, Olga Zamalijeva, Raimonda Sadauskaitė, Ieva Reine. Subjektyvios darbo vietos kokybės klausimyno struktūra Lietuvos ir Latvijos priešpensinio ir pensinio amžiaus asmenų grupėje. <i>Structure of the subjective job quality questionnaire for pre-retirement and retirement age groups in Lithuania and Latvia</i>	46
Tadas Vadvilavičius, Aurelija Stelmokienė. Nuo suvokiamų darbo ir asmeninių resursų iki šeimos reikalavimų patenkinimo moterų imtyje: žvalgojomo tyrimo rezultatai. <i>From perceived work and personal resources to meeting family demands in a sample of women: results from pilot study</i>	47
Socialinė psichologija	48
Emilija Ratkienė, Olga Zamalijeva. Polinkis tikėti sąmokslo: asmenybės bruožų, streso įveikos strategijų ir psichologinės gerovės vaidmuo. <i>Conspiracy mentality: the role of personality traits, coping strategies and psychological well-being</i>	48
Apie MRU	49

PLENARINIAI PRANEŠIMAI

PROF.DR. DANIELIUS SERAPINAS.
PSICHOLOGIJOS,
FIZIOLOGIJOS IR GENETIKOS
ABIPUSIŠKUMO EMPIRINIAI
TYRIMAI

DR. TOM VAN DAELE.
THERE'S NO TURNING BACK
NOW? THE POTENTIAL OF
TECHNOLOGY FOR MENTAL
HEALTHCARE

PROF.DR. AISTĖ PRANCKEVIČIENĖ.
NEUROPSICHOLOGIJA
KLINIKINĖS PSICHOLOGIJOS
LAUKE

PROF. DR. BRETT LAURSEN.
WHAT DOES IT MEAN TO BE
SUSCEPTIBLE TO PEER
INFLUENCE?

SIMPOZIUMAI

Paulina Želviene.

Psichotraumatologijos naujienos Lietuvoje: moksliniai tyrimai ir praktinės įžvalgos.

News in psychotraumatology in Lithuania: research and practical implications

paulina.zelviene@fsf.vu.lt Psichotraumatologijos centras, Psichologijos institutas, Vilniaus universitetas

Psichotraumatologijos srities tyrimai rodo, kad didžioji dauguma suaugusių ir vaikų/paauglių patiria potencialiai traumines patirtis. Itin svarbus tampa tokių patirčių ir su šiais įvykiais susijusių streso reakcijų atpažinimas ir specializuotos pagalbos teikimas. Simpoziumo metu planuojama pristatyti psichotraumatologijos srities mokslinius tyrimus apie kompleksinio potrauminio streso sąsajas su suicidiškumu. Taip pat bus pristatomi Lietuvos ir tarpkultūriniai vaikų bei paauglių trauminių patirčių ir trauminio streso tyrimai. Pranešėjai pristatys ir diskutuos apie gautų rezultatų praktinius aspektus.

Odeta Geleželytė*, Monika Kvedaraitė, Evaldas Kazlauskas.

Kompleksinio potrauminio streso ir ribinio asmenybės sutrikimo simptomų vaidmuo aiškinant ryšį tarp seksualinės traumos ir suicidiškumo.

Examining complex posttraumatic stress and borderline pattern symptoms as mediators of the relationship between sexual trauma and suicidality

*odeta.gelezelyte@fsf.vu.lt Psichotraumatologijos centras, Psichologijos institutas, Vilniaus universitetas

Įvadas. 2018 m. Pasaulio sveikatos organizacija (PSO) į naują Tarptautinės ligų klasifikacijos 11-ąją (TLK-11) versiją įtraukė kompleksinio potrauminio streso sutrikimo (KPTSS) diagnozę. KPTSS apima potrauminio streso (PTSS) ir sutrikusios asmenybės organizacijos (AOS) simptomus. Nors jau yra įrodymų, kad seksualinė prievarta bei potrauminio streso ir ribinis asmenybės sutrikimai yra susiję su savižudybės rizika, itin trūksta duomenų apie KPTSS ir suicidiškumo ryšį. Šiuo tyrimu buvo siekiama įvertinti kompleksinio potrauminio streso ir ribinio asmenybės sutrikimo simptomų mediacinį vaidmenį aiškinant ryšį tarp seksualinės traumos ir suicidiškumo. Metodika. Tyrime dalyvavo 103 pilnamečiai asmenys ($M(SD)_{amžius}=32,64 (9,36)$; 83,5% moterų) gyvenime patyrę trauminių patirčių. Naudotas diagnostinis Tarptautinis traumos interviu (ITI)

kompleksinio potrauminio streso simptomams vertinti. Ribinio asmenybės sutrikimo simptomai ir savižudybės rizika vertinti savistatos klausimynais. Buvo tikrintas paralelinės mediacijos modelis: kompleksinio potrauminio streso ir ribinio asmenybės sutrikimo simptomai buvo įtraukti kaip ryšio tarp seksualinės traumos patirties (patyrė/nepatyrė) ir suicidiškumo mediatoriai. Amžius, lytis ir traumos patyrimas suaugus ar vaikystėje buvo įtraukti kaip kontroliuojami kintamieji. Rezultatai. Rezultatai atskleidė, kad 26,3% tyrimo dalyvių buvo patyrę seksualinę prievartą; 72,7% tyrimo dalyvių, kuriems nustatytas KPTSS, nurodė ankstesnius bandymus žudyti. Mediacinė analizė parodė, kad seksualinės prievartos patyrimas, mediatoriai ir kontroliuojami kintamieji paaiškino 38,31% suicidiškumo variacijos ($F[6, 96] = 9,93, p < 0,001$). Tiek kompleksinio potrauminio streso, tiek ribinio asmenybės sutrikimo simptomų vaidmuo buvo svarbus aiškinant ryšį tarp seksualinės prievartos patyrimo ir suicidiškumo. Diskusija. Tyrimo rezultatai atskleidė tiek kompleksinio potrauminio streso, tiek ribinio asmenybės sutrikimo simptomų svarbą norint geriau suprasti sąsajas tarp seksualinės prievartos patyrimo ir savižudybės rizikos. Svarbu toliau tęsti tyrimus, siekiant dar aiškiau atskleisti savižudybės rizikos formavimosi po trauminių patyrimų mechanizmus. Išvados. Tiek kompleksinio potrauminio streso, tiek ribinio asmenybės sutrikimo simptomų vaidmuo buvo reikšmingas aiškinant ryšį tarp seksualinės prievartos patyrimo ir suicidiškumo.

Evaldas Kazlauskas.

Paauglių trauminė patirtis ir potrauminis stresas Lietuvoje ir Japonijoje: tarpkultūrinis tyrimas.

Adolescent traumatic experiences and post-traumatic stress in Lithuania and Japan: a cross-cultural study

evaldas.kazlauskas@fsf.vu.lt

Psichotraumatologijos centras, Psichologijos institutas, Vilniaus universitetas

Įvadas. Pasaulio sveikatos organizacijos patvirtintame 11-ame Tarptautinių ligų klasifikacijos leidime (TLK-11) įtraukta nauja kompleksinio potrauminio streso sutrikimo (KPTSS) diagnozė. Nors KPTSS mokslinių tyrimų atliekama vis daugiau, trūksta paauglių KPTSS tyrimų, taip pat yra didelis tarpkultūrinių tyrimų poreikis. Šio tyrimo tikslas buvo atlikti trauminės patirties ir KPTSS tyrimą Lietuvos ir Japonijos paauglių imtyse. Metodika. Tyrime dalyvavo nuo 12 iki 18 m. paaugliai iš Lietuvos ($n = 832$) ir Japonijos (914), kurių vidutinis amžius 15,5 m. KPTSS buvo įvertintas naudojant Tarptautinio traumos klausimyno vaikų ir paauglių versiją. Rezultatai. Nustatyti trauminės patirties skirtumai, 80 proc. Lietuvos paauglių nurodė patyrę trauminės patirtis per gyvenimą, tuo tarpu Japonijoje tokių patirčių nurodė 45 proc. Tyrimo dalyvių. Lietuvoje daugiau buvo tarpasmeninio smurto, o Japonijoje gamtinių katastrofų patirčių. Lietuvoje KPTSS paplitimas buvo didesnis 12,3 proc., o Japonijoje 4,1 proc. KPTSS buvo susijęs su bendru trauminių įvykiu kiekiu, moteriška lytimi, finansiniais sunkumais šeimoje ir vienišumu. Išvados. Šis tarpkultūrinis tyrimas atskleidė skirtingus trauminių patirčių patyrimus Lietuvoje ir Japonijoje, kurie susiję su šalių skirtinga geografine padėtimi ir sociokultūrinio kontekstu. Nežiūrint didelių trauminės patirties ir KPTSS paplitimo skirtumų, tyrimas parodo, kad veiksniai susiję su KPTSS skirtingose kultūrose buvo labai panašūs, tokie kaip trauminė patirtis ir tarpasmeniniai veiksniai.

Paulina Želvienė*, Agnietė Kairytė, Ieva Daniūnaitė, Evaldas Kazlauskas, Odeta Geleželytė.

Odensės vaiko traumos atpažinimo testo (OCTS) validavimo tyrimas Lietuvoje: pirmieji rezultatai.

Validation of the Odense Child Trauma Screening (OCTS) in Lithuania: Preliminary findings

**paulina.zelviene@fsf.vu.lt* Psichotraumatologijos centras, Psichologijos institutas, Vilniaus universitetas

Įvadas. Daugelis vaikų susiduria su potencialiai traumuojančiais įvykiais. Šios patirtys gali turėti įtakos tolesniam vaiko psichosocialiniam funkcionavimui bei adaptacijai suaugusiojo amžiuje. Taigi yra labai svarbu laiku ir tiksliai pastebėti vaikų traumavimo požymius, kad jiems būtų galima laiku suteikti tinkamą pagalbą. Vis dėlto, mažų vaikų trauminio streso reakcijų vertinimas pasižymi tam tikra specifika ir kelia iššūkių. Pastebimas mažų vaikų trauminio streso vertinimo instrumentų trūkumas tiek Lietuvoje, tiek pasaulyje.

Odensės vaiko traumos atpažinimo testas (OCTS) yra nauja Danijos mokslininkų sukurta metodika, skirta 4-8 m. amžiaus vaikų galimo traumavimo požymių atpažinimui. Šio tyrimo tikslas – palyginti OCTS rezultatus tarp populiacijos bei rizikos grupių vaikų bei išanalizuoti sąsajas su kitais psichikos sveikatos rodikliais. Metodika. Buvo analizuoti 81 vaiko duomenys. Tyrime dalyvavo 48 vaikai (59,3%) iš bendrosios populiacijos ir 33 vaikai iš rizikos grupių. Vidutinis tyrimo dalyvių amžius buvo 6,23 m. (SD=1,50; nuo 3 iki 9 m.); 65,4% (n=53) buvo mergaitės. Tyrimo dalyviai vaikai atliko Odensės vaiko traumos atpažinimo testą (OCTS), o jų tėvai (arba globėjai/su vaiku dirbantys specialistai) pildė Vaikų ir paauglių traumos klausimyną (CATS) bei Galių ir sunkumų klausimyną (SDQ). Tyrimui finansavimą skyrė Lietuvos mokslo taryba (LMTLT), nutarties Nr. S-MIP-22-22. Rezultatai. Gauta, kad rizikos grupių vaikai vidutiniškai patyrė daugiau skirtingų potencialiai traumuojančių patirčių lyginant su bendrosios populiacijos tyrimo dalyvių grupe (M=2,79 (SD=2,00), M=1,20 (SD=1,19); t=4,09, p<0,001). Rizikos grupės vaikų (M=3,26, SD=2,68) bendras OCTS balas buvo reikšmingai didesnis (t=2,01, p=0,049) nei populiacinės grupės (M=2,16, SD=1,95). Psichikos sveikatos sunkumai (SDQ) buvo reikšminai susiję su bendru OCTS įverčiu (r=0,25, p=0,025). Diskusija. Preliminarūs rezultatai atskleidžia, kad OCTS gali būti validus apžvalginis instrumentas 4-8 m. amžiaus vaikų traumavimo požymių atpažinimui. Svarbu toliau tęsti OCTS validavimo tyrimus įvairiose imtyse ir kontekstuose. Išvados. Gauti preliminarūs Odensės vaiko traumos atpažinimo testo (OCTS) validumą indikuojantys rezultatai.

Agnietė Kairytė*, Paulina Želvienė, Evaldas Kazlauskas.

Psichologinis atsparumas paauglystėje: trajektorijos ir sąsajos su smurto patirtimis ir psichosocialiniu funkcionavimu.

Resilience in adolescence: trajectories and associations with maltreatment experiences and psychosocial functioning

*agniete.kairyte@fsf.vu.lt Psichotraumatologijos centras, Psichologijos institutas, Vilniaus universitetas

Įvadas. Psichologinio atsparumo dinamiškumas ir stabilumas yra daug diskusijų susilaukianti tema, ypač nepalankių gyvenimo patirčių kontekste. Trūksta tyrimų, kurie padėtų atskleisti atsparumo dinamiškumą paauglystėje, ypač, turint omenyje, kad paauglystė pati savaime yra labai dinamiškas raidos laikotarpis. Šio tyrimo tikslas – iširti psichologinio atsparumo pokyčius paauglystėje per trijų metų laikotarpį, įvertinti išskirtas psichologinio atsparumo trajektorijų sąsajas su smurto patirtimis ir psichosocialiniu funkcionavimu. Metodika. Įvairiose Lietuvos bendrojo ugdymo mokyklose buvo atliktas trijų bangų longitudinalinis tyrimas „Stresas ir atsparumas paauglystėje“. Tyrimo imtį pirmojo matavimo metu sudarė 1295 paaugliai (antrojo matavimo n = 329, trečiojo matavimo n = 849), 57,4% moterys. Dalyvių vidutinis amžius buvo 15,35 metų (SD = 1,53). Tyrime naudoti savistatos instrumentai: Psichologinio atsparumo skalė-14 (RS-14) (Wagnild, 2011); Nacionalinio Norvegijos smurto ir trauminio streso tyrimų centro (NKVTS) sudarytas klausimynas apie patirtą smurtą, įtraukiantis visas Pasaulio sveikatos organizacijos išskirtas smurto rūšis (Hafstad & Augusti, 2019); Galių ir sunkumų klausimynas (SDQ) (Goodman, 1997). Psichologinio atsparumo trajektorijos buvo išskirtos naudojant latentinio augimo modeliavimą, skirtumai tarp išskirtų grupių buvo įvertinti naudojant Chi kvadrato kriterijų. Rezultatai. Išskirtos dvi psichologinio atsparumo grupės: sąlyginai žemo psichologinio atsparumo (8,6%) ir sąlyginai aukšto psichologinio atsparumo (91,4%). Paaugliai patekę į žemesnio psichologinio atsparumo grupę buvo patyrę daugiau nepriežiūros, psichologinio smurto, fizinio smurto ir seksualinio smurto internete. Tai pat paaugliai, pasižymintys žemesniu psichologiniu atsparumu, pasižymėjo didesne psichopatologijos rizika. Diskusija. Šiuo longitudinaliu tyrimu atskleista, kad psichologinis atsparumas paauglystėje gali būti stabilus, o žemesnis psichologinis atsparumas susijęs su smurtinėmis patirtimis bei padidėjusia psichopatologijos rizika. Vis dėlto, tolesni tyrimai ir praktinės įžvalgos yra svarbūs, siekiant geriau suprasti, kas veikia atsparumo stabilumą ir kokiame kontekste atsparumas gali būti dinamiškas ar stabilus. Išvados. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad psichologinis atsparumas paauglystėje yra stabilus konstruktas, susijęs su dažnesnėmis smurto patirtimis, didesne psichopatologijos rizika.

Jurgita Lazauskaitė-Zabielskė.

Darbuotojų gerovė naujajame darbo pasaulyje.

Employee well-being in the new world of work

jurgita.lazauskaite@fsf.vu.lt Vilniaus Universitetas

Pastaraisiais metais darbo pasaulis patyrė daug ir didelės apimties transformacijų. 2019 metų pabaigoje kilusi COVID-19 pandemija, dėl kuriai suvaldyti įvestų priemonių beveik pusė europiečių ėmė dirbti nuotoliu, ekonomikos skaitmenizacija, informacinių ir ryšių technologijų pažanga, dėl konkurencijos pasaulinėje rinkoje kylantis poreikis mažinti veiklos sąnaudas ir pan. (Europos Komisija, 2020) neišvengiamai keičia ir darbo aplinką. Lanksčios darbo formos ir poreikis prie jų prisitaikyti, technologijų sąlygoti darbo atlikties pokyčiai, nerimas dėl darbo pobūdžio ar darbo vietos ateities, nuolatinis poreikis mokytis ir neatsilikti nuo naujovių kelia naujų iššūkių darbuotojų gerovei, kuriems išspręsti reikalingos mokslu grįstos įžvalgos. Todėl šiame simpoziume pristatomi Lietuvoje ir visoje Europoje atlikti empiriniai tyrimai ir jais grįstos įžvalgos. G. Genevičiūtė-Janonė ir kolegės kelia klausimą, ar darbuotojų psichologinės gerovės prielaidos yra universalios, ar specifinės, priklausančios ir nuo sektoriaus, kuriame veikia organizacija. A. Žiedelis ir kolegės savo pranešimu nagrinėja nesaugumą dėl darbo patiriančio darbuotojo reakciją į technologijų darbe keliamus iššūkius, atskleisdami komunikacijos pertekliaus poveikį patiriamam stresui, perdegimui ir darbo-namų konfliktui. R. Jakštienė ir kt. tyrimu atskleidžia, kaip darbuotojai vertina savo priklausomybę nuo technologijų ir jų kuriamą perkrovos jausmą bei komunikacijos perteklių ir šių kintamųjų sąsajas su darbuotojų gerovės aspektais: stresu darbe, perdegimu, darbo-namų konfliktu. Pasitelkę Europos socialinio tyrimo Lietuvos imties duomenis, I. Urbanavičiūtė ir kolegės atskleidžia, kaip taip tam tikros darbo formos praktikavimas yra susijęs su darbuotojų teigiamu ar neigiamu požiūriu į virtualių produktų taikymą darbe. Galiausiai, J. Lazauskaitė-Zabielskė ir kolegės kelia klausimą, kokie asmeniniai ištekliai bus svarbūs naujajame darbo pasaulyje, siekiant sėkmingai dirbti nuotoliu, išlaikant motyvaciją dirbti bei aukštus veiklos rezultatus.

Giedrė Genevičiūtė-Janonė, Aurelija Stelmokienė, Kristina Kovalčikienė, Loreta Gustainienė.

Darbuotojų psichologinę gerovę prognozuoja universalūs veiksniai. Ar tikrai?

Universal factors explain employees' psychological well-being. Is that valid?

Vytauto Didžiojo universitetas

Sparčiai kintančiame darbo pasaulyje svarbu ne tik įvertinti darbuotojų psichologinės gerovės rodiklius, bet ir numatyti šio reiškinių, kuris laikomas pagrindiniu ES produktyvumo ir inovacijų šaltiniu, prielaidas organizacijoje. Nemažai mokslinių diskusijų vyksta apie tai, ar šios prielaidos yra universalios ar specifinės, priklausančios ir nuo sektoriaus, kuriame veikia organizacija. Kiekybiniame skerspjūvio tyrime švietimo darbuotojų imtį sudarė 451 darbuotojas, o gamybinės organizacijos – 405 darbuotojai. Siekiant įvertinti darbuotojų suvokiamus darbo išteklius ir reikalavimus, stresą bei profesinį perdegimą buvo naudojamas Kopenhagos Psichosocialinis klausimynas (COPSOQ II; 2007). Pasitenkinimas darbu buvo matuojamas klausimynu, sudarytu remiantis Spector (1985) Pasitenkinimo darbu modeliu, o organizacinis įsipareigojimas – patikslinta Organizacinio įsipareigojimo klausimyno versija (Meyer et al., 1993). Remiantis į asmenį orientuotu požiūriu buvo siekiama identifikuoti dviejų skirtingo sektoriaus organizacijų darbuotojų psichologinės gerovės profilius. Klasterinės analizės leido išskirti dvi darbuotojų grupes, remiantis jų patiriamu stresu, profesinio perdegimo, jaučiamo pasitenkinimo darbu ir įsipareigojimo organizacijai įverčiais. Tiek švietimo, tiek gamybinėje organizacijoje vieną grupę sudarė darbuotojai, patyrę mažiau sveikatos bėdų darbe ir turėjo daugiau pozityvių nuostatų, o kitą – atvirkščiai, darbuotojai su daugiau sveikatos bėdų darbe ir mažiau pozityvių nuostatų. Vis dėlto, dvinarės logistinės regresinės analizės rezultatai atskleidė, jog švietimo organizacijose darbuotojo patekimą į palankų darbuotojui ir organizacijai klasterį prognozuoja didesnis suvokiamas darbo prasmingumas, mažiau kiekybinių ir emocinių reikalavimų darbe bei

darbo-šeimos vaidmenų konflikto. Tuo tarpu gamybinėje organizacijoje darbuotojas turi didesnę tikimybę patekti į palankų darbuotojui ir organizacijai klasterį, jei patiria mažiau darbo-šeimos vaidmenų konflikto, savo darbą vertina kaip prasmingą, suvokia, jog organizacija teisinga ir efektyviai komunikuoja su darbuotojais. Taigi, gamybinėje organizacijoje norint užtikrinti darbuotojų psichologinę gerovę reikėtų daugiau dirbti su darbo išteklių (teisingumo ir efektyvios komunikacijos) didinimu, o švietimo – su darbo reikalavimų (kiekybinių ir emocinių) mažinimu. Darbo prasmingumas kaip ir šeimos bei darbo suderinimas aktualūs nepriklausomai nuo sektoriaus, kuriame dirba darbuotojai. Universalios rekomendacijos darbuotojų psichologinei gerovei didinti tik iš dalies tinka skirtinguose sektoriuose veikiančioms organizacijoms.

Arūnas Žiedelis, Ieva Urbanavičiūtė, Rita Jakštienė, Jurgita Lazauskaitė-Zabielskė.

Viena bėda – dar ne bėda: išmaniųjų technologijų sukulto komunikacijos pertekliaus bei profesinio nesaugumo sąveika ir darbuotojų gerovė.

One problem is not a problem: the interaction of smart technology-induced communication overload and occupational insecurity and employee well-being

Vilniaus universitetas

Įvadas. Išmaniosios technologijos keičia darbo pasaulį, suteikdamos ir galimybių, ir naujų iššūkių darbuotojų gerovei. Ryšio technologijos įgalina bendrauti nepaisant geografinio atstumo, tačiau buvimas lengvai pasiekiamu ir su tuo susijusi tarpasmeninių sąveikų gausa (t.y. komunikacijos perteklius) kelia įtampą, kuri neigiamai veikia jų savijautą ir funkcionavimą (Stephens et al., 2017). Taip pat, technologinis progresas leidžia didinti organizacijų našumą tobulinant darbo procesus, tačiau dalis darbuotojų (pagrįstai) išgyvena nesaugumą, svarstydami, kaip jų profesinė veikla atrodys ateityje (Goetz & Boehm, 2020). Išteklių išsaugojimo teorija (Hobfoll et al., 2018) postuluoja išteklių praradimo ciklus, dėl kurių profesinį nesaugumą išgyvenantys darbuotojai turėtų jautriau reaguoti į kitus technologijų keliamus iššūkius. Todėl šio tyrimo tikslas buvo patikrinti informacinių technologijų sukulto komunikacijos pertekliaus ir profesinio nesaugumo sąveikos sąsajas su darbe patiriamu stresu, perdegimu ir darbo-namų konfliktu. Metodika. Tyrime dalyvavo 244 įvairių įstaigų ir organizacijų darbuotojai: 182 moterys, 62 vyrai, amžiaus vidurkis – 30,8 m. (SD = 8,7). Dalyviai pildė tyrimo anketą, vertinusią technologijų sukeltą komunikacijos perteklių (Karr-Wisniewski & Lu, 2010), profesijos turinio nesaugumą (Roll et al., 2022), stresą darbe (Matthews et al., 2022), perdegimą (Schaufeli et al., 2020) bei darbo-namų konfliktą (Geurtz et al., 2005). Duomenų analizei buvo pasitelkta koreliacinė bei moderacinė regresinė analizė. Rezultatai. Išmaniųjų technologijų sukeltas komunikacijos perteklius buvo reikšmingai susijęs su darbe patiriamu stresu ($r = 0,28$, $p < 0,001$), perdegimu ($r = 0,38$, $p < 0,001$), bei darbo-namų konfliktu ($r = 0,31$, $p < 0,001$). Moderacinė analizė atskleidė reikšmingas sąveikas tarp kintamųjų: komunikacijos pertekliaus efektas vertintiems gerovės rodikliams buvo stipresnis tiems darbuotojams, kurie išgyveno didesnį technologijų progreso sukeltą profesinį nesaugumą. Išvados. Dėl technologinio progreso profesinį nesaugumą išgyvenantys darbuotojai jautriau reaguoja į komunikacijos perteklių darbe. Dėl to, rūpinantis darbuotojų gerove, šiai grupei turėtų būti skiriamas ypatingas dėmesys.

Rita Jakštienė, Arūnas Žiedelis, Ieva Urbanavičiūtė, Jurgita Lazauskaitė-Zabielskė.

Komunikacijos perteklius, perkrova dėl technologijų ir priklausomybė nuo jų darbe – ne tas pats.

Communication overload, technology overload and dependence on technology at work are not the same

Vilniaus universitetas

Įvadas. Technologijų naudojimas darbe daugeliui tapo neatsiejama kasdienybės dalis. Viena vertus, technologijos įgalina padaryti daugiau ir greičiau; kita vertus, jos taip pat gali sukelti priklausomybės nuo technologijų jausmą, perkrovos įspūdį ir komunikacijos perteklių. Nors visi trys minėti technologijų aspektai gali turėti neigiamą įtaką darbuotojams, svarbu atskirti ir atrasti specifines jų sąsajas su darbuotojų gerovės dedamosiomis. Šio tyrimo tikslas yra įvertinti, kaip darbuotojai vertina savo priklausomybę nuo technologijų ir jų kuriamą perkrovos jausmą bei komunikacijos perteklių ir šių kintamųjų sąsajas su darbuotojų gerovės

aspektais: stresu darbe, perdegimu, darbo-namų sąveika. Metodika. Tyrimo dalyviai (N=244) pildė anketą, atsakydami į klausimus apie priklausomybę nuo technologijų (Karr-Wisniewski & Lu, 2010), perkrovos jausmą dėl technologijų (Ragu-Natham et al., 20028), komunikacijos perteklių (Karr-Wisniewski & Lu, 2010), stresą darbe (Matthews et al., 2022), perdegimą (Schaufeli et al., 2020) ir darbo-namų konfliktą (Geurtz et al., 2005). Anketą užpildė įvairių organizacijų darbuotojai, 74,59% dalyvių – moterys, dalyvių amžiaus vidurkis – 30,77 metų (SD = 8,66), dauguma (86,5%) turi aukštąjį išsilavinimą. Duomenų analizei buvo pasitelkta koreliacinė ir regresinė analizė bei aprašomoji statistika. Rezultatai. Imties vidurkis vertinant perkrovą nuo technologijų – 2,54, komunikacijos perteklių - 2,39, priklausomybę nuo technologijų - 3,99 balai (5-balėje skalė). Vidutiniškai respondentai nesutiko arba buvo indiferentiški teiginiams, kad technologijos sukelia perkrovą ar komunikacijos perteklių, tačiau su teiginiais, kad darbas priklauso nuo technologijų – sutiko. Perkrova dėl technologijų ir komunikacijos perteklius yra susiję su stresu darbe (atitinkamai $r=0,29$, $r=0,28$), darbo-namų konfliktu (atitinkamai $r=0,35$, $r=0,31$) ir perdegimu (atitinkamai $r=0,39$, $r=0,38$) (visur $p<0,001$). Priklausomybė nuo technologijų neturi sąsajų nei su vienu iš šių darbuotojų gerovės aspektų. Regresinė analizė parodė, kad perkrova dėl technologijų kartu su komunikacijos pertekliumi prognozuoja stresą darbe, darbo-namų konfliktą ir perdegimą. Kartu nustatyta, kad perkrova dėl technologijų ir komunikacijos perteklius nėra tapatūs kintamieji – jie abu prognozavo darbuotojų gerovės kintamuosius nesukeldami multikolinearumo. Išvados. Skirtingi technologijų sukelti iššūkiai turėtų būti nagrinėjami atsižvelgiant į skirtingas jų su sąveikas su įvairiais darbuotojų gerovės veiksniais. Perkrova dėl technologijų ir komunikacijos perteklius prognozuoja stresą darbe, darbo-namų konfliktą ir perdegimą, o priklausomybė nuo technologijų su pastaraisiais konstruktais nesisieja.

Ieva Urbanavičiūtė, Arūnas Žiedelis, Rita Jakštienė, Jurgita Lazauskaitė-Zabielskė.

(Po)pandeminio pasaulio iššūkiai: darbo formų įvairovė ir darbuotojų nuostatos apie virtualų darbą.

Challenges of the (post)pandemic world: Diversity of work forms and employees' attitudes towards virtual work

Vilniaus universitetas

Įvadas. Pandeminis laikotarpis stipriai pakoregavo darbo atlikties ypatumus. Vienas ryškiausių pokyčių – vadinamosios virtualaus darbo formos paplitimas, kuri, manoma, užims svarbią vietą ir ateityje (Rudolph ir kt, 2020). Tam, kad būtų sėkmingai taikoma, ji turėtų apimti bent tris aspektus: sklandžią komunikaciją naudojant kompiuterines ar mobiliojo ryšio technologijas, darbo vietos lankstumą ir santykinę laisvę struktūruoti savo darbo dieną (autonomiją). Deja, tyrimuose retai nagrinėjama darbo formas apibrėžiančių aspektų visuma, dažniau susitelkiant ties vienu kuriuo aspektu. Be to, trūksta duomenų apie pačių darbuotojų nuostatas virtualaus darbo atžvilgiu. Tad pirmasis šio tyrimo tikslas – įvertinti (ne)virtualaus darbo formų įvairovę, kokybę ir paplitimą Lietuvos darbuotojų imtyje. Antrasis – patikrinti, kaip tam tikros darbo formos praktikavimas siejasi su darbuotojų teigiamu ar neigiamu požiūriu į virtualių produktų taikymą darbe, remiantis asmeninės patirties (angl. exposure) modeliu (Grush, 1976). Metodas. Tyrimas paremtas 2021 m. European Social Survey Lietuvos respondentų imtimi. Į analizę buvo įtraukti 1-4 ISCO kategorijoms priklausančių dirbančių asmenų duomenys (N = 395; 35 proc. vyrų; vidutinis amžius – 44,51 m.). Duomenys apdoroti atliekant latentinių profilių analizę (LPA). Rezultatai. LPA atskleidė keturias minėtų darbo aspektų (komunikacijos, darbo vietos, autonomijos) konfigūracijas. Jos kokybiškai skyrėsi viena nuo kitos savo palankumu ir atspindėjo skirtingas darbo formas – nuo pilnai "virtualios" iki "tradicinės" biuro. Darbuotojų vyresnis amžius ir moteriška lytis buvo susiję su didesne nepalankių darbo formų tikimybe. Darbuotojų nuostatos apie virtualių produktų naudojimą darbe skyrėsi priklausomai nuo jiems būdingos darbo formos. Geriausiai juos vertino tie darbuotojai, kurie buvo daugiausiai susidūrę su virtualia komunikacija, nepalankiausiai – tie, kurie turėjo mažai autonomijos ir/arba nuolatos dirbo biure. Išvados. Tyrimo rezultatai patvirtino asmeninio patyrimo modelio prielaidas, tačiau kartu atkreipė dėmesį į svarbius darbo dizaino aspektus (pvz., autonomiją), kurie prisideda prie darbuotojų požiūrio į naujas darbo formas ir jų priėmimą.

Jurgita Lazauskaitė-Zabielskė, Ieva Urbanavičiūtė, Arūnas Žiedelis.

Sėkmingas darbas nuotoliu: savilyderystės ir saviveiksmingumo dirbti nuotoliu svarba.

Successful remote work: The importance of self-leadership and self-efficacy for remote work

Vilniaus universitetas

Įvadas. Dėl 2019 m. pabaigoje kilusios COVID-19 pandemijos ir jai pažaboti įvestų priemonių, nuotoliu pradėjo dirbti net 48 proc. Europos darbuotojų (Eurofound, 2020a), iki tol neturėjusių arba turėjusių labai mažai tokio darbo patirties. Tačiau net pandemijai pasibaigus, darbuotojai neskuba grįžti į biurus, o Europos politikos formuotojai (Eurofound, 2020b) ir organizacijos (Milasi et al., 2020) prognozuoja nuotolinį darbą tapsiant įprasta darbo organizavimo forma. Todėl iškyla jo efektyvumą lemiančių veiksnių tyrimų poreikis. Šiuo pranešimu pristatomu tyrimu, keliamas klausimas, ar ir kokie asmeniniai ištekliai gali būti svarbūs motyvacijos ir veiklos rezultatų užtikrinimui dirbant nuotoliu. Nors asmeniniai ištekliai yra laikomi svarbia darbuotojų gerovės ir veiklos rezultatų prielaida (Knotts et al., 2021), žinių apie jų svarbą dirbant nuotoliu vis dar labai trūksta. Be to, tampa svarbu atsakyti į klausimą, ar sėkmingam darbui nuotoliu yra svarbūs tie patys asmeniniai ištekliai kaip ir dirbant biure (Maykrantz et al., 2021). Todėl atliktas empirinis tyrimas, kuriuo siekta įvertinti saviveiksmingumo dirbti nuotoliu ir savilyderystės vaidmenį įsitraukimui į darbą ir veiklos rezultatams. Metodika. Tyrime dalyvavo 1522 įvairių organizacijų darbuotojai. Didžioji dalis (73,4 proc.) buvo moterys, amžiaus vidurkis – 36,9 metai (SD = 12,67), 50,2 proc. dirbo viešajame sektoriuje. Dalyviai pildė tyrimo klausimyną, kuriuo vertinti darbo reikalavimai ir ištekliai (Bakker, 2014), savilyderystė (Houghton & Neck, 2002), saviveiksmingumas dirbti nuotoliu (Lazauskaitė-Zabielskė et al., 2023), įsitraukimą į darbą (Schaufeli et al., 2019), veiklos rezultatai (Bakker et al., 2014). Duomenų analizei buvo pasitelkta koreliacinė bei moderacinė regresinė analizė. Rezultatai. Rezultatų analizė atskleidė neigiamą darbo išteklių saviveiksmingumo dirbti nuotoliu bei savilyderystės sąveiką, prognozuojant įsitraukimą į darbą ir veiklos rezultatus. Tais atvejais, kuomet savilyderystės ir saviveiksmingumo ištekliai buvo didesni, darbo ištekliai buvo mažiau svarbūs arba visai nebuvo susiję su įsitraukimu į darbą ir veiklos rezultatais. Išvados. Saviveiksmingumas dirbti nuotoliu ir savilyderystė yra svarbūs asmeniniai ištekliai, galintys palaikyti įsitraukimą į darbą ir veiklos rezultatus, esant žemiems darbo aplinkos ištekliams.

Paulius Skruibis.

Savižudiškas elgesys Lietuvoje: psichologiniai ir sociokultūriniai aspektai.

paulius@skruibis.lt Vilniaus universiteto Suicidologijos tyrimų centras

Šiame simpoziume pristatysime VU Suicidologijos tyrimų centro naujausių empirinių ir teorinių tyrimų duomenis: kokius gyvenimo sunkumus žmonės patiria prieš mėginimą nusižudyti, kuo skiriasi turinčių ir neturinčių minčių apie savižudybę vyrų vyriškumo samprata, kokie yra homoseksualių ir biseksualių jaunų suaugusiųjų savižudiško elgesio rizikos ir apsauginiai veiksniai, kiek teoriniai suicidinio elgesio modeliai yra pritaikomi Lietuvos kontekste ir koks yra dvasingumo vaidmuo gedulo po savižudybės procese.

Miglė Marcinkevičiūtė*, Danutė Gailienė.

Sunkumų patirtys prieš bandymą nusižudyti: ką verta išgirsti specialistui.

Experiencing adverse life events before suicidal attempt: hints for practitioners

*migle.m.marcinkeviciute@gmail.com Vilniaus universiteto Suicidologijos tyrimų centras

Šiuolaikinėmis studijomis pripažįstama, jog remiantis tyrimais praktiškai bet kuris gyvenimo įvykis gali būti reikšmingai susietas su savižudybėmis. Tačiau, nėra aišku, kada tam tikri gyvenimo įvykiai tampa savižudybės proceso dalimi, o kada ne. Šiuo tyrimu siekiama pažvelgti į savižudybės procesų įvairovę ir įvertinti kaip

žmogus esantis suicidinėje krizėje patiria gyvenimo sunkumus bei kaip jiems priskiria reikšmes. Šiam tikslui pasiekti atliktas kokybinis tyrimas. Bendradarbiaujant su Vilniaus miesto Psichikos sveikatos centru, atlikti giluminiai pusiau struktūruoti interviu su 9 žmonėmis (2 vyrais ir 7 moterimis; nuo 18 iki 63 metų amžiaus). Tyrimo dalyviai – bandę nusižudyti ne daugiau kaip prieš 1 metus, interviu atlikimo metu neturėję minčių apie savižudybę ir nebuvę psichozinėje būsenoje. Surinkti duomenys transkribuoti ir analizuoti Interpretacinės fenomenologinės analizės metodu (pagal Smith, Flowers ir Larkin). Atlikus duomenų analizę išryškėjo keturios visai grupei būdingos patyriminės temos, atspindinčios savižudybės procesų įvairovę, reikšmės gyvenimo sunkumams suteikimo įvairovę, aktyvumą sprendžiant susiklosčiusius sunkumus bei artumo su kitu žmogumi poreikį mažinant suicidiškumą.

Dovilė Grigienė^{1*}, Greta Guogaitė², Said Dadašev¹, Jurgita Rimkevičienė¹, Paulius Skruibis¹, Danutė Gailienė¹.

„Kas Jums yra vyriškumas?": turinčių ir neturinčių minčių apie savižudybę vyrų nuomonių palyginimas.

“What do you Mean by Masculinity?”: Comparison of Answers of Men with and without Suicidal Thoughts

*grigiene.dovile@gmail.com ¹Suicidologijos tyrimų centras, Vilniaus universitetas, ²Vilniaus miesto Psichikos sveikatos centras

Įvadas: Vyrų savižudybės neretai siejamos su vyriškumo normomis, kurios skatina tam tikrą savižudybės riziką didinantį elgesį. Tačiau mokslininkai taip pat svarsto, kad nagrinėjant vyriškumą svarbu vertinti ne tik vyriškumo stereotipus, bet ir atsižvelgti į asmenines subjektyvias nuomones apie tai, kas yra vyriškumas. Šio tyrimo tikslas yra atskleisti ir palyginti turinčių ir neturinčių minčių apie savižudybę vyrų subjektyvias nuomones apie vyriškumą. Metodika: taikant kvotinės imties metodą buvo vykdoma apklausa, kurios metu prašoma atsakyti į atvirą klausimą „Kas Jums yra vyriškumas?“. Į klausimą atsakė 281 vyras (įvairaus amžiaus grupių; 49% iš didmiesčio, 24% iš miesto ir 27% iš kaimo). Atsakymai buvo analizuojami taikant turinio analizės metodą. Kokybinės analizės metu išskirtos kategorijos buvo transformuotos į kiekybinius duomenis. Tyrimo dalyvių mintys apie savižudybę buvo įvertintos Suicidinės ideacijos skale (SIDAS; Van Spijker ir kt., 2014); pagal šios skalės rezultatus visa imtis buvo padalinta į dvi grupes: turinčius ir neturinčius minčių apie savižudybę. Šių dviejų grupių atsakymai į atvirą klausimą buvo palyginti pasitelkiant statistinius skaičiavimus. Tyrimui finansavimą skyrė Lietuvos mokslo taryba (LMTLT), sutarties Nr. S-MIP-21-33. Rezultatai: Tyrimo dalyviai įvardindami, kas jiems yra vyriškumas, minėjo tiek plačiai paplitusias vyriškumo normas (pavyzdžiui, fizinė stiprybė, stoviška laikysena, gelbėtojo vaidmuo), tačiau kartu buvo atskleista ir kita, mažiau tyrinėtą vyriškumo pusę: šeima, emocijų patyrimas, pagarba kitiems. Paaiškėjo, kad turintys minčių apie savižudybę vyrai dažniau minėjo, kad jiems vyriškumas yra emocijų kontrolė, intelektualumas ir orientacija į sprendimus. Neturintys minčių apie savižudybę vyrai dažniau minėjo šeimą ir rūpinimąsi ja kaip svarbius vyriškumo aspektus. Išvados: Rezultatai parodė, kad tam tikri vyriškumo aspektai gali būti susiję su didesne savižudybės rizika, tačiau tyrimas atskleidė ir tokią vyriškumo dalį, kuri gali būti atsparumo šaltinis.

Jokūbas Gužas.

LGB jaunų suaugusiųjų savižudiško elgesio rizikos ir apsauginiai veiksniai: sisteminė apžvalga.

Risk and protective factors of suicidal behaviour in LGB young adults: a systematic review

jokubas.guzas@fsf.vu.lt Vilniaus universitetas, Psichologijos institutas

Įvadas. Tyrimai rodo, kad lesbietės, gėjai ir biseksualūs žmonės (toliau - LGB) pasižymi aukštesne suicidiškumo rizika palyginus su heteroseksualiais asmenimis. Tarp 18 m. ir vyresnių LGB didesni savižudiško elgesio rodikliai nustatomi tarp jauno amžiaus žmonių. Tyrimo tikslas - taikant sisteminės apžvalgos metodą atskleisti LGB jaunų suaugusiųjų savižudiško elgesio rizikos ir apsauginius veiksniai. Metodika. Atliekant tyrimą buvo remtasi PRISMA gairėmis sisteminių apžvalgų atlikimui. Publikacijų ieškota 2022 m. kovo-spalio mėn. trijose duomenų bazėse - PSYCHINFO, MEDLINE ir SCOPUS. Į apžvalgą pateko: empiriniai tyrimai, taikę kiekybinę strategiją, publikuoti 2000-2022 m., publikacija turėjo būti recenzuota ir parašyta anglų kalba, tyrimų fokusas - rizikos ir apsauginiai LGB 18-29 m. savižudiškų minčių ir mėginimo nusižudyti rizikos ir apsauginiai veiksniai.

Analizuojant rezultatus ir skirstant rizikos ir apsauginius veiksnius į prasmingas grupes, buvo remtasi Mažumos streso teorija, o aprašant rezultatus - naratyvinės sintezės metodu. Rezultatai. Iš viso į apžvalgą pateko 20 publikacijų. Tyrimuose atsiskleidusius veiksnius suskirstėme į tris grupes. 1. Sociodemografiniai veiksniai - lytis, amžius, rasė/etniškumas, išsilavinimo lygis, seksualinės orientacijos tipas. 2.1. Bendrojo pobūdžio tarpasmeniniai veiksniai - nepalankios patirtys vaikystėje ir suaugus, santykiai su šeima, tėvais, bendraamžiais ir kitais žmonėmis. 2.2. Specifiniai tarpasmeniniai veiksniai - santykiai su tėvais, homofobinis smurtas, diskriminacija ir patyčios. 3.1. Bendrojo pobūdžio individualūs veiksniai - depresija, stresas, spąstų jausmas, savižala, alkoholio vartojimas, seksualinė elgsena, streso įveika, vyriškumas. 3.2. Specifiniai individualūs veiksniai - seksualinės orientacijos atskleidimas, internalizuota homofobija, suvokta savęs stigma. Diskusija. Atlikta sisteminė apžvalga atskleidė, kad su LGB jaunų suaugusiųjų suicidiškumu yra susiję tiek veiksniai, būdingi ir heteroseksualiems žmonėms, tiek ir specifiniai veiksniai, būdingi tik seksualinėms mažumoms. Siekiant suprasti jaunų LGB savižudišką elgesį, reikalinga atsižvelgti į šiai bendruomenei specifiskus rizikos ir apsauginius veiksnius. Išvados. Sisteminė apžvalga parodė, kad su LGB jaunų suaugusiųjų savižudišku elgesiu yra susiję sociodemografiniai veiksniai, bendrojo pobūdžio ir tik seksualinėms mažumoms būdingi tarpasmeniniai ir individualūs veiksniai.

Jurgita Rimkevičienė*, Dovilė Grigienė, Paulius Skruibis, Said Dadašev, Danutė Gailienė.

Suicidiškumas Lietuvoje: kaip susisieja teoriniai ir sociokultūriniai veiksniai tinklo analizės požiūriu.
Suicidality in Lithuania: how do theoretical and sociocultural factors interact in a network analysis

*jurgita.rimkeviciene@gmail.com Suicidologijos tyrimų centras, Psichologijos institutas, Filosofijos fakultetas, Vilniaus universitetas

Įvadas. Tarpasmeninė savižudybių teorija (ITS, Joiner, 2005) ir Integruotas motyvacijos-valios modelis (IMV, O'Connor, 2011) yra dabar populiariausios teorijos aiškinant suicidiškumą, bet jos kurtos šalyse, kuriose vyrauja žemi savižudybės rodikliai, ir tyrimai kelia klausimų, kiek jos pritaikomos kitoms kultūrinėms aplinkoms su aukštais savižudybių rodikliais, pvz. Lietuvai. Sociokultūrinių veiksnių įtaka savižudybėms neišvengiama, bet nėra aišku, kaip jie integruojasi su minėtų teorijų nurodomais veiksniais. Šio tyrimo tikslas yra patyrinti teorijų nurodomų ir sociokultūrinių veiksnių sąveiką suicidiškumui remiantis tinklo teorijos požiūriu, kuriame suicidiškumas suprantamas ne kaip nulemtas kelių atskirų veiksnių, bet kaip viso veiksnių tinklo, kuriame jie tarpiai sąveikauja vienas su kitu, išdava. Metodika. Tyrime naudota 1873 asmenų netikimybinė kvotinė Lietuvos gyventojų imtis. Naudota anketinė apklausa. Suicidiškumas matuotas naudojantis Savižudiško elgesio klausimyną (SBQ-R, Osman et al., 2001). Teoriniams konstrukts matuoti naudotos Tarpasmeninių poreikių skalė (INQ, Van Orden ir kt., 2012), Įgyto gebėjimo nusižudyti skalė (ACSS-FAD, Ribeiro ir kt., 2014), Trumpa žlugimo ir spąstų jausmo skalė (SDES, Griffiths ir kt., 2015). Taip pat įtraukti papildomi klausimynai sociokultūrinių ir ankstesnių tyrimų duomenimis Lietuvai reikšmingų veiksnių matavimui. Tyrimo analizė atlikta naudojantis tinklo analizės metodu. Rezultatai. Į pradinį tinklą įtrauktus suicidiškumo klausimus ir teorinius veiksnius, visi pastarieji konstrukts turėjo tiesioginį ryšį su suicidiškumo kintamaisiais. Į tinklą įtraukus visus kintamuosius, ryšiai tarp suicidiškumo ir teorinių konstrukts išlieka, tačiau dalis naujų kintamųjų (pvz. alkoholio vartojimas, seksualinės prievartos patirtis, emocinė nepriežiūra, perfekcionizmas) taip pat ir sociokultūrinių, susijusių su lyčių vaidmenimis (sugaržytas emocionalumas), vis tiek turi tiesioginius ryšius su suicidiškumo kintamaisiais. Diskusija ir išvados. Tyrimo rezultatai rodo, kad tiek ITS, tiek IMV teorijų konstrukts reikšmingi suprantant suicidiškumą Lietuvos kontekste, tačiau nėra pilnai pakankami jį paaiškinant. Tyrimo rezultatai gali būti reikšmingi specialistams dirbantiems Lietuvoje, atliekant savižudybės rizikos vertinimą, nes jie nurodo, į kokius specifiskai veiksnius svarbu atsižvelgti mūsų šalies kontekste. Projektas finansuotas Lietuvos mokslo tarybos (LMTLT), sutarties Nr. S-MIP-21-33.

Austėja Agnietė Čepulienė.

Dvasingumo vaidmuo gedulo po artimojo savižudybės metu.

The role of spirituality during suicide bereavement

austeja.cepuliene@fsf.vu.lt Vilniaus universitetas, Suicidologijos tyrimų centras

Įvadas. Dvasingumas, apibrėžiamas kaip to, kas šventa, paieška, gedulo po artimojo savižudybės metu gali būti svarbus resursas. Kadangi reikalinga tyrinėti gedulo po artimojo savižudybės procesą ir būdus pagelbėti gedintiesiems, šio tyrimo tikslas buvo atskleisti, koks yra dvasingumo vaidmuo gedulo po partnerio savižudybės metu. Metodika. Buvo atlikti pusiau struktūruoti giluminiai interviu su 11 moterų, netekusių savo partnerio dėl savižudybės. Interviu medžiaga išanalizuota refleksyvosios teminės analizės metodu. Rezultatai. Analizės metu sugeneruotos šios temos: dvasingumas kaip resursas, kurio galima siekti arba kuris gali veikti be sąmoningos pastangos (sustiprėjęs dvasingumas po netekties; susiejimas su dvasingumu po netekties; gedulo metu išgyvenama atjauta ir atsakomybė už kitus; tikėjimas aukštesnių jėgų veikimu žmogaus gyvenime padeda savižudybės įprasminimo procese; tęstinis ryšys su mirusiuoju patiriamas be sąmoningo įsikišimo); dvasingumas suteikia padedančių gedulo procesui metodų (ritualai lengvina gedulo sunkumą; gedint padeda nuostatos ir vertybės, susijusios su dvasingumu; su dvasingumu susiję metodai padeda palaikyti tęstinį ryšį su mirusiuoju; kiti žmonės daro įtaką gedinčiosios dvasingumui); dvasingumas apsunkina gedulo procesą (kai kurie tikėjimai ir ritualai apsunkina gedulo procesą; su dvasingumu susiję klausimai kelia sumaištį; suvokti mirties baigtinumą reikia pastangų; dvasinė krizė; nemalonūs dvasiniai išgyvenimai). Diskusija. Dvasingumas gali padėti savižudybės įprasminimo procese, o ritualai padeda tęsti ir transformuoti ryšį su mirusiuoju. Atsiskleidė ir dvasinių lyderių proaktyvios ir informuotos pagalbos svarba. Po artimojo savižudybės išstinkanti dvasinė krizė gali būti suprantama ne tik kaip gedulo sunkumas, bet ir kaip gedulo užduotis. Išvados. Dvasingumo vaidmuo gedulo po partnerio savižudybės metu yra įvairialypis. Dvasingumas gali būti paguodos, prasmės atstatymo ir nusiramavimo metodų šaltinis, tačiau po netekties gali būti išgyvenama dvasinė krizė ar nemalonios dvasinės patirtys, stigmatizacija arba suvokta stigma, susijusi su religiniais įsitikinimais.

**Aistė Pranckevičienė¹, Ramunė Dirvanskienė².
Neuropsichologija Lietuvoje 2023.**

¹Lietuvos sveikatos mokslų universitetas, Sveikatos psichologijos katedra, ²Vilniaus universitetas

Neuropsichologija pasaulyje sparčiai populiarėjanti psichologijos kryptis. Visgi Lietuvoje neuropsichologija dar ieško savo vietos tiek mokslo tiriamuosiuose darbuose, tiek kaip taikomoji disciplina praktikoje. Simpoziumo „Neuropsichologija Lietuvoje 2023“ metu apžvelgsime šiuo metu Lietuvoje vykdomus tyrimus, atskleisdami platų galimą neuropsichologijos žinių taikymo spektrą – nuo kognityvinės reabilitacijos pasitelkiant virtualią realybę, iki kognityvinių sunkumų sergant psichikos ligomis ir natūralaus senėjimo iššūkių. Didelis dėmesys bus skirtas kognityvinių procesų vertinimo problemai aptarti, bus diskutuojama tiek apie atskirus instrumentus, tiek apie bendrą strategiją, kiek ir kokių testų Lietuvai reikia. Diskusijų metu bus dalinamasi tarptautine patirtimi, kaip neuropsichologijos žinios ir testai taikomi dirbant su įvairiomis neurologinėmis ligomis sergančiais pacientais.

Jovita Janavičiūtė-Pužauskė¹, Andrius Paulauskas², Tomas Blažauskas², Liuda Šinkariova.

Insultą patyrusių pacientų kognityvinė reabilitacija: įtraukiosios virtualios realybės galimybės.

Cognitive rehabilitation for stroke patients: the potential of immersive virtual reality

¹Vytauto Didžiojo universitetas, Psichologijos katedra, ²Kauno technologijos universitetas, Programų inžinerijos katedra

Įvadas. Kognityvinių funkcijų sutrikimo mastas tarp insultą patyrusių pacientų yra didelis. Viena iš priemonių, padedančių atstatyti pažeistas funkcijas, yra įtraukioji virtuali realybė. Tyrimų, kurie pagrįstų šios priemonės taikymo veiksmingumą, siekiant atstatyti kognityvines funkcijas, vis dar trūksta. Tikslas – remiantis pirminiais duomenimis, įvertinti insultą patyrusių pacientų kognityvinių funkcijų pokytį po atminties ir dėmesio lavinimo užduočių, atliktų įtraukiosios virtualios realybės aplinkoje. Metodika. Tyrimo atlikimui buvo gautas Vilniaus regioninio biomedicininų tyrimų etikos komiteto leidimas (Nr. 2022/02-1408-880). Į pirminių duomenų analizę įtraukti Abromiškių reabilitacijos ligoninėje besigydančių 20-ies insultą patyrusių pacientų duomenys (15 vyrų ir 5 moterų). Tyrimo dalyvių amžiaus vidurkis – 62,15±7,8. Pacientai atsitiktinai paskirstyti į poveikio (N=13) ir lyginamąją (N=7) grupes. Poveikio grupėje esantys pacientai dalyvavo 10 sesijų (po 30 min.), kurių metu atliko atminties ir dėmesio lavinimo užduotis įtraukiosios virtualios realybės aplinkoje. Lyginamoji grupė gavo visas įprastas reabilitacijos paslaugas. Kognityvinių funkcijų įvertinimui buvo naudotas Addenbrook'o kognityvinis tyrimas-III (ACE-III, Hsieh et al., 2013) bei Kelio paieškos testo A ir B dalys (KPT A ir B, Reitan, 1955). Rezultatai. Kognityvinių funkcijų pirminiai rodikliai tarp grupių nesiskyrė. Poveikio grupės dalyvių dėmesio (ACE-III poskalė), žodinio sklandumo (ACE-III poskalė), vizualinės paieškos (KPT A), dėmesio perkėlimo (KPT B) rezultatai po intervencijos, lyginant su rodikliais prieš intervenciją, buvo statistiškai reikšmingai geresni ($p<0,05$). Lyginamosios grupės dalyvių rezultatai tarp pirmojo ir antrojo matavimų statistiškai reikšmingai nesiskyrė ($p>0,05$). Antro matavimo rezultatai tarp grupių skyrėsi tik pagal dėmesio perkėlimo rodiklius ($p<0,05$). Diskusija ir išvados. Gauti rezultatai atskleidžia, kad atminties ir dėmesio lavinimo užduotys įtraukiosios virtualios realybės aplinkoje gali būti naudingos lavinant insultą patyrusių pacientų kognityvines funkcijas.

Karolina Petraškaitė, Neringa Grigutytė.

Vykdomųjų funkcijų ir emocinio funkcionavimo sąsajos skirtingų psichikos sutrikimų atvejais.

Executive Functions and Emotional Functioning in Psychiatric Disorders

Vilniaus universitetas, Psichologijos institutas

Šiandieninėse diagnostinių sistemų versijose, tuo tarpu ir Tarptautinės ligų klasifikacijos 11-ajame leidime (TLK-11), vis labiau atkreipiamas dėmesys į diagnostinę ir prognostinę pažintinių gebėjimų vertę. Šie gebėjimai leidžia spėti ne tik apie ligos sunkumą ir eigą, bet ir asmens kasdienio funkcionavimo gerovę (Knight, Alre, & Baune, 2018). Aukštesnio lygio pažintiniai gebėjimai, tokie kaip vykdomosios funkcijos, atsakingos už tikslingą elgesį (Alvarez & Emory, 2006), o jų sunkumai būdingi skirtingo spektro – tiek šizofrenijos, tiek afektinių sutrikimų simptomus patiriantiems asmenims. Sudėtingi informacijos apdorojimo procesai siejami ir su emocine patirtimi. Depresija pasižymi ribotu patiriamų emocijų spektru, šališkumu neigiamoms emocijoms, o neigiama emocinė stimuliacija yra reikšminga apkrova informacijos apdorojimui: emocijos sunkina sudėtingos informacijos apdorojimo procesus (Baddeley, 2013; Bush, Luu, & Posner, 2000; Rolls, 2015). Tačiau anhedonija ir ribotas patiriamas emocinis spektras būdingi ir šizofrenijos atveju, depresiškumas šizofrenijos atveju dažnai taip pat tampa dideliu psichikos sveikatos iššūkiu. Visgi šizofrenijai būdingi specifiniai pažintiniai bei socialiniai sunkumai, taip pat dažnai išoriškai stebimas elgesys nesutampa su patirtimi, kadangi būdingi sunkumai išoriškai reikšti emocines reakcijas (Kring et al., 1993; Kring & Moran, 2008; Mote, Stuart, & Kring, 2014; Aghevli, Blanchard, & Horan, 2003), demonstruojamos reakcijos gali būti neįprastos (Cohen & Minor, 2008). Tai, kad šizofrenija sergantiems sunku suvokti ir reikšti emocijas, apsunkina kasdienį funkcionavimą ir galėtų būti psichosocialinių intervencijų pagrindu gydymo procese (Nguyen et al., 2016; Moran, Culbreth, & Barch, 2018; Abram et al., 2014). Ilgą tyrimų laikotarpį keliamas klausimas, koks yra šizofrenijos, šizoafektinio sutrikimo ir depresijos santykis, taigi tai geriau suprasti gali padėti emocinio ir pažintinio funkcionavimo palyginimas. Pranešimo metu bus pateikiami skirtingų vykdomųjų funkcijų aspektų (darbinės atminties, atsako inhibicijos, planavimo ir klaidų apdorojimo)

palyginimas skirtingose imtyse – šizofrenijos, šizoafektinio ir depresijos sutrikimo diagnozes turinčių asmenų bei neturinčių diagnozuotų psichikos sutrikimų imtyse. Taip pat aptariami skirtumai šiuos kognityvinius procesus galintys paveikti emocinio funkcionavimo aspektai, tokie kaip depresiškumas, teigiamas/ neigiamas emocingumas bei skirtingų emocijų patyrimas. Galiausiai, aptariami vykdomybų funkcijų ir minėtų emocinio funkcionavimo ypatumų ryšiai skirtingo spektro simptomus patiriančių asmenų atveju.

Evelina Palaitytė-Urbonė¹, Ramunė Mazaliauskienė², Aistė Pranckevičienė¹.

Kiekybiniai ir kokybiniai psichozės epizodą (–us) patyrusių asmenų žodinio sklandumo ypatumai.

Qualitative and quantitative verbal fluency characteristics in patients with psychotic episode experience

¹Lietuvos sveikatos mokslų universitetas, Medicinos akademija, Visuomenės sveikatos fakultetas, Sveikatos psichologijos katedra, ²LSMU Kauno ligonė, Psichiatrijos klinika

Įvadas. Psichozė yra platus terminas, nurodantis į simptomus, susijusius su pakitusiu realybės suvokimu (Schrimpf, Aggarwal, Lauriello, 2018). Psichozė yra susijusi su įvairiais kognityviniais sunkumais: pablogėjusia dėmesio koncentracija, atmintimi ir vykdomosiomis funkcijomis (Harciarek et al., 2016, Hendricks and Buchanan, 2016, Lima, Packham and Johnson, 2018, Brebion et al., 2018). Nors dalis kognityvinių gebėjimų atsistato išnykus psichozinei simptomatikai, tyrimai rodo, kad dėmesio ir kalbos funkcijų pokyčiai gali išlikti ilgą laiką (Bosnjak Kuharic et al. 2021; Murillo-García, et al. 2021). Šio tyrimo tikslas- palyginti kokybinius ir kiekybinius žodinio sklandumo ypatumus tarp psichozės epizodą patyrusių ir nepatyrusių asmenų. **Metodika.** Tyrime dalyvavo 120 respondentų, iš jų 60 (50%) psichozės epizodą (–us) patyrusių asmenų ir 60 (50%) psichozės ir kitų psichikos sveikatos sutrikimų niekada gyvenime nepatyrę asmenys. Grupės buvo proporcingos pagal amžių, išsilavinimą ir lytį. Tyrime naudotos trys žodinio sklandumo užduotys: semantinė, foneminė ir kategorijų keitimo, skaičiuoti kiekybiniai (išvardintų žodžių skaičius, perseveracijos, pažeidimai) ir kokybiniai (foneminių, semantinių klasterių skaičius, perėjimai tarp klasterių) ypatumai. **Rezultatai.** Kontrolinės imties respondentai išvardino daugiau žodžių ir atliko mažiau pažeidimų visose žodinio sklandumo užduotyse lyginant su klinicine respondentų grupe. Kontrolinė grupė taip pat atliko mažiau perėjimų tarp teminių klasterių nei klinikinė grupė. ROC kreivė parodė, kad ≤34 žodžiai foneminio sklandumo užduotyje, ≤19 žodžiai semantinio sklandumo užduotyje ir ≤7 žodžių poros kategorijų keitimo užduotyje yra jautriausi ribiniai įverčiai atpažįstant pacientus, kurie praeityje turėjo psichozės patirtį. **Išvados:** Mažesnis žodinis produktyvumas yra reikšmingiausias skirtumas tarp psichozinės patirties turinčių ir neturinčių tiriamųjų atliekant žodinio sklandumo užduotis. Kokybiniai žodinio sklandumo skirtumai buvo nepakankamai jautrūs diferencijuojant sveikus tiriamuosius nuo turinčių psichozinės patirties.

Albinas Bagdonas, Skaistė Daugėlaitė ir Raminta Komandulytė.

50+ m. Amžiaus žmonių pažintinių funkcijų involiucija: hvlt-r, ace-iii ir share platformos tyrimų rezultatai.

Involition of Cognitive Functions of Humans at the Ages 50+ Years: The Results of Researches Using HVLt-R, ACE-III and SHARE Platform

VU psichologijos institutas, Taikomosios psichologijos laboratorija

Įvadas. Stiprėja pažintinių funkcijų (PF) ir gebėjimų tyrimų poreikis: psichologinio įvertinimo instrumentams kurti, vaikų PF raidai besaikio ekranų naudojimo laikmečiu ir PF involiucijai senstant tirti (ilgėja gyvenimo trukmė, ilginamas išėjimo į pensiją laikas, daugėja senatvinių demencijų). Pranešime atkreipiamas dėmesys į kelis faktus, fiksuotus renkant duomenis testų standartizavimui Lietuvoje ir atliekant vieną tęstinį senėjimo tyrimą. Gvildenami tokie klausimai: 1) Lietuvos 50+ m. amžiaus gyventojų PF involiucinė raida; 2) Lietuvos ir kitų šalių vyresnio amžiaus asmenų PF; 3) Pažintinis rezervas. **Metodika.** Pristatomi faktai gauti vykdžius vyresnių žmonių (50+ m.) tyrimus, naudojant instrumentus: HVLt-R (Hopkins'o žodinės atminties testas), ACE-III (Adenbrook'o kognityvinis tyrimas), SHARE (The Survey of Health, Ageing and Retirement in Europe) tyrimų platforma, SSPFV (Subjektyvus savo PF vertinimas). **Rezultatai.** Gauti rezultatai rodo, kad senstant visos matuotos PF (dėmesys, atmintis – atpažinimas, netarpiškas bei uždelstas atgaminimas, žodinis

sklandumas, kalbiniai ir erdvinai gebėjimai) senstanti silpnėja (stebima heterochroniškumo tendencija). Tas silpnėjimas ryškesnis po 70 m. amžiaus. Kitas svarbus faktas: Lietuvos imties tiriamųjų PF (HVLt-R) įverčių vidurkiai mažesni už JAV imties tiriamųjų atitinkamų PF vidutinius įverčius, o netarpiško ir uždelsto 10 žodžių atgaminimo vidurkiai mažesni už Latvijos ir Estijos tiriamųjų atitinkamus vidurkius. SSPFV 59 punktų suminis įvertis nėra patikimas rodiklis: jis daug silpniau negu objektyvūs rodikliai koreliuoja su amžiumi ar išsilavinimu. 162 tiriamųjų imties vertinimu naują informaciją geriausiai įsimindavo, kai jiems vidutiniškai buvo 29,91 metų. Aptarimas. Rezultatai interpretuojami tokiais aspektais: 1) Kodėl Lietuvos senstančių žmonių PF įverčiai mažesni negu kitų šalių analogiško amžiaus žmonių? 2) Ar išsilavinimas tikrai skatina pažintinį rezervą? 3) Ar gyvenimo aplinkybės vaikystėje prognozuoja PF raidą senatvėje? 4) Ar Lietuvai reikalingi daug resursų reikalaujantys PF tyrimai? Išvados. 1) Lietuvos senstančių gyventojų silpnėjęs pažintinis funkcionavimas (palyginus su kitų šalių tiriamaisiais) vertintinas tik kaip galima prielaida; 2) Pažintinio rezervo formavimas – daugiapriežastinis procesas; 3) Visų amžiaus tarpsnių PF tyrimų plėtra reikalinga tiek fundamentaliosios, tiek taikomosios psichologijos tikslais.

Evaldas Kazlauskas.

Psichologinės pagalbos internetu galimybės ir iššūkiai.

Psichotraumatologijos centras, Psichologijos institutas, Vilniaus universitetas

Internetu teikiama psichologinė pagalba tampa vis dažnesnė psichologo praktinės veiklos kasdienybėje. Psichologinė pagalba naudojant šiuolaikines skaitmenines technologijas gali būti labai įvairi, nuo tekstinių žinučių tarp kliento ir psichologo, specializuotų savipagalbos programų iki video pokalbių su klientu. Tačiau mokslinių tyrimų, kurie analizuotų internetu teikiamos psichologinės pagalbos veiksmingumą Lietuvoje nėra daug, nors šių tyrimų rezultatai itin svarbūs teikiant rekomendacijas psichologų praktinei veiklai ir plėtojant pagalbą internetu. Šiame simpoziume bus pristatomi internetu teikiamos psichologinės pagalbos naujausiu Lietuvoje vykdomų mokslinių tyrimų duomenys. Simpoziumo trijuose pranešimuose bus keliami svarbūs klausimai apie: (1) psichologinės pagalbos internetu veiksmingumą ir veiksnius susijusius su teigiamais pagalbos efektais; (2) psichologo įsitraukimo ir klientui suteikiamos pagalbos intensyvumo sąsajos su veiksmingumu; (3) klientų patiriamas internetu teikiamos pagalbos neigiamas pasekmes. Simpoziumo pranešėjai diskutuos apie internetu teikiamos pagalbos iššūkius ir teiks savo moksliniais tyrimais paremtas rekomendacijas praktiniam darbui su klientais.

Austėja Dumarkaitė¹, Inga Truskauskaitė¹, Augustė Nomeikaitė¹, Gerhard Andersson², Evaldas Kazlauskas¹.

Internetu teikiama streso mažinimo intervencija medicinos slaugytojams: su kuo susijęs intervencijos poveikio stabilumas?

¹Psichotraumatologijos centras, Psichologijos institutas, Vilniaus universitetas, ²Department of Behavioural Sciences and Learning and Department of Biomedical and Clinical Sciences, Linköping University; Department of Clinical Neuroscience, Karolinska Institute

Įvadas. Longitudinė psichikos sveikatos rodiklių tarpusavio sąveika retai nagrinėjama psichologiniuose intervenciniuose tyrimuose, o dar rečiau - internetinių intervencijų tyrimuose. Šiame tyrime buvo analizuojamas internetu teikiamos streso mažinimo programos mechanizmas medicinos slaugytojų imtyje. Metodai. Šiam tyrimui pasirinktas vienos grupės longitudinalinio tyrimo dizainas su trimis matavimais: prieš intervenciją, po intervencijos ir trys mėnesiai po intervencijos. Tyrimo imtį sudarė medicinos slaugytojai ir slaugytojų padėjėjai iš Lietuvos (N = 111, amžius: M(SD) = 41,69(10,85), 98,2% moterys). Buvo taikyta šešių savaičių trukmės internetu teikiama kognityvinės elgesio terapijos principais paremta intervencija su psichologo pagalba. Duomenys buvo analizuojami taikant autoregresinę persikertančių kelių analizę su

keturiais kintamaisiais: stresu, nerimo ir depresijos simptomais bei psichologine gerove. Rezultatai. Rezultatai atskleidė, kad sumažėję nerimo simptomai ir padidėjusi psichologinė gerovė po intervencijos prognozavo sumažėjusį streso lygį po trijų mėnesių (atitinkamai $\beta = 0,38$, $p < 0,001$; $\beta = -0,30$, $p < 0,01$). Be to, sumažėję nerimo simptomai po intervencijos reikšmingai prognozavo sumažėjusius depresijos simptomus po trijų mėnesių ($\beta = 0,55$, $p < 0,001$). Diskusija. Įgyvendinant internetu teikiamas psichologines intervencijas daugiau dėmesio turėtų būti skiriama nerimo mažinimui. Intervencijos taip pat turėtų būti orientuotos ne tik į įvairių psichikos sveikatos sutrikimų simptomų mažinimą, bet ir didinti psichologinę gerovę; todėl ateityje intervenciniuose tyrimuose itin svarbu matuoti psichologinės gerovės lygį. Išvados. Sumažėję nerimo simptomai ir padidėjusi psichologinė gerovė yra pagrindiniai intervencijos poveikio, t.y., sumažėjusio streso, palaikymo mechanizmai pasibaigus intervencijai.

Augustė Nomeikaitė¹, Austėja Dumarkaitė¹, Odeta Geleželytė¹, Inga Truskauskaitė¹, Gerhard Andersson², Evaldas Kazlauskas¹.

Psichologo vaidmuo internetu teikiamoje streso mažinimo intervencijoje sveikatos priežiūros specialistams.

¹Psichotraumatologijos centras, Psichologijos institutas, Vilniaus universitetas, ²Department of Behavioural Sciences and Learning and Department of Biomedical and Clinical Sciences, Linköping University; Department of Clinical Neuroscience, Karolinska Institute

Įvadas: Moksliniai tyrimai atskleidžia, kad internetu teikiamos intervencijos yra veiksmingos įvairiems psichikos sveikatos sutrikimams. Vis dėlto, psichologo vaidmens reikšmė internetu teikiamose streso mažinimo psichologinėse intervencijose dar nėra aiški. FOREST+ yra internetu teikiama intervencija sveikatos priežiūros specialistams, skirta keturiems streso įveikimo įgūdžiams ugdyti: psichologiniam atsitraukimui, atsipalaidavimui, meistrystei ir kontrolei. Šio tyrimo tikslas buvo įvertinti psichologo paramos intensyvumo vaidmenį FOREST+ intervencijos veiksmingumui randomizuotame kontroliuojamame tyrime, kuriame viena grupė gavo psichologo pagalbą reguliariai, o kita grupė galėjo gauti psichologo pagalbą pagal poreikį. Metodika: Tyrime dalyvavo 196 sveikatos priežiūros specialistai (22-73 m. amžiaus $M(SD)=40,96(12,14)$; 94,4% moterys): 100 – psichologo pagalbos grupėje, 96 - pagalbos pagal poreikį grupėje. Įvertinimai vyko tris kartus: prieš intervenciją, po intervencijos ir praėjus trimis mėnesiams po intervencijos. Buvo vertinti atsistatymas nuo streso (REQ; Sonnentag & Fritz, 2007), suvokiamas stresas (PSS-10; Cohen et al., 1983), depresija (PHQ-9; Kroenke et al., 2001), nerimas (GAD-7; Spitzer et al., 2006), psichologinė gerovė (WHO-5; Bech, 2004). Rezultatai: Nepriklausomai nuo grupės, po dalyvavimo FOREST+ intervencijoje reikšmingai padidėjo visi dalyvių streso įveikos įgūdžiai. Po intervencijos nustatytas reikšmingas, bet nedidelis efekto skirtumas tarp grupių, susijęs su psichologinio atsitraukimo ($\beta=0,21$, $p=0,004$) ir atsipalaidavimo ($\beta=0,16$, $p=0,047$) įgūdžių sustiprėjimu. Tačiau praėjus 3 mėnesiams po intervencijos skirtumai tarp grupių buvo nereikšmingi. Intervencija taip pat buvo veiksminga mažinant streso, depresijos ir nerimo simptomus bei gerinant psichologinę gerovę, nepriklausomai nuo gautos psichologo pagalbos. Šie veiksmingumo rezultatai išliko stabilūs ir praėjus 3 mėnesiams po intervencijos. Diskusija: Rezultatai rodo, kad internetu teikiama kognityvinės elgesio terapijos principais grįsta streso mažinimo programa medikams gali būti veiksminga ir su minimalia psichologo pagalba, teikiama pagal poreikį; tai yra itin svarbu siekiant padidinti tokios pagalbos prieinamumą. Išvados: FOREST+ gali veiksmingai pagerinti sveikatos priežiūros specialistų streso įveikimo įgūdžius bei jų psichologinę savijautą net ir su minimalia psichologo pagalba. Pranešimo metu bus plačiau aptariama tyrimo reikšmė bei praktinės programos pritaikymo galimybės.

Jonas Eimontas¹, Jogilė Medeišienė², Simona Zrumaitė², Vilmantė Pakalniškienė², Gerhard Andersson³. Internetu teikiamos, vyresnio amžiaus depresyviems asmenims skirtos, kongityviosios elgesio terapijos neigiami efektai.

¹Klinikinės psichologijos katedra, Psichologijos institutas, Vilniaus universitetas, ²Psichologijos institutas, Vilniaus universitetas, ³Department of Behavioural Sciences and Learning and Department of Biomedical and Clinical Sciences, Linköping University; Department of Clinical Neuroscience, Karolinska Institute

Įvadas: Psichologinės pagalbos internetu veiksmingumo tyrimų skaičius pastaruosius du dešimtmečius augo eksponentiškai. Tyrimai pakartotinai rodo, kad internetu teikiama psichologinė pagalba gali būti efektyvi įvairiems psichologiniams ir somatiniams sunkumams ir savo efektyvumu nenusileidžia gyvai teikiamai psichologinei pagalbai. Tačiau daug mažiau dėmesio iki šiol buvo skiriama tokių intervencijų sukeliams neigiamiems efektams. Tyrimai rodo, kad beveik visuomet būna tokių tiriamųjų, kuriems po intervencijos savijauta pablogėja. Šiuo tyrime siekėme nustatyti internetu teikiamos, vyresnio amžiaus depresyviams asmenims skirtos, kognityviosios elgesio terapijos neigiamus efektus. Metodika: Neigiamų efektų klausimyną (angl. Negative Effects Questionnaire, NEQ, Rozental et al., 2014) užpildė 59 iš programoje dalyvavusių 84 tyrimo dalyvių. Rezultatai: Iš 59 tyrimo dalyvių 41 (69,5 proc.) nurodė, kad intervencijos metu patyrė bent vieną neigiamą poveikį. Vidutiniškai dalyviai nurodė, kad programos metu patyrė 4,88 (SD = 6,02) neigiamus įvykius. Dalyviai daugiau neigiamo poveikio priskyrė kitoms aplinkybėms (M = 3,71, SD = 4,49) nei pačiai intervencijai (M = 1,17, SD = 2,72). Vidutinis neigiamas gydymo poveikis buvo 1,92 (SD = 5,15), o vidutinis neigiamas kitų aplinkybių poveikis - 5,69 (SD = 8,72). Iš neigiamus poveikius patyrusių (n = 41), 22 (53,7 proc.) nurodė, kad bent vieną neigiamą poveikį sukėlė intervencija, o 92,7 proc. (n = 38) nurodė, kad bent vieną neigiamą poveikį sukėlė kitos aplinkybės. Dažniausiai nurodomas patirtas neigiamas poveikis buvo susijęs su intervencija: 24 (60 %) dalyviai nurodė, kad nesuprato intervencijos, 18 (45 %) nepasitikėjo intervencija, o 17 (42,5 %) dalyvių neužmezgė glaudesnio santykio su terapeutu. Diskusija: Dalis specializuotoje internetu teiktoje psichologinėje intervencijoje dalyvavusių vyresnio amžiaus depresyvių asmenų nurodė patyrė neigiamus efektus ir tai atitinka ankstesnių tyrimų rezultatus, kuriuose nustatyti neigiami efektai. Išvados: Internetu teikiamos psichologinės intervencijos gali sukelti neigiamus padarinius jose dalyvaujantiems. Svarbu šiuos neigiamus padarinius fiksuoti, diferencijuoti su kitais programos metu patiriamais neigiamais poveikiais, ir, atsižvelgiant į šiuos poveikius, tobulinti pačias intervencijas ir jų teikimo procedūras. Pranešimo metu bus plačiau aptariama vyresnio amžiaus depresyvių asmenų patiriamų neigiamų terapijos efektų specifika.

ŽODINIAI PRANEŠIMAI

Aplinkos psichologija

Audra Balundė^{1*}, Mykolas Simas Poškus².

Susirūpinimo aplinka reikšmė paaiškinant paauglių susidomėjimą aplinkosauginiu aktyvizmu.

The Role of Environmental Considerations in Explaining Adolescents' Interest in Environmental Activism

*audra.balunde@mruni.eu ¹Aplinkos psichologijos tyrimų centras, Taikomosios psichologijos tyrimų laboratorija, Psichologijos institutas, Mykolo Romerio universitetas, ²Psichologijos institutas, Mykolo Romerio universitetas

Įvairios aplinkosauginio aktyvizmo formos yra svarbios teisinio reguliavimo sugriežtinimui, kuris palengvintų klimato krizės įveikimą tiek nacionaliniu tiek ir tarptautiniu mastu. Aplinkosauginis aktyvizmas yra svarbus ir skatinant atitinkamų suinteresuotųjų šalių veiksmus. Aplinkosauginis aktyvizmas išreiškiamas dalyvaujant protestuose, pasirašant peticijas, kreipiantis į politikus, inicijuojant aplinkosaugos akcijas bendruomenių, nacionaliniu ir tarptautiniu lygiu ir panašiai. Tyrimai rodo, kad aplinkosauginio aktyvizmo renginiai, tokia kaip protestai prieš klimato krizę gali padidinti visuomenės susidomėjimą aplinkosaugos problemomis (Sisco ir kt., 2021). Tai rodo, kad aplinkosauginis aktyvizmas yra kompetencija, kurią svarbu stiprinti, ypač jaunų žmonių tarpe. Jauniems žmonėms netolimoje ateityje teks dorotis su sudėtingomis klimato krizės problemomis. Susirūpinimo aplinka veiksniai, tokie kaip aplinkosauginės vertybės, aplinkosauginis tapatumas ir asmeninės

normos tausoti aplinką, paaiškina daugybę aplinką tausojančių elgesio formų. Tad susirūpinimas aplinka, taip pat gali būti svarbus paaiškinant jaunų žmonių susidomėjimą aplinkosauginiu aktyvizmu. Šią hipotezę tikrinome pilotiniame tyrime, kuris buvo įgyvendintas 2021 m. pirmame mokslo metų semestre vieno administracinio Lietuvos regiono mokyklose (N = 114; 56,1 % buvo mergaitės; M = 15,45, SD = 0,79). Vertybių-Tapatumo-Asmeninių normų modelis (VTA; van der Werff & Steg, 2016) buvo pasitelktas siekiant ištirti, kiek susirūpinimas aplinka gali paaiškinti paauglių susidomėjimą aplinkosauginiu aktyvizmu, kuris buvo matuojamas penkiais specialiai šiam tyrimui sukurtais elementais (pvz., „Svarsčiau dalyvauti protestuose prieš klimato kaitą ir ekologinę krizę“). Rezultatai parodė, kad iš tiesų aplinkosauginės vertybės, aplinkosauginis tapatumas ir asmeninės normos gali paaiškinti paauglių susidomėjimą aplinkosauginiu aktyvizmu. Šie pirminiai rezultatai rodo, kad susirūpinimas aplinka gali palengvinti jaunų žmonių įsitraukimą į aplinkosauginio aktyvizmo veiklas. Šie rezultatai gali būti įdomūs švietimo įstaigose dirbantiems aplinkosauginio švietimo specialistams. Projektą finansuojanti institucija – Lietuvos Mokslo Taryba. Projekto finansavimo sutarties Nr.: S-MIP-21-60.

Mykolas Simas Poškus.

Asmenybės bruožų vaidmuo aplinkosauginiam pilietiškumui.

The role of personality traits for environmental citizenship

mykolas_poskus@mrni.eu Vytauto Didžiojo universitetas

Įvadas. Tyrimo tikslas – ištirti paprasto aplinkosauginio pilietiškumo modelio (angl. Simple model of Environmental Citizenship, SMEC) funkcionavimą skirtingais asmenybės bruožais pasižyminčių asmenų grupėse. Aplinkosauginis pilietiškumas yra apibūdinamas kaip pilietinė veikla, tiek privati, tiek ir vieša, kuri yra nukreipta į šių dienų aplinkos problemų sprendimą ir padarinių mažinimą. Metodika. Tyrime dalyvavo 700 jaunų suaugusiųjų (50% moterų), kurių amžiaus vidurkis yra 30,6 metų. Naudotas klausimynas, įvertinantis visas paprasto aplinkosauginio pilietiškumo modelio sudedamąsias dalis bei Didžio Penketo asmenybės klausimynas (BFI-2), vertinantis penkis didžiuosius asmenybės bruožus. Tyrimą atliko apklausų kompanija, surinkusi Lietuvos jaunuosius suaugusiuosius reprezentuojančią imtį. Rezultatai. Klasterinės analizės būdu išskirti keturi kokybiškai besiskiriantys asmenybės tipai ir taikant struktūrinių lygčių modeliavimą paprastas aplinkosauginio pilietiškumo modelis buvo patikrintas ir palygintas kiekvienoje iš išskirtų grupių. Aptikta, kad paprastas aplinkosauginio pilietiškumo modelis skirtingai funkcionuoja skirtingiems asmenybės tipams: atviresni žmonės, pasižymintys tradiciškai socialiai pageidaujama asmenybės bruožais geriau išmanė aplinkosaugos problemas ir buvo labiau linkę įsitraukti į aplinkos problemų sprendimą, o konservatyvesnių asmenų, pasižyminčių žemesniu atvirumu patyrimui atveju, reikia ieškoti efektyvesnių ugdymo sprendimų, norint juos paskatinti tapti aplinkosauginiais piliečiais. Diskusija. Neretai mėginama rasti intervencines priemones ar kelius, kaip būtų galima visuomenę efektyviai ir paprastai paskatinti rinktis socialiai pageidaujama elgesį, tačiau tiek šis, tiek ir ankstesni tyrimai rodo, jog nėra vieno būdo, kuris būtų efektyvus visiems. Skirtingi žmonės turi skirtingas strategijas savo tikslams siekti, todėl natūralu, kad reikėtų siekti tokių intervencijų, kurios būtų tikslios ir pritaikytos specifinei grupei žmonių, kuriai jos būtų reikalingiausios ir efektyviausios. Išvados. Paprastas aplinkosauginio pilietiškumo modelis skirtingai funkcionuoja skirtingais asmenybės bruožų komplektais pasižymintiems asmenims. Mokslinis tyrimas finansuojamas Europos socialinio fondo lėšomis pagal priemonę Nr. 09.3.3-LMT-K-712 „Mokslininkų, kitų tyrėjų, studentų mokslinės kompetencijos ugdymas per praktinę mokslinę veiklą,“ projekto numeris: 09.3.3-LMT-K-712-23-0014.

Aivaras Vijaikis*, Mykolas Simas Poškus.

Ar visi žmonės turi naudoti savo gerovei būdami aplinkosauginiais piliečiais? Savideterminacijos teorijos požiūris.

Do all people have benefits for their well-being from being environmental citizens? The self-determination theory approach

*a.vijaikis@mrni.eu Mykolo Romerio universitetas

Įvadas. Žemė – tai mūsų namai, kuriuos mes nuolatos teršiame ir ši tarša atsiliepia mūsų kasdieniam gyvenimui, sveikatai bei gyvenimo kokybei (Ajibade et al., 2021), tačiau lig šiol nėra iki galo atsakyta, ar įsitraukimas į aplinkos problemų sprendimą gali būti naudingas mūsų subjektyviai psichologinei gerovei? Tyrimo tikslas – išsiaiškinti, kaip aplinkosauginis pilietiškumas siejasi su subjektyvia gerove skirtingais asmenybės tipais pasižymintiems žmonėms. Šiame tyrime tikriname savideterminacijos teorija grįstą modelį, paaiškinantį aplinkosauginio pilietiškumo sąsajas su subjektyvia gerove. Metodika. Tyrime dalyvavo 403 moksleiviai (39,2 proc. vaikinių). Dalyvių amžius 14,8 m. (SD = 0,89). Anketą sudarė faktinių žinių apie aplinką testas (Leeming et al., 1995), asmenybės bruožų klausimynas (BFI-2) (Soto & John, 2017), pokyčių agento skalė iš aplinkosauginio pilietiškumo klausimyno (angl. Agent of change) (Hadjichambis & Paraskeva-Hadjichambi, 2020), ryšio su gamta indekso skalė (Richardson et al., 2019), bazinių psichologinių poreikių patenkinimo skalė (Chen et al., 2015), gamtai draugiško elgesio skalės (Gupta & Agrawal, 2018; Krettenauer, 2017) ir paauglių gerovės klausimynas (EPOCH) (Kern et al., 2016). Rezultatai. Atlikta klasterinė analizė padėjo išskirti keturis prasmingus asmenybės tipus: „Atvira ir neurotiška“, „Pozityvi“, „Uždara ir sutari“ bei „Negatyvi“. Struktūrinių lygčių modeliavimas parodė, kad modelis funkcionavo tinkamai, grupuojant su asmenybės tipais [CFI = 0,989, TLI = 0,986, NFI = 0,933, RMSEA = 0,043 [0,022 – 0,059], SRMR = 0,110 ir $\chi^2(332) = 393,029$, $p = 0,012$]. Rezultatai parodė, kad modelis funkcionuoja skirtingai skirtinguose klasteriuose. Ne visuose asmenybės klasteriuose aplinkosauginis pilietiškumas siejasi su gamtai draugišku elgesiu, tačiau gamtai draugiškas elgesys, nepriklausomai nuo asmenybės tipo, prognozuoja bazinių poreikių patenkinimą. Taip pat nuo asmenybės tipo priklauso, ar bazinių psichologinių poreikių patenkinimas prognozuos subjektyvią psichologinę gerovę. Gamtai draugiškas elgesys ir ryšys su gamta subjektyvios psichologinės gerovės tiesiogiai šio tyrimo imtyje neprognozavo. Išvados. Asmens asmenybės bruožų rinkinys moderuoja sąsajas tarp aplinkosauginio pilietiškumo ir subjektyvios gerovės. Projektą finansuojanti institucija – Lietuvos Mokslo Taryba. Projekto finansavimo sutarties Nr.: S-MIP-21-60.

Kotryna Lapinskė.

Ryšys su gamta paauglystėje: kaip jis patiriamas, kaip apmąstomas, ir kas jam kliudo.

Nature relatedness in adolescence: how it is experienced, thought about, and what hinders it

kotryna.lap@gmail.com Vilniaus universitetas

Nustatyta, kad ryšys su gamta (angl. Nature relatedness) susiformuoja ankstyvaisiais gyvenimo metais ir vėliau kinta nedaug, o jo stiprumas veikia tiek aplinką tausojantį žmonių elgesį, tiek ir jų fizinę bei psichologinę savijautą. Tai, kaip šiuolaikiniai paaugliai sieja save su gamta, yra unikalu dėl sparčiai kintančios socialinės ir gamtinės aplinkos. Mažai žinoma, kaip ryšys su gamta patiriamas „iš vidaus“, kaip būtent jis vystosi, kas padeda ar trukdo jį užmegzti šiuolaikiniame pasaulyje. Ieškant atsakymo į šiuos klausimus atliktas kokybinis tyrimas – vyko trys diskusijų grupės, kuriose viso dalyvavo 15 moksleivių nuo 11 iki 18 metų. Gautus duomenis išanalizavus Teminės analizės metodu (pagal Braun ir Clarke, 2006) išskirtos keturios pagrindinės temos bei jų potėmės. Visų pirma, ryšys su gamta gali būti išgyvenamas kaip patirtis, apimanti stiprius pojūčius, mokymosi galimybes, nuotykius bei iššūkius, susidūrimus su kitomis gyvybės formomis, ir peržengiamas namų-gamtos, gamtos-namų ribas. Antra, ryšys su gamta gali būti patiriamas kaip būsenos - ramybė bei poilsis, buvimo „čia ir dabar“ paprastumas, kūryba (per vaizduotę, žaidimą, muziką), vaikystės nostalgija, arba susitikimas su savimi vienuoje. Trečioji tema - apmąstymai apie gyvąjį pasaulį ir žmogaus vietą jame: gamta matoma kaip visa ko pradžia, mūsų patiriama atskirtis nuo gamtos kaip netikra, žmonės regimi kaip išnaudotojai ir teršėjai, galiausiai atrodo, kad gamtoje lyg „nieko nėra, tuščia“ (nėra to, kas mums įprasta, žmogiška, kasdieniška). Ketvirtoji tema kalba apie ryšį su gamta ribojančius veiksnius – baimes, paauglių socialines normas ir augantį technologijų vartojimą, švaros bei patogumo poreikius, įtemptą mokyklos, namų darbų ir būrelių tvarkaraštį, bei tėvų gyvenimo būdą. Taigi paauglių autentiškai patiriamas ryšys su gamta yra plati ir turtinga tema, kurios pažinimas naudingas tiek siekiantiems ugdyti jaunų žmonių ekologinį sąmoningumą, tiek norintiems perprasti dabartinio moksleivio vidinį pasaulį. Atliktas tyrimas praplečia žinias

apie ryšį su gamta, kuris yra ne tik „pomėgis pasivaikščioti miške“, bet ir giliai paliečiančių išgyvenimų, būsenų, minčių šaltinis, svarbus besiformuojančiai asmenybei.

Verslo ir organizacinė psichologija

Jurgita Lazauskaitė-Zabielskė*, Arūnas Žiedelis, Ieva Urbanavičiūtė.

Sėkmingas darbas nuotoliu: kokie darbuotojų įgūdžiai jam svarbūs?

Successful Remote Work: What Employees' Skills are Essential for it?

*jurgita.lazauskaite@fsf.vu.lt Vilniaus universitetas, Organizacinės psichologijos tyrimų centras

Šiuo pranešimu pristatomas mokslo projektas, skirti efektyvaus nuotolinio darbo individualių prielaidų analizei. Nuotoliniam darbui įsigalint darbo pasaulyje, iškyla efektyvaus nuotolinio darbo organizavimo tyrimų poreikis. Šis poreikis yra nulemtas kelių priežasčių. Pirmą, nors darbas nuotoliu taikomas siekiant užtikrinti darbuotojų gerovę, darbo ir asmeninio gyvenimo balansą bei produktyvumą, sisteminėse mokslinėse apžvalgose (pvz., De Menezes ir Kelliher, 2011) pabrėžiama, kad nėra pagrįstų nuotolinio darbo privalumų įrodymų, ir kviečiama tirti nuotolinio darbo poveikį gerovei ir veiklai. Antra, nors nuotolinis darbas nėra nauja darbo organizavimo forma, esami tyrimai ne visuomet atspindi šiuolaikinio darbo pasaulio aktualijas. Pandemijos metu atlikti tyrimai (pvz., Kerman ir kt., 2021) rodo, kad dirbdami nuotoliu darbuotojai susiduria su naujais iššūkiais, kuriuos analizuojančių tyrimų dar nėra. Maža to, dauguma iki pandemijos atliktų nuotolinio darbo tyrimų apima specifines darbuotojų grupes, pavyzdžiui, dirbančius informacinių technologijų, telekomunikacijų ir panašiose srityse ar dirbančius savarankiškai, kurių darbas pasižymi aukštu savarankiškumo lygiu. Pandemijos metu su nuotoliniu darbu susidūrė net ir tie, kurie turėjo mažai tokio darbo patirties arba visai jos neturėjo (Eurofound and the International Labour Office, 2017; Gonzalez Vazquez ir kt., 2019; Milasi ir kt., 2020). Europos Komisijos tyrimų centro duomenimis (2020), 37 proc. visų darbo vietų Europoje gali būti tinkamos dirbti nuotoliniu būdu. Todėl nenuostabu, kad tiek Europos politikos formuotojai (Eurofound, 2020), tiek organizacijos (Milasi ir kt., 2020) prognozuoja nuotolinį darbą tapsiant įprasta darbo organizavimo forma. Todėl buvo atliktas didelės apimties empirinis tyrimas, kuriuo siekta atskleisti sėkmingo nuotolinio darbo veiksnius, leidžiančius maksimaliai pasinaudoti nuotolinio darbo teikiamomis galimybėmis ir išvengti jo organizavimo trūkumų tiek organizacijoms, tiek darbuotojams. Pranešimo metu bus pristatyti projektu gauti rezultatai, jų mokslinė ir taikomoji vertė.

Edita Dereškevičiūtė*, Gintaras Chomentauskas.

Streso valdymo treniruotės virtualioje realybėje.

Virtual Reality-Based Stress Management Training

*training@humanstudy.lt UAB "Žmogaus studijų centras"

Pranešimo tikslas: pristatyti inovatyvų streso valdymo virtualios realybės terpėje ir streso monitoringo algoritmą. Nors priemonių stresui sumažinti yra daug, savarankiškai susiformuoti naujus įpročius, o ypač jų laikytis, gana sudėtinga. Taip yra todėl, kad žmogus neturi vidinio „gido“, kuris kas kartą pasakytų objektyvų grįžtamąjį ryšį – kaip jam sekasi. Tokį vidinį „gidą“, kuris ne tik išmoko atsipalaidavimo būdų, bet ir sudaro galimybę realiu laiku nuolat stebėti progresą bei teikia grįžtamąjį ryšį apie tai, kaip sekasi, per kelerius paskutinius metus sukūrė UAB „Žmogaus studijų centras“, kartu su partneriais. Šis metodas pavadintas „VR streso klinika“. Tai inovatyvus atsipalaidavimo metodas. Jame naudojami virtualios realybės (VR) akiniai ir teikiamas biologinis grįžtamasis ryšys. Proceso metu žmogus mokosi efektyviai atsipalaiduoti VR taikydamas specialias kvėpavimo, dėmesingumo ir kitas technikas. „VR streso klinika“ turi praktiškai neribotas taikymo galimybes – pradedant emocinės, psichinės būklės atsigavimu po COVID-19 protrūkio ar kitos stresą sukėlusios situacijos ir baigiant perdegimo darbe prevencija, profilaktiniu psichinio atsparumo didinimu. „VR streso klinika“ efektyvumas įrodytas dvejus metus trukusiais moksliniais tyrimais, kurių rezultatai publikuoti

tarptautiniuose mokslo žurnaluose. „VR streso klinikos“ paslaugomis naudojasi asmenys ir socialiai atsakingos organizacijos, kurioms rūpi jų darbuotojų emocinė gerovė.

Gustė Gramaglia.

Ugniagesių gelbėtojų darbo motyvacija: Ryšys tarp su darbu susijusių esminių psichologinių poreikių patenkinimo ir pasitenkinimo darbu.

Firefighters' work motivation: The relationship between work related basic psychological needs satisfaction and job satisfaction

gramaglia@mrni.eu Mykolo Romerio universitetas

Siekiant atkreipti dėmesį į pakankamai mažai tyrinėtą, tačiau labai svarbią sritį, šiame tyrime buvo pasirinkta tyrinėti ugniagesių gelbėtojų darbo motyvacija. Tyrinėti ugniagesius gelbėtojus labai svarbu tam, kad, atsižvelgiant į tyrimų rezultatus, būtų galima kurti tokias darbo sąlygas ir darbo aplinką, kad būtų užtikrinta gera jų psichologinė savijauta ir užkirsti kelią psichologinėms ir fizinėms pasekmėms. Dėl specifinio ugniagesių gelbėtojų darbo kyla rizika, kad jų darbo rezultatai gali suprastėti ir jų teikiama pagalba nebus tokia efektyvi, todėl svarbu jiems sukurti tokią darbo aplinką, kuri skatintų gerą atmosferą, norą dirbti ir mažintų įtampą. Ugniagesių gelbėtojų darbe beveik visos atliekamos užduotys yra pavojingos, jie neretai turi prisiimti atsakomybę už kitų žmonių gyvybę, o kartais atlikdami gelbėjimo darbus nežino, ar juos išgyvens. Visi šie veiksniai kelia didelį stresą ir turi neigiamos įtakos ugniagesių gelbėtojų psichikos sveikatai, darbo motyvacijai, o tai turi neigiamos įtakos ir pasitenkinimui darbu bei įsitraukimui į darbą. Šis tyrimas buvo atliktas su 142 ugniagesiais gelbėtojais iš visos Lietuvos. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad ugniagesiai gelbėtojai turi aukštą pasitenkinimo darbu ir vidinės motyvacijos lygį, bet susiduria su trukdžiais, kurie neigiamai veikia jų esminių psichologinių poreikių patenkinimą. Taip pat, tyrimo rezultatai atskleidė, kad egzistuoja ryšys tarp pasitenkinimo darbu ir vidinės darbo motyvacijos lygio pareigūnų tarpe ir nustatė ryšius tarp pasitenkinimo darbu ir psichologinių poreikių patenkinimo. Tyrimu siekiama atkreipti dėmesį į tai, kad labai svarbu kurti palankią darbo aplinką ugniagesiams gelbėtojams, supažindinti su kylančiais sunkumais, kad būtų galima sudaryti sąlygas jų gerovei ir darbo efektyvumui gerinti. Šis tyrimas yra puiki pradžia ateities tyrimams, siekiant suprasti ugniagesių gelbėtojų darbo patirtį, kurti darbo sąlygas, skatinančias aukštesnę jų darbinę motyvaciją ir gerinančias jų psichologinę gerovę, bei užkertančias kelią neigiamiems darbo rezultatams.

Agnė Dzimidienė*, Dalia Bagdžiūnienė.

Darbuotojų vikrumo ir įsitraukimo į darbą reikšmė inovatyviam elgesiui organizacijoje.

The effect of employee agility and work engagement on innovative behavior at work

*agne.dzimidienne@fsf.vu.lt Vilniaus universitetas

Siekiant organizacijoms išlikti sėkmingoms ir konkurencingoms verslo aplinkoje, vienas esminių lūkesčių darbuotojams yra inovatyvus elgesys. Todėl aktualūs tyrimai, analizuojantys šio elgesio organizacinius ir asmeninius veiksnius, tarp kurių vis didesnis dėmesys skiriamas darbuotojų vikrumui. Apibendrintai vikrumas – asmens gebėjimas greitai ir efektyviai prisitaikyti įprastose ar naujose darbo situacijose, priimti pokyčius ir tinkamai į juos reaguoti. Daugėja tyrimų, atskleidžiančių ne tik asmeninių gebėjimų, bet ir nuostatų bei būsenų darbe svarbą inovatyviam elgesiui darbe, o įsitraukimas į darbą yra laikomas pozityvia motyvacine būsena, stipriausiai veikiančia darbuotojų elgesį. Remiantis Bakker ir Demerouti (2007) Darbo Reikalavimų – Išteklių modeliu, su darbu susiję asmeniniai ištekliai, tarp jų ir vikrumas, didina darbuotojų įsitraukimą į darbą ir skatina inovatyvų elgesį. Tyrimo tikslas - nustatyti darbuotojų vikrumo, įsitraukimo į darbą ir inovatyvaus elgesio organizacijoje sąsajas bei įvertinti įsitraukimo į darbą kaip mediatoriaus reikšmę vikrumo ir inovatyvaus elgesio ryšiui. Skerspjūvio tyrime taikytas internetinės apklausos metodas, dalyvavo 172 įvairių organizacijų darbuotojai, tarp jų 78% - moterys, dalyvių amžiaus vidurkis 33,8 metai. Naudotos inovatyvaus elgesio ir darbuotojų įsitraukimo į darbą vertinimo priemonės bei šiam tyrimui parengta lietuviška darbuotojų vikrumo vertinimo skalė. Duomenys analizuoti, taikant koreliacinę, regresinę bei mediacinių ryšių analizę. Rezultatai: pirma, labiau išreikšti darbuotojų vikrumas ir įsitraukimas į darbą prognozuoja dažnesnį

įsitraukimą į inovatyvų elgesį; antra, darbuotojų įsitraukimas veikia kaip tarpinis kintamasis (mediatorius) vikrumo ir inovatyvaus elgesio ryšiui. Patvirtinta asmeninės darbuotojo charakteristikos – vikrumo– reikšmė inovatyviam elgesiui bei įsitraukimo į darbą kaip mediatoriaus vaidmuo vikrumui prognozuojant inovatyvų elgesį. Rezultatai patvirtina šių reiškinių sąsajas, nustatytas kitų autorių tyrimuose: darbuotojų vikrumo ir įsitraukimo į darbą (Natapoera & Mangundjaya, 2020); inovatyvaus elgesio ir įsitraukimo (Vithayaporn, & Ashton, 2019); vikrumo ir inovatyvaus elgesio (Franco & Landini, 2022). Darbuotojų įsitraukimo į darbą kaip mediatoriaus vaidmuo vikrumo ir inovatyvaus elgesio ryšiui iki šiol nebuvo tyrinėtas, todėl gauti rezultatai papildo šių tyrimų sritį ir atveria ateities tyrimų galimybes.

Edukacinė psichologija

Ala Petrulytė^{1*}, Virginija Guogienė².

Mokytojų nuotolinės paramos programos suvokiamas veiksmingumas Lietuvoje, Latvijoje ir Slovakijoje.
Perceived effectiveness of the Teachers Distance Support Programme in Latvia, Lithuania and Slovakia

*alapetrul@gmail.com ¹Mykolo Romerio Universitetas, ²Švenčionių rajono Švietimo Pagalbos Tarnyba

Įvadas. Modernėjant visuomenei nuotolinis darbas tampa vis aktualesnis tiek ekonominiu, tiek socialiniu požiūriu, tai paspartino ir Covid-19 pandemija. Nuotolinis darbas kaip nuotolinis mokymas, taikomas ir švietimo sistemoje. Tačiau toks darbas turi apribojimų, ir vienas iš jų - prarandamas mokytojų ir mokinių bei pačių mokinių tarpusavio bendravimas, taip pat dažnai nėra atskiros fizinės erdvės nuotoliniam mokymuisi namuose (Doyle, 2020; Thomas & Rogers, 2020; Montacute, 2020; Outhwaite, 2020). Vis daugiau mokyklų pedagogai reikalauja emocinių resursų bei atsparumo dirbant nuotoliu. Tačiau pasigendama tikslingų nuotolinių paramos programų, skirtų mokytojams. Lietuvos mokytojų nuotolinės paramos veiksmingumo tyrimas atliktas vykdant ERASMUS+ projektą „Parama mokytojams, siekiant įveikti nuotolinio mokymo iššūkių“ (2020-1-LV01-KA226-SCH-094599). Tyrimo tikslas. Iširti mokytojų nuotolinės atsparumo paramos programos veiksmingumą Lietuvos, Latvijos ir Slovakijos imtyse. Tyrimo dalyviai. 161 įvairių mokyklų mokytojai iš Lietuvos, Latvijos ir Slovakijos. Metodika. Mokytojų nuotolinės atsparumo paramos programos grįžtamojo ryšio klausimynas (Svence, 2022). Tyrimo rezultatai ir diskusija. Nustatytos gana aukštos klausimyno modulių Cronbach alpha reikšmės (Cronbach alpha 0,64), bei vidutiniškai stiprios programos modulių teigiamos reikšmingos tarpusavio koreliacijos (ρ nuo 0,400 iki 0,600, $p=0,000$). Pagal visą imtį nustatyta, kad mokytojai teigiamai suvokia nuotolinės paramos mokymo programos veiksmingumą. Taip pat nustatyti statistiškai reikšmingi skirtumai tarp Lietuvos, Latvijos ir Slovakijos mokytojų pagal atskirus programos modulius: streso valdymas, psichoemocinė gerovė ir pozityvus mąstymas ($p=0,000$). Nenustatyta reikšmingų skirtumų pagal lytį, amžių, darbo stažą ir mokyklos tipą. Daroma prielaida, kad grįžtamojo ryšio klausimyno psichometrinės charakteristikos ir tyrimo rezultatai leidžia vertinti klausimyną tinkamu mokytojo nuotolinės paramos programos veiksmingumo vertinimui. Išvados. Visų tirtų šalių mokytojai teigiamai suvokia nuotolinės paramos programos veiksmingumą pagal grįžtamojo ryšio klausimyną. Siekiant stiprinti nuotoliu dirbančių mokytojų atsparumą, rekomenduojama taikyti nuotolinę paramos programą mokyklų bendruomenėse.

Irena Žukauskaitė.

Mokyklose taikoma reflektavimo praktika: koks turėtų būti psichologų vaidmuo?
Reflective practice applied at schools: what should be role of psychologists?

irena.zukauskaite@fsf.vu.lt Vilniaus universitetas

Mokslinėje literatūroje dažnai sutinkamas teiginys, kad sistemingas reflektavimas daro teigiamą įtaką mokinių pasiekimams. Peržvelgdamas savo dalyvavimą pamokoje, patirtas emocijas, įgytas žinias, mokinys anksčiau ar vėliau gali įsąmoninti mokymosi proceso naudą. Ir nors reflektyvusis mokymas(is) minimas visuose svarbiausiuose Lietuvos švietimo dokumentuose (pvz., Pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo

programų apraše, Geros mokyklos koncepcijoje, Valstybinėje Švietimo 2013-2022 metų strategijoje), jis įgyvendinamas paviršutiniškai. Dažniausiai praktikoje reflektavimo procesas mokyklose vyksta nesuprantant jo taikymo naudos ir galimybių, o tik įsivardinant nutikusį faktą ar jausmus – toliau su turima refleksijų informacija nieko nevyksta. Refleksijos proceso skaitmenizavimas – vienas iš sprendimų, leidžiantis ne tik taupyti mokytojų laiką, išvengti popierizmo, bet ir gauti įžvalgą iš didesnio kiekio duomenų ir taip optimizuoti mokymosi procesą. Lietuvoje vykdytame projekte vieno rajono kelių mokyklų mokytojai pusantrų metų tam skirtos programėlės pagalba sistemingai atlikinėjo refleksijas su mokiniais pamokų pabaigoje. Tokiu būdu mokytojai gaudavo nuolatinį grįžtamąjį ryšį, kas jiems pavyko, kas nepavyko, ar pakankamai gerai įsisavintas pamokų turinys, kad būtų galima mokytis naujų dalykų, ar reikia skirti papildomo laiko temas kartojimui. Mokiniai ugdėsi gebėjimą reflektuoti ir numatyti tobulėjimo kryptis, atrado savo stipriąsias puses, atpažino tobulintinas sritis ir mokymosi procesui didžiausią įtaką darančius veiksnius. Efekto įvertinimui buvo pasirinkti Nacionalinio mokinių pasiekimų patikrinimo 8 klasės lietuvių kalbos skaitymo rezultatai. Ir nors nebuvo kontroliuojama daugybė kintamųjų, bendras rezultato pokytis nuo 46,36 proc. 2018 m. iki 68,2 proc. 2022 m. leidžia teigti, kad prie to prisidėjo ir sistemingas reflektavimas. Šio pranešimo tikslas – ne tik pasidalinti detalesniais pristatyto projekto rezultatais, bet ir aptarti mokyklų psichologų vaidmenį reflektavimo procese. Duomenimis grįstas grįžtamasis ryšys gali tapti pagalbos priemone mokytojui, kuris nori tobulėti ar pradinių informacijos šaltiniu mokinio, kuris susiduria su mokymosi sunkumais, konsultavimui. Tačiau nemažiau svarbu psichologui apskritai žinoti apie reflektavaus mokymosi ypatumus ir taikymo praktikoje galimybes.

Rima Breidokienė*, Roma Jusienė, Edita Baukienė.

7-14 m. vaikų mokymąsi prognozuojantys veiksniai: fizinio aktyvumo, laiko prie ekranų ir tėvų elgesio reikšmė.

7-14 y.o. children's academic performance factors: the importance of physical activity, screen time and parental behavior

*rima.breidokiene@fsf.vu.lt Vilniaus universitetas, Filosofijos fakultetas, Psichologijos institutas

Nusikaltimų tyrimo apklausų kontekstuose, viena esminių sėkmingai išspręstos bylos sąlygų yra kontakto užmezgimas su apklausiamu asmeniu. Šioje studijoje, pirma kartą (mūsų žiniomis) nagrinėtos Lietuvos pareigūnų percepcijos, susijusios su jų vykdomomis asmenų, įtariamų nusikaltimų padarymu, apklausomis. Šešiasdešimt vienas įvairių teisėsaugos įstaigų tyrėjų sudalyvavo anketinėje apklausoje, kurioje buvo kviečiami atsakyti į keletą atvirų bei uždarų klausimų. Respondentai paminėjo įvairias kontakto užmezgimo technikas, tipiška naudojamas kasdienėje įtariamųjų apklausų praktikoje. Atviri pareigūnų atsakymai klasifikuoti remiantis Tickle-Degnen ir Rosenthal teoriniu kontakto užmezgimo modeliu. Respondentai labiau akcentavo į santykį orientuotas (pvz., empatijos rodymą, draugiškumą, humorą) negu į procedūras orientuotas technikas (pvz., asmens teisių paaiškinimą, apklausos tikslo atskleidimą) siekiant sėkmingai užmezgti santykį su įtariamuoju. Tyrėjų elgesio būdai, nesusiję su kontakto užmezgimu arba neproduktyvios technikos kartais buvo paminėtos, ypatingai jiems susiduriant su nebendradarbiaujančiais įtariamaisiais. Taip pat atskleista, kad pareigūnai didesnę svarbą teikė kontakto užmezgimo su asmeniu apklausos pradžioje negu vėlesnėse jos stadijose. Apibendrinus, Lietuvos kriminalinių nusikaltimų tyrėjai bendrai pripažino kontakto užmezgimo svarbą įtariamųjų apklausose, tačiau tam tikri iššūkiai egzistuoja. Teorinės ir praktinės implikacijos bus pateiktos LPS kongreso žodinio pranešimo metu.

Agnė Steponavičiūtė*, Reda Gedutienė.

Universiteto studentų taikomos metakognityvinės skaitymo strategijos: sąsajos su skaitymo ir akademinė motyvacija bei akademiniais pasiekimais.

Metacognitive reading strategies used by university students: relations with reading motivation, academic motivation and academic achievement

*agne.steponaviciute@ku.lt Klaipėdos universitetas

Įvadas. Skaitymo gebėjimai yra vieni svarbiausių akademinėi ir profesinei sėkmei pasiekti (Kambara et al., 2021). Viena pagrindinių sėkmingo mokymosi universitete prielaidų yra akademinės literatūros skaitymas. Pagal įsitraukimo į skaitymą modelį (Guthrie & Klauda, 2016), svarstoma, jog sėkmingam akademinės literatūros skaitymui įtakos turi motyvacija skaityti ir taikomos kognityvinės strategijos (Wigfield et al., 2008; Wang et al., 2020). Moksliniais tyrimais nustatytos sąsajos tarp metakognityvinių strategijų taikymo ir skaitymo motyvacijos, skaitymo motyvacijos ir akademinų pasiekimų (Muñoz et al., 2016), tačiau nevienareikšmiai rezultatai gaunami tarp metakognityvinių skaitymo strategijų taikymo ir akademinų pasiekimų (Taraban et al., 2000; Bergey et al., 2017). Šiuo pranešimu siekiama atskleisti, kokias metakognityvines skaitymo strategijas taiko universitetų studentai, kaip jos susiję su skaitymo ir akademinė motyvacija bei akademiniais pasiekimais. Metodika. Tyrime dalyvavo 382 skirtinguose Lietuvos universitetuose studijuojantys pirmos ir antros pakopos studentai (9.6 % vyrų), nuo 18 iki 56 m. amžiaus ($M=25.84\pm 8.13$). Metakognityvinėms skaitymo strategijoms įvertinti naudotas Metakognityvinių skaitymo strategijų aprašas (MARSİ, Mokhtari & Reichard, 2002). Skaitymo motyvacijai įvertinti naudota Suaugusiųjų skaitymo motyvacijos skalė (Schutte & Malouff, 2007). Akademinė motyvacijai įvertinti naudota Studentų akademinės motyvacijos skalė (SAMS-21, Kairys ir kt., 2017). Taip pat studentų buvo prašoma pateikti paskutinio semestro akademinų pasiekimų vidurkį ir subjektyviai įvertinti savo akademinis pasiekimus. Rezultatai, diskusija ir išvados. Tyrimo rezultatai parodė, kad studentų tarpe labiausiai žinomos ir taikomos į problemų sprendimą orientuotos metakognityvinės skaitymo strategijos, mažiausiai – globalios (orientuotos į pasiruošimą skaityti). Tai iš dalies sutampa su kitų tyrimų rezultatais (Khellab et al., 2022; Levchyk et al., 2022; Mokhtari & Reichard, 2002). Šiame tyrime rastos sąsajos tarp metakognityvinių skaitymo strategijų ir skaitymo motyvacijos, akademinės motyvacijos ir subjektyvių akademinų pasiekimų vertinimo, tačiau nerasta ryšio tarp metakognityvinių skaitymo strategijų taikymo ir studentų nurodyto akademinų pasiekimų vidurkio. Pranešime svarstomos galimos gautų rezultatų priežastys, kodėl studentų metakognityvinių skaitymo strategijų taikymas nėra susijęs su akademiniais pasiekimais. Finansavimą skyrė Lietuvos mokslo taryba (LMT), sutarties Nr. S-ST-22-73.

Romualda Rimašiūtė-Knabikienė^{1*}, Aistė Diržytė^{1,2}, Aidis Perminas³.

Nuovargio, depresijos ir nerimo reikšmė mokymosi internetu motyvacijai.

The role of mental fatigue, depression, and anxiety for e-learning motivation

*rimasiute-knabikiene@mruni.eu ¹Mykolo Romerio universitetas, ²Vilniaus Gedimino Technikos Universitetas, ³Vytauto Didžiojo Universitetas

Tyrimai rodo, kad vidinė mokymosi motyvacija susijusi su geresniais mokymosi rezultatais ir didesniu pasitenkinimu mokymosi procesu, o išorinė motyvacija – su didesniu streso lygiu (Xiaobin, 2021). Mokymosi internetu motyvacijos klausimas ypatingai svarbus, atsižvelgiant į statistiškai reikšmingą nerimo ir depresijos (Lawrence, Garcia, Stewart, Rodriguez, 2021) bei lėtinio nuovargio (Escudero-Castillo, Mato-Díaz, Rodriguez-Alvarez, 2021) padidėjimą po koronaviruso pandemijos. Naujausi tyrimai rodo, kad savijauta prognozuoja, ar besimokantysis atliks mokymosi programuoti pratimą (Zatarain Cabada, Barrón Estrada, Ríos Félix, Alor Hernández, 2020). Visgi nepakankamai ištirta, kaip besimokančiojo psichikos sveikata yra susijusi su mokymosi motyvacija. Neaišku, kaip susiję užsitęsusios emocinės būsenos ir konkretūs mokymąsi skatinantys veiksniai. Remiantis ankstesniais tyrimais, keliama prielaida, kad vidinė motyvacija gali sustiprinti entuziazmą, kuris yra priešingas depresijai, nerimui ar nuovargiui (Ninaus, Moeller, McMullen, Kiili, 2017; Hong, Hwang, Tai, Lin, 2017), o išorinė motyvacija, ypač, bausmės baimė, gali sustiprinti nerimą (Xiu, Thompson, 2020). Ilgą laiką didėjantis nerimo lygis gali sukelti depresiją, kurią lydi nuovargis. Šiuo tyrimu siekiama nustatyti sąsajas tarp depresijos, nerimo, nuovargio ir mokymąsi skatinančių veiksnių nuotoliniu mokymusi grįstame ugdyme. Tyrime dalyvavo 444 pilnamečiai asmenys (145 vyrai, 299 moterys), 189 iš jų studijavo internetu kompiuterinį programavimą, kiti (255) studijavo internetu socialinius mokslus. Tyrime naudoti instrumentai: Mokymąsi skatinančių veiksnių klausimynas (Law et al., 2010), Paciento sveikatos klausimynas-9 (PHQ-9; Kroenke et al., 2001), Generalizuoto nerimo sutrikimo skalė (GAD-7; Spitzer et al., 2006), Daugiamatis nuovargio inventorių

(MFI-20; Smets et al., 1995). Daugialypės regresinės analizės rezultatai parodė, kad besimokančiųjų kompiuterinio programavimo internetu vidinės motyvacijos veiksnys - individualus požiūris ir lūkesčiai prognozavo sumažėjusį bendrą nuovargį. SEM analizė parodė, kad vidinės motyvacijos veiksnys - tikslai, keliantys iššūkius, statistiškai reikšmingai numato mažesnį protinį nuovargį, o protinis nuovargis statistiškai reikšmingai prognozuoja depresiją ir nerimą. Šis tyrimas buvo analitinis – skerspjuvio, be to, duomenys buvo renkami pandemijos metu, todėl ateityje būtų svarbu tirti nuovargio, depresijos, nerimo ir mokymąsi skatinančių veiksnių sąsajas, atliekant longitudinalinį tyrimą po-pandeminiu laikotarpiu.

Klinikinė ir sveikatos psichologija

Goda Gegieckaitė*, Dovilė Savickaitė, Jonas Eimontas.

Individualių psichologinių veiksnių sąsajos su patiriamais tinito sukeltais sunkumais.

The association between individual psychological factors and tinnitus-induced difficulties

*goda.gegieckaite@fsf.vu.lt Vilniaus universitetas, Psichologijos institutas

Įvadas. Tinitą patiria apie 10 - 15% asmenų bendroje populiacijoje, tačiau subjektyviai kaip varginantį jį vertina mažiau nei pusė jį turinčių asmenų (Biswas et al., 2022). Pastebima, jog ne tik fiziologiniai, tačiau ir individualūs psichologiniai veiksniai gali būti susiję su tuo kiek patiriamas tinitas sukelia sunkumus kasdieniame asmens gyvenime. Daugeliu atvejų tinitas yra negydomas, tačiau yra taikomos psichologinės intervencijos siekiant keisti tam tikrus individualius psichologinius veiksnius kaip disfunkciniai įsitikinimai apie tinitą ar gebėjimą dažniau patirti dėmesingo įsisąmoninimo būseną, siekiant sumažinti tinito sukeltą varginimą ir psichologinius sunkumus (Landry et al., 2020). Taip pat svarstoma, jog asmenybės bruožai gali būti susiję su tinito sukeltam varginimo lygiu (van Munster et al., 2020). Šio tyrimo tikslas buvo įvertinti, ar asmenų patiriančių tinitą, asmenybės bruožai, turimos neigiamos kognicijos apie tinitą ir gebėjimas įsisąmoninti patirtį yra susijęs su tinito sukeltais sunkumais. Metodika. Tyrime dalyvavo 79 tinitą patiriantys asmenys, 65 (82,3%) moterų, nuo 23 iki 90 metų (M = 62,95, SD = 15,34). Naudotas Ūžesio sąlygotos negalios klausimynas (Newman et al., 1996) įvertinti tinito sukeltus sunkumus, Penkių didžiųjų faktorių inventorių 10 (Rammstedt & John, 2007), Sukaupto dėmesio ir įsisąmoninimo skalė (Brown & Ryan, 2003), Tinito kognicijų klausimynas (Wilson & Henry, 1998). Rezultatai. Tyrimo dalyvių tinito sukelti sunkumai varijavo nuo 0 iki 90 ir nesiskyrė tarp lyčių bei nebuvo susiję su amžiumi. Tinito sukelti sunkumai buvo susiję su neurotiškumu ($r = 0,46$, $p < 0,001$), tačiau ne su kitais asmenybės bruožais. Tinito sukelti sunkumai buvo susiję su turimais disfunkciniais įsitikinimais apie tinitą ($r = 0,50$, $p < 0,001$), o ryšys su sukauptu dėmesiu ir sąmoningumu nebuvo statistiškai reikšmingas ($r = -0,20$, $p = 0,082$). Diskusija ir išvados. Šie rezultatai rodo, jog tinito sukelti sunkumai iš dalies gali būti susiję su asmeniniais psichologiniais veiksniais ir patvirtina, kad psichologinės intervencijos gali būti aktualios varginančio tinito atveju.

Indrė Akucevičiūtė*, Raimonda Petrolienė.

„Dangun žengimo skyrius“: COVID-19 pandemija gydytojų anesteziologų-reanimatologų akimis.

"Ascension Unit": COVID-19 pandemic through the eyes of anesthesiologists-reanimatologists

*indre.akuc@gmail.com Lietuvos sveikatos mokslų universitetas

Gydytojai anesteziologai-reanimatologai intensyvios terapijos ir reanimacijos skyriuose (ITRS) sprendžia kritinius pacientų gyvenimo pabaigos, komandos optimizavimo klausimus, kurie kelia nemažai psichologinių iššūkių (Cahill ir kt., 2022; Orfali, 2020; Kalinauskaitė ir Navikaitė, 2020). Užklupus COVID-19 pandemijai, supratimas apie reanimatologus-anesteziologus tapo dar labiau fragmentuotas, stokojantis giluminių priešastinių ryšių sąsajų su jau stebimomis COVID-19 pasekmėmis užsienyje (Cahill ir kt., 2022). Tyrimo tikslas – išsamiai atskleisti ir aprašyti gydytojų anesteziologų-reanimatologų, dirbančių ITRS, savijautą ir išgyvenimus COVID-19 pandemijos metu. Kokybiniame tyrime dalyvavo 6 gydytojai (4 moterys, 2 vyrai; 32-62 m.) anesteziologai-reanimatologai, dirbę COVID-19 pandemijos metu. Duomenys buvo renkami giluminio

interview metodu, interview analizei pasirinkta aprašomoji fenomenologinė analizė pagal A. Giorgi. Tyrimo dalyvių pasakojimuose atsiskleidė kolegiško glaudumo teikiamas užtikrintumas savimi, nevienalytis sunkaus darbo įvertinimo poreikis „covidinėje“ ir „necovidinėje“ reanimacijoje. Gąsdinanti nežinomybė, ilgainiui sąlygojo gydytojo savasties sukrėtimą, sprendžiant kritines dilemas. Gydytojai pandemijos metu jautėsi izoliuoti nuo aplinkinio pasaulio. Psichologinių žinių trūkumas bei uždraustas ligonių lankymas buvo reikšmingas neviltingas ir pykčio stiprėjimui. Viltingas atokvėpis pasiskiepijus lengvino trapų sunkmečio laukimą, nors emocinis triukšmas vis pasivydavo kasdienybėje. Priešprieša tarp įprasto gydytojo-gelbėtojo vaidmens suvokimo ir visai priešingo, COVID-19 pandemijos sąlygoto, bejėgio (Chen ir kt., 2021) tapo pagrindu: baimei tapti nenaudinga. Skaldantis ir jungiantis jausmų daugialypiškumas gydytojus lydėjo visos pandemijos laikotarpiu, bet ryškiausiai pasireiškė per darbo įvertinimo poreikį. Tikslinga atsižvelgti tiek į priešakinių, tiek į likusių skyrių personalą: „Necovidinių“ reanimacijų gydytojai dirbo ne mažiau sunkiai nei plačiai visuomenėje eskaluotos „covidinės“ reanimacijos (Wu ir kt., 2020; Danet-Danet, 2021). Galimai egzistuojantys skirtumai tarp didesnių ir mažesnių miestų „necovidinių“ reanimacijų darbuotojų patirčių, leistų susidaryti visapusiškesnį vaizdą apie ITRS Lietuvoje pandemijos metu. Anesteziologai-reanimatologai, dirbę ITRS pandemijos metu, išgyveno gąsdinančią nežinomybę, atvėrusią jautrių dilemų priėmimą dėl pacientų ir personalo gerovės. Bejėgiškumo persmelkimas apėmė savasties sukrėtimą. Skaldantis ir jungiantis jausmų daugialypiškumas, būdingas atliekamo darbo įvertinimo poreikiui, darbo „necovidinėje“ reanimacijoje skirtybėms, prieštarinčiai atskirčiai nuo išorinio pasaulio, o viltingas atokvėpis atspindėjo kolegiškumo svarbą.

Eglė Zubienė.

Perdegimo simptomų, nerimo ir depresijos požymių pokytis taikant dailės terapiją medicinos darbuotojų grupėje.

Change in symptoms of burnout, anxiety and depression following art therapy in a group of medical workers

eglezubiene@gmail.com Respublikinė Panevėžio ligoninė

Pranešimo tikslas – pasidalinti atlikto tyrimo rezultatais, kuriuose atspindi perdegimo simptomų, nerimo ir depresijos požymių sumažėjimas taikant dailės terapiją, kaip nemedikamentinį gydymo būdą medikų bendruomenėje. Perdegimo sindromas darbo vietoje yra paplitęs tiek, jog Pasaulio Sveikatos Organizacija įtraukė jį į oficialių diagnozių sąrašą, pavyzdžiui, Švedijoje dėl perdegimo sindromo netgi suteikiamas nedarbingumo laikotarpis. Perdegimo sindromas yra būtent persidirbimo diagnozė. PSO teigia, kad perdegimas yra sukeltas lėtinio streso darbo vietoje ir jam būdingi trys bruožai: pervargimas ir energijos nebuvimas; padidėjęs cinizmas, beprasmybės pojūtis darbe; sumažėjęs profesinis aktyvumas. VU Psichotraumatologijos centro mokslininkų 2020 metų kovo ir balandžio mėnesiais atlikto tyrimo duomenimis, didelė dalis intensyvosios terapijos skyrių medicinos darbuotojų pandemijos pradžioje patyrė vidutinį ar stiprų nerimą bei depresiją. Medicinos darbuotojams vedžiau dailės terapijos grupę 2021 metų vasario – balandžio mėnesiais. Buvo gautas magistrinio darbo atlikimui būtinas Biomedicininis tyrimų etikos komisijos pritarimas. Tyrimas buvo atliktas Covid 19, karantino situacijoje. Tiriamųjų perdegimo požymiai buvo vertinami Kopenhagos perdegimo anketa, taip pat naudotos Beck nerimo ir depresijos skalės nerimo ir depresijos lygio įvertinimui prieš ir po dailės terapijos sesijų. Tiriamieji buvo pasirinkti atlikus visą rekomenduojamą atrankos procedūrą. Pritaikau suplanuotas dailės terapijos sesijas ir gauti tyrimo rezultatai yra džiuginantys – asmenio perdegimo požymiai po atliktos intervencijos yra reikšmingai sumažėję. Lyginant Beck nerimo ir depresijos klausimynų įverčius prieš ir po dailės terapijos sesijų buvo gautas statistiškai reikšmingas skirtumas, patvirtinantis faktą, kad tiriamųjų nerimo ir depresijos požymiai po intervencijos sumažėjo. Tyrimo apimtis yra labai maža, dalyvavo septyni asmenys, dirbantys ligoninėje, tačiau gauti rezultatai liudija, kad dailės terapija gali būti taikoma siekiant sumažinti dirbančiųjų perdegimo simptomus, nerimo ir depresijos požymius.

Renata Arlauskienė^{1*}, Vilhelmas Kiškėnas².

Suaugusiųjų A tipo sąmoningumo ir psichoaktyvių medžiagų vartojimo sąsajos.

Associations Between Type A Conscientiousness and Psychoactive Substance Use in Adults

*renata.arlauskiene@balticum-tv.lt ¹Klaipėdos universitetas, Klaipėdos valstybinė kolegija, ²Mažeikių I/d „Žilvitis“

Įvadas. Moksliniais tyrimais (Weiss ir kt., 2016; Boon-Falleur, Baumard, Jean-Baptiste, 2021) nustatyta, kad A asmenybės tipu pasižymintys asmenys yra labiau linkę į psichoaktyvių medžiagų vartojimą ir su juo susijusias rizikingo elgesio formas. Sąmoningumo bruožas yra svarbus prediktorius įsitraukiant asmeniui į psichoaktyvių medžiagų vartojimą (rūkymas, alkoholis, narkotinės medžiagos). Šiuo laikotarpiu Lietuvos visuomenėje diskusijų objektu tapo kai kurių politikų pasiūlymas dekriminalizuoti kanapių vartojimą. Tai sąlygoja atlikti daugiau šios srities tyrimų. Tikslas – nustatyti suaugusiųjų A tipo asmenybės sąmoningumo ir psichoaktyvių medžiagų vartojimo sąsajas. Metodika. Tyrimas atliktas 2022 m. pabaigoje. Dalyvavo 70 A tipo asmenybės respondentų (60 moterų ir 10 vyrų; amžius 18 – 67 m.). Tyrimo instrumentai: Paauglių ir suaugusiųjų A tipo elgesio skalė (AATABS-3; Forgays ir kt., 1989), Penketo svarbiausių bruožų klausimynas (Big Five Inventory; John, Naumann, Soto, 2008), Rizikingo elgesio formų anketa (Bulotaitė, Zamalijeva, 2016). Rezultatai. A tipo bendroje tyrimo dalyvių imtyje sąmoningumas statistiškai reikšmingai nebuvo susijęs su rūkymu, dažnu ar besaikiu alkoholio vartojimu, tačiau reikšmingai buvo susijęs su įsitraukimu į narkotikų vartojimą ($p = 0,001$). Jaunų A tipo suaugusiųjų tyrimo dalyvių sąmoningumas nebuvo statistiškai reikšmingai susijęs su rūkymu, dažnu ar besaikiu alkoholio vartojimu, tačiau reikšmingai buvo susijęs su narkotikų vartojimu ($p = 0,001$). Tuo tarpu vyresnių A tipo suaugusiųjų tyrimo dalyvių sąmoningumas statistiškai reikšmingai nebuvo susijęs nei su viena psichoaktyvių medžiagų vartojimo elgesio forma. Diskusija. Pasak Pasaulio sveikatos organizacijos (2022), šios srities tyrimai yra švietimo intervencijų kūrimo pagrindas. Tyrimas rodo, kad jaunų A tipo suaugusiųjų imtyje žemesnis sąmoningumas yra susijęs su narkotikų vartojimu. Taigi, jauni asmenys, turintys trumpesnę narkotikų vartojimo istoriją, gali patirti nedaug narkotikų vartojimo padarinių, tačiau vėliau grėsmė sveikatai gali didėti. Ateityje vykdomuose tyrimuose būtų galima palyginti A tipo suaugusiųjų ir visos imties skirtingose sąmoningumo grupėse esančių asmenų įsitraukimą į psichoaktyvių medžiagų vartojimą. Išvados. 1. Jauni A tipo suaugusieji, pasižymintys žemu sąmoningumo lygiu, dažniau įsitraukia į narkotikų vartojimą. 2. Vyresni A tipo suaugusieji, pasižymintys žemu ir aukštu sąmoningumo lygiu, nebuvo įsitraukę nei į vieną psichoaktyvių medžiagų vartojimo elgesio formą.

Antanas Goštautas.

KRIS programos psichosocialinių sveikatos rodiklių reikšmė išgyvenamumui per 45 stebėjimo metus.

Value of psychosocial health indicators for survival in KRIS programme: follow up for 45 years

antanas.gostautas@gmail.com Vytauto Didžiojo Universitetas

Sveikatos ir širdies ligų daugiafaktorinės profilaktikos intervencinio modelio paruošimui PSO 1972 m. iniciavo kompleksinę biologinių, psichologinių – elgesio ir socialinių veiksnių tyrimo programą – KRIS. Dalyvauti programoje buvo pakviesti po 4000 vidutinio amžiaus vyrų Kaune ir Roterdame. Tęstiniai medicinos ir psichologijos tyrimai buvo tęsiami Kaune kas 5 metai. Svarbiausiai KRIS duomenys buvo paskelbti konferencijose, straipsniuose ir disertacijose per pirmuosius 20 metų. Šio darbo tikslas nustatyti psichologinių – elgesio veiksnių vertę išgyvenamumo numatymui per 45 stebėjimo metus. Atnaujintus sveikatos ir su ja susijusių elgesio rizikos veiksnių, emocinės įtampos išsekimo depresijos, vertybinių orientacijų pirminius įvertinimus sugretinome su tęstinio KRIS mirties registro duomenimis, kuriojame prof. A. Tamošiūno ir D. Šidlauskienės. Statistinei išgyvenamumo analizei taikėme Kaplan-Meier metodą ir logistinę regresiją pagrįsta Cox'o proporcinės žalos modeliu. Gauti rezultatai patvirtino programos pradžioje tęstiniuose tyrimuose įvertintų sveikatos ir su ja susijusių psichologinių – elgesio veiksnių ryšį su išgyvenamumo ir mirtingumo rodikliais. Tyrimo duomenys gali būti naudingi medicinos psichologams užsiimantiems konsultavimu sveikatos stiprinimo ir psichologinės prevencijos srityje.

Arūnas Žiedelis*, Laima Bulotaitė, Justina Kymantienė.

Esu vieniša(s) ir narimastinga(s). Ar virtualūs socialiniai tinklai gali padėti geriau jaustis?
I am lonely and anxious. Can virtual social media help me feel better?

*arunas.ziedelis@fsf.vu.lt Vilniaus universiteto Sveikatos psichologijos katedra

Įvadas. Vienišumas ir nerimastingumas yra svarbūs rizikos veiksniai, siejami su prastesne psichologine savijauta. Tarpasmeninės sąveikos su aplinkiniais yra vienas iš bazinių poreikių (Ryan & Deci, 2018), todėl įsitraukimas į socialinius tinklus yra dažnai pasitelkiama strategija, siekiant geriau jaustis (Cauberghe et al., 2021). Atsižvelgiant į nevienareikšmiškas įsitraukimo į virtualius socialinius tinklus pasekmes (Grifoen et al., 2020), prasminga yra kelti klausimą, kiek tokia įveikos strategija yra veiksminga tvarkantis su nerimu ir vienišumu. Šio tyrimo tikslas yra patikrinti naudojimosi socialiniais tinklais siekiant patirti malonias emocijas reikšmę kompensuojant kai kurių rizikos veiksnių (t.y., nerimastingumo ir vienišumo) efektą psichologinei savijautai. Metodika. Tyrime dalyvavo 201 dalyvis: 144 moterys, 53 vyrai ir 4 lyties nenurodę tiriamieji, amžiaus vidurkis – 29,3 m. (SD = 18,4). Tiriamiesiems buvo pateikiami instrumentai, vertinantys vienišumą (Hughes et al., 2008), nerimastingumą (Goldberg et al., 2006), socialinių tinklų naudojimą siekiant patirti pozityvias emocijas (Brand et al., 2014) ir psichologinę savijautą (WHO, 1998). Duomenys analizuoti pasitelkiant koreliacinę ir moderacinę regresinę analizę. Rezultatai. Demografiniai veiksniai buvo menkai susiję su pagrindiniais tyrimo kintamaisiais, todėl į analizę įtraukti nebuvo. Psichologinė savijauta buvo reikšmingai neigiamai susijusi su vienišumu ($r = -0,45$, $p < 0,001$), ir nerimastingumu ($r = -0,46$, $r < 0,001$). Moderacinė regresinė analizė atskleidė reikšmingas sąveikas: naudojimas socialiniais tinklais iš dalies kompensavo neigiamą vienišumo ($B = 0,21$, $se = 0,08$, $p = 0,015$) ir nerimastingumo ($B = 0,15$, $se = 0,07$, $p = 0,038$) efektą psichologinei savijautai. Išvados. Naudojimas virtualiais socialiniais tinklais yra sietinas su geresne vienišų ir nerimastingų tiriamųjų savijauta. Visgi detalesni tyrimai, analizuojantys įvairesnes socialinių tinklų vartojimo pasekmes, yra reikalingi prieš rekomenduojant naudotis tokia įveikos strategija.

Jurgita Garšvinskaitė*, Olga Zamalijeva.

Kaip meditacija keičia emocijų reguliacijos mechanizmą ir psichologinę gerovę?
How Does Meditation Affect Emotion Regulation and Psychological Well-Being?

*garsvinskaite.jurgita@gmail.com Vilniaus universitetas

Daugelis tyrėjų atranda, kad taikomos emocijų reguliacijos strategijos ir dėmesingo įsisąmoninimo gebėjimai susiję su padidėjusiu asmens psichologinės gerovės lygiu. Vis dėlto nėra aišku kaip tiksliai meditacija, kuri lavina dėmesingo įsisąmoninimo gebėjimus, paveikia emocijų reguliacijos ypatumus, dėl ko žmogus tampa labiau patenkintas gyvenimu. Tyrimo tikslas - išanalizuoti tiesiogines ir netiesiogines meditacijos, dėmesingo įsisąmoninimo, emocijų reguliacijos ir psichologinės gerovės sąsajas, atsižvelgiant į sociodemografines charakteristikas. Tyrime dalyvavo 59 reguliariai medituojantys asmenys ($M = 35,61$, $SD = 9,99$), 46 nereguliariai medituojantys ($M = 31,00$, $SD = 9,92$) ir 91 meditacijos nepraktikuojantys respondentai ($M = 32,67$, $SD = 11,49$). Tiriamieji užpildė Lietuvišką psichologinės gerovės skalę suaugusiems, Kognityvinės emocijų reguliacijos klausimyną, Emocijų reguliacijos klausimyną bei Sukaupto dėmesio ir įsisąmoninimo skalę. Tyrimo strategija – skerspjuvio koreliacinis tyrimas ir kvaziekperimentas. Gauta, kad reguliariai medituojantys asmenys, lyginant su nemedituojančiais, pasižymi aukštesniais dėmesingo įsisąmoninimo gebėjimais, didesne psichologine gerove, reguliuodami emocijas dažniau taiko planavimo, priėmimo ir pozityvaus pervertinimo strategijas bei rečiau taiko emocijų slopinimo, kitų kaltinimo ir katastrofizavimo emocijų reguliacijos strategijas. Dažnesnis adaptyvių emocijų reguliacijos strategijų taikymas, retesnis neadaptyvių nukreiptų tiek į save, tiek į kitus ir aplinką emocijų reguliacijos strategijų taikymas paaiškina aukštesnį psichologinės gerovės lygį. Tiek aukštesni dėmesingo įsisąmoninimo gebėjimai, tiek meditacijos praktikavimas tiesiogiai ir netiesiogiai, per neadaptyvių nukreiptų į kitus ir aplinką strategijų retesnį taikymą, paaiškina asmens aukštesnę psichologinę gerovę.

Karolina Baranova*, Lina Gervinskaitė-Paulaitienė, Jonas Eimontas.

Psichologiniai ambulatoriškai dialektinės elgesio terapijos programoje dalyvaujančių asmenų sunkumai ir mintys apie savižudybę.

Psychological difficulties and suicidal ideation in outpatients of dialectical behaviour therapy

*karolina.baranova@fsf.stud.vu.lt Vilniaus universiteto Psichologijos institutas

Įvadas: Dialektinė elgesio terapija (DET) buvo sukurta siekiant padėti sumažinti savižudybės riziką asmenims, turintiems ribinės asmenybės sutrikimo, gydymui rezistentiškos depresijos požymių. Programoje mokoma įtampos valdymo, dėmesingumo, bendravimo ir emocijų reguliacijos įgūdžių, kurie turėtų padėti sumažinti subjektyviai asmens patiriamą psichologinės kančios jausmą. Šio tyrimo tikslas yra įvertinti, kokius psichologinius sunkumus patiria asmenys, kurie nukreipiami dalyvauti dialektinės elgesio terapijos programoje. **Metodika:** Tyrime dalyvavo 31 Vilniaus miesto psichikos sveikatos centre 12 savaičių trukmės DET programoje dalyvaujantis asmuo. Iš viso tyrime dalyvavo 23 moteriškos (74 %), 7 vyriškos (23 %) ir 1 (3 %) kitos lyties asmuo. Vidutinis tyrimo dalyvių amžius $M = 24,94$, $SD = 6,31$. DET programos pradžioje dalyviai užpildė klausimynus skirtus matuoti savižudiškų minčių intensyvumą, depresijos simptomų, juntamo nerimo stiprumą, asmenybės funkcionavimo lygį ir sunkumų įveikos būdus. **Rezultatai:** Tyrimo rezultatai rodo, kad dialektinės elgesio terapijos programoje dalyvaujantys asmenys pasižymi gana išreikštais depresijos simptomais ($M = 14,60$, $SD = 4,91$), dauguma patiria ir nerimą ($M = 11,61$, $SD = 5,30$). Iš viso minčių apie savižudybę turėjo 23 (74.2 %) tyrimo dalyviai. Depresijos simptomų išreikštumas teigiamai koreliavo su suicidinių minčių intensyvumu ($r_s = 0,36$, $p = 0,049$). Adaptyvių sunkumų įveikos būdų naudojimas statistiškai reikšmingai neigiamai siejosi su depresijos simptomų stiprumu ($r_s = -0,37$, $p = 0,045$) ir asmenybės funkcionavimo lygiu ($r_s = -0,39$, $p = 0,028$). Kitų kaltinimas, kaip sunkumų įveikos būdas, buvo susijęs su asmenybės funkcionavimo lygiu ($r_s = 0,39$, $p = 0,028$). **Diskusija:** Šio tyrimo rezultatai rodo, kad DET programoje dalyvaujantys asmenys turi gana išreikštus depresijos simptomus, patiria nerimą, dažnai turi minčių apie savižudybę. Adaptyvių sunkumų įveikos būdų naudojimas siejosi su silpnesniais depresijos simptomais ir aukštesniu asmenybės funkcionavimo lygiu. Dažniau kitus dėl savo sunkumų kaltinančių asmenų asmenybės funkcionavimo lygis buvo žemesnis. **Išvados:** Tyrimo rezultatai rodo, kad į programą nukreipiamų pacientų sunkumai atitinka pacientų, kuriems yra skirta DET sunkumų profilį.

Justina Paluckaitė.

Savikontrolės ir sveikos mitybos ryšys: kokia yra savęs laikymo sveikai besimaitinančiu ir dėmesio skyrimo sveikam maistui rolė?

justina.paluckaite@gmail.com Mykolo Romerio universitetas

Praeityje atlikti tyrimai liudija, kad didesnė asmenybinė savikontrolė yra susijusi su sveikesne mityba. Tyrimai taip pat yra parodę, kad asmenys, turintys aukštą savikontrolę, pasižymi didesne autonomine motyvacija, o autonominės motyvacijos teorija teigia, kad savikontrolės vykdymas turėtų būti efektyvesnis tiems, kurie turi savęs schemą. Šiame tyrime buvo nagrinėjamas Sveikai besimaitinančio savęs schemos statusas. Tam, kad žmogus turėtų šią savęs schemą, jis turi save apibrėžti, kaip sveikai besimaitinantį, ir teikti svarbą sveikai mitybai. Tyrime buvo remiamasi Savęs apsisprendimo teorija (Ryan ir Deci, 1985; 2000). Remiantis visomis turimomis žiniomis, buvo tiriama, ar sveikai besimaitinančio savęs schemos statusas susilpnina savybinės savikontrolės ir sveikos mitybos elgesio ryšį, tokiu būdu, kad sumažina pirmojo poveikį antram. Šiame skerspjuvio tyrime dalyvavo 149 žmonės, kurių amžius buvo nuo 18 iki 30. Buvo naudojami šie klausimynai: Asmenybinės savi-kontrolės, Sveikai besimaitinančio savęs schemos statuso bei Sveikos mitybos. Duomenys buvo analizuojami SPSS programa. Taikant hierarchinę daugianarę regresiją, buvo atlikta moderacijos analizė. Tyrimas patvirtino sveikai besimaitinančio savęs schemą kaip moderatorių, t. y. parodė, kad sveikai besimaitinančio savęs schemos statusas susilpnina savybinės savikontrolės ir sveikos mitybos elgesio ryšį. Šis atliktas tyrimas praplėtė turimas žinias apie sveikai besimaitinančio savęs schemos statuso vaidmenį sveikoje

mityboje. Be to, jis galėtų būti naudingas asmenims, kurių mityba yra problemiška, ir kurie turi problemų su savikontrolės reguliavimu ties sveika mityba.

Karolina Petraškaitė*, Raimonda Sadauskaitė.

Lietuviškosios Calgary depresijos skalės sergantiems šizofrenija versijos psichometrinės charakteristikos.
Psychometric properties of the Lithuanian version of the Calgary Depression Scale for Schizophrenia

*karolina.petraskaite@fsf.vu.lt Vilniaus universitetas

Šizofrenija sergantiems žmonėms dažnai pasireiškia depresijos simptomai, kas gali apsunkinti ligos valdymą (Buckley et al., 2009; Majadas et al., 2012). Tad svarbu juos tinkamai identifikuoti, o tam reikia validžių ir patikimų instrumentų. Nors jų egzistuoja įvairių, ne visi pritaikyti žmonių sergančių šizofrenija depresiškumo įvertinimui (Kim et al., 2006). Tuo tarpu Calgary depresijos skalė sergantiems šizofrenija (angl. the Calgary Depression Scale for Schizophrenia, CDSS; Addington et al., 1990) leidžia vertinti depresijos simptomus esant šizofrenijai, atskiriant juos nuo teigiamų, neigiamų ir ekstrapiramidinių šizofrenijos simptomų. CDSS validumo ir patikimumo rodikliais pranoksta kitus instrumentus, vertinančius depresijos simptomus (Lako et al., 2012). Šiuo tyrimu siekiama įvertinti lietuviškosios Calgary depresijos skalės sergantiems šizofrenija versijos patikimumo ir validumo charakteristikas šizofrenijos ir šizoafektinio sutrikimo imtyse. Metodika. Depresijos simptomams vertinti naudota Calgary depresijos skalė sergantiems šizofrenija. Konvergentinio validumo įvertinimui naudotas Beck depresijos aprašas-II (Beck et al., 1996), skirtas vertinti depresiškumui bei Teigiamo ir neigiamo emocingumo aprašas–išplėstinė versija PANAS-X (Watson & Clark, 1996), kuria vertintas teigiamas ir neigiamas emocingumas. Rezultatai ir išvados. Nustatyta, kad vidutinis suminis CDSS įvertis šizoafektinio sutrikimo imtyje ($M=7,30$, $SD=5,25$) didesnis nei šizofrenijos ($M=3,81$, $SD=3,63$) imtyje ($t(62)=-3,14$, $p<0,01$). Skalė patikima, kadangi gauti aukšti vidinio suderinamumo įverčiai: Cronbach alpha šizofrenijos imtyje – $0,74$, šizoafektinio sutrikimo imtyje – $0,83$. Patvirtintas konvergentinis validumas: depresiškumas, vertintas CDSS, siejosi su depresiškumu, vertintu BDI-II, šizofrenijos ($r=0,44$, $p<0,01$) ir šizoafektinio sutrikimo ($r=0,86$, $p<0,001$) imtyse. CDSS vertintas depresiškumas taip pat koreliavo su teigiamu emocingumu ($r=-0,47$, $p<0,01$ šizofrenijos imtyje, $r=-0,39$, $p<0,05$ šizoafektinio sutrikimo imtyje) ir neigiamu emocingumu ($r=0,35$, $p<0,05$ šizofrenijos imtyje, $r=0,76$, $p<0,001$ šizoafektinio sutrikimo imtyje). ROC (angl. receiver operating characteristic) kreivės analizė parodė, kad CDSS, vertinant depresiškumą, geba atskirti šizofrenijos ir šizoafektinio sutrikimo diagnozes turinčius pacientus ($AUC=0,71$, $p<0,01$); diskriminacija pakankama (Hosmer et al., 2013). Taigi lietuviškąją CDSS versiją galima laikyti tinkama šizofrenijos spektro sutrikimų turinčių žmonių depresijos simptomams vertinti, nors rekomenduojama atlikti išsamesnį validumo įvertinimą.

Socialinė psichologija

Rasa Katinaitė*, Kristina Žardeckaitė-Matulaitienė.

Internalizuoto heteroseksizmo paplitimas tarp Lietuvoje gyvenančių LGBTQ+ asmenų.
The prevalence of internalised heterosexism between LGBTQ+ people living in Lithuania

*rasa.katinaite@vdu.lt Vytauto Didžiojo universitetas

Įvadas. Internalizuotas heteroseksizmas (IH) - iš visuomenės perimta neigiama LGBTQ+ asmenų nuostata į savo seksualinę orientaciją, susijusi su prastesne LGBTQ+ asmenų psichikos sveikata bei socialinėmis problemomis. IH yra labiau paplitęs šalyse, pasižyminčiose prastesne LGBTQ+ asmenų teisių situacija, todėl tikėtina, kad tai yra aktuali problema tarp Lietuvoje gyvenančių LGBTQ+ asmenų, tačiau informacijos apie IH paplitimą mūsų šalyje dar trūksta. Šio tyrimo tikslas – pristatyti IH paplitimą ir jo sąsajas su Lietuvoje gyvenančių LGBTQ+ asmenų demografinėmis charakteristikomis. Tyrimas finansuojamas Lietuvos Mokslo Tarybos (Nr. P-ST-22-211). Metodika. Pristatomi koreliacinio tyrimo, kuriame sudalyvavo 175 tyrimo dalyviai (amžius $M(SD)=28,02$ (8,55), 46,8% - moterys, 38% vyrai, 15,2% - kita), rezultatai. Internalizuotam heteroseksizmui įvertinti naudota peržiūrėta reakcijų į homoseksualumą skalė (RHS-R, Smolenski et al., 2010), vertinanti dėl LGBTQ+

tapatybės jaučiamą asmeninį (PC) ir socialinį diskomfortą (SC) bei viešąjį identitetą (PI). Rezultatai. Lyginant su kitomis Europos šalimis, IH yra labiau išreikšta tarp Lietuvoje gyvenančių LGBTQ+ asmenų $M(SD)=16,35(6,54)$. Labiausiai išreikštas asmeninis diskomfortas, mažiausiai – viešasis diskomfortas ($p<0,001$, $\chi^2=17,27$). Taip pat, pastebėta, kad jaunesnis amžius ($p(SC)=0,009$, $r=-0,198$) ir jautimasis LGBTQ+ bendruomenės nariu yra susiję su mažiau išreikštu IH ($p(IH)<0,001$, $r=0,315$). Pastebėti IH išreikštumo skirtumai atsižvelgiant į demografines charakteristikas: vyrai pasižymėjo aukščiausiu IH ($p=0,001$, $KW-H=13,73$), gėjai pasižymėjo didesniu IH nei kitų seksualinių orientacijų asmenys ($p=0,011$, $KW-H=11,22$), gyvenantys kaime pasižymėjo didesniu IH nei miestų bei didmiesčių gyventojai ($p=0,009$, $KW-H=9,45$). Asmenys teigė, kad išgyveno konfliktą tarp savo religinės ir seksualinės orientacijos pasižymėjo didesniu IH nei konflikto neišgyvenę ($p=0,023$, $Z=-2,272$). Kiti tyrinėti skirtumai nebuvo reikšmingi. Diskusija ir išvados. Lietuvoje gyvenantys LGBTQ+ asmenys pasižymi aukštesniais IH lygiais lyginant su kitomis Europos šalimis, kas atskleidžia šios temos aktualumą Lietuvos visuomenėje. Labiausiai IH problematika aktuali jauniems homoseksualiems vyrams bei žmonėms gyvenantiems kaimo vietovėse. Gyvenimas mieste bei įsitraukimas į LGBTQ+ bendruomenės veiklas gali veikti, kaip apsauginis veiksnys nuo IH, dėl to svarbu yra skatinti LGBTQ+ asmenų bendruomeniškumą.

Justina Slavinskienė*, Auksė Endriulaitienė.

Rizikos ir pavojaus kelyje suvokimo sąveikos reikšmė vairavimo stiliui.

The significance of relationship between risk and hazard perception for driving style

justina.slavinskiene@vdu.lt Vytauto Didžiojo universitetas

Įvadas. Eismo saugumas vis dar išlieka aktualia problema. Todėl pastaruoju metu eismo psichologijos mokslininkai ir eismo saugumo specialistai ypatingai didelį dėmesį skiria kompleksiniam paveikių psichologinių veiksnių, susijusių su eismo dalyvių elgsena eisme, identifikavimu. Tokiais veiksniais laikomi vairuotojų kognityviniai veiksniai. Pastaruoju metu daug dėmesio skiriama pavojaus kelyje suvokimo analizei. Kiek mažiau tyrinėtas rizikos, susijusios su eismu, suvokimas. Pabrėžtina ir tai, kad iki šiol stokojama tyrimų, kuriuose šie du kognityviniai veiksniai būtų analizuoti kartu, kaip vienas kitą papildantys gebėjimai. Todėl, šiuo tyrimu siekiama atskleisti ar rizikos ir pavojaus kelyje suvokimo sąveika yra reikšminga dviejų gana skirtingų vairuotojų grupių vairavimo stiliui. Metodika. Šiame tyrime dalyvavo 446 įprastų (74.4% moterys) ir 200 (79% vyrai) profesionalių vairuotojų. Vidutinis įprastų vairuotojų amžius – 32.5 metai, profesionalių vairuotojų – 47,71 metai. Vidutinis įprastų vairuotojų vairavimo stažas 11.6 metai, o profesionalių vairuotojų grupėje – 16,9 metai. Skirtingi vairavimo stiliai buvo įvertinti Multidimensiniu vairavimo stilių klausimynu (Taubman-Ben-Ari ir kt., 2004). Tyrime naudota savižina grįsta rizikos suvokimo skalė (Rosenbloom ir kt., 2008). Pavojaus kelyje suvokimo įvertinimui naudotas vaizdo klipais grįstas lietuviškas pavojaus kelyje suvokimo testas (Endriulaitienė ir kt., 2022). Rezultatai. Daugiamatės regresijos analizė atskleidė, kad prastesni pavojaus kelyje suvokimo įgūdžiai, nepriklausomai nuo rizikos suvokimo lygmens, yra reikšmingai susiję su labiau nerimastingu vairavimo stiliumi, abiejose vairuotojų grupėse. Tuo tarpu geresnis rizikos suvokimas, nepriklausomai nuo pavojaus kelyje suvokimo įgūdžių, yra reikšmingai susijęs su mažiau agresyviu bei mažiau nerūpestingu įprastų vairuotojų vairavimo stiliumi, o taip pat labiau nerimastingu įprastų ir profesionalių vairuotojų vairavimo stiliumi. Daugiamatės regresijos analizė taip pat atskleidė, kad prognozuojant profesionalių vairuotojų vairavimo stilius, pavojaus kelyje suvokimo įgūdžiai ir rizikos suvokimas tarpusavyje statistiškai reikšmingai nesąveikauja. Tačiau ši sąveika yra statistiškai reikšminga prognozuojant įprastų vairuotojų agresyvų ir nerūpestingą vairavimo stilių. Diskusija. Tyrimo rezultatai iš dalies patvirtina prielaidą, kad aukštesnių, su vairavimu susijusių kognityvinių gebėjimai (geresni rizikos ir pavojaus kelyje suvokimo įgūdžiai) reikšmingai sąveikauja prognozuojant saugesnį elgesį vairuojant, tačiau kartu rodo, kad ši sąveika egzistuoja įprastų vairuotojų grupėje. Tyrimas buvo finansuojamas Lietuvos mokslų tarybos (LMT) sutarties Nr. 09.3.3-lmt-k-712-23-0154.

Lina Butkutė^{1,2*}, Jolanta Sondaitė¹, Dimitri Mortelmans².

Aprašymas: besiskiriančiųjų kelionė per konfliktiškas skyrybas Lietuvoje.

Restricted Self-Transition: A Journey of Divorcees through High-Conflict Divorce in Lithuania

*livoort@stud.mruni.eu ¹Mykolo Romerio universitetas, ²Antverpeno universitetas

Although most empirical research has focused on divorcing individuals' experiences before or after marriage dissolution, how people understand and evaluate themselves during their enduring high-conflict divorce has been largely understudied. We aimed to close this gap by learning how individuals regard their longer-lasting divorce process and how those experiences could relate to changes of self. Data were collected via semi-structured interviews and then analyzed by applying a grounded theory approach. Twenty-one research participants residing in Lithuania who were 6 months or more into their divorce processes (not living together or in a litigation process) participated in the study. By allowing participants to reflect on their ongoing divorce, data indicated three main categories illuminating the changes in self: temporal self-disruption, restricted self-redefinition, and transition-supporting strategies. These interconnected categories point toward complex paths of the divorcees from experienced losses toward a more stable and clear yet not finalized self-redefinition. Individuals' increased vulnerability, especially during the first years of the divorce, requires particular attention from child protection officers, lawyers, mediators, and other involved professionals. Unfortunately, support is often unavailable or refuted due to the perceived low effectiveness and lack of professionalism.

Raidos psichologija

Roma Jusienė*, Edita Baukienė, Rima Breidokienė.

Išimties amžiaus vaikų emocijų ir elgesio sunkumų raiška: ar ir kas keičiasi per dešimtmetį?

Emotional and behavioral problems in preschoolers: are there any changes during the decade?

*roma.jusiene@fsf.vu.lt Psichologijos institutas, Filosofijos fakultetas, Vilniaus universitetas

Anksti raidoje pasireiškiantys vaikų elgesio ir emocijų sunkumai (EES) gali signalizuoti sutrikimų riziką, kurie gali išlikti ir suaugus, todėl savalaikis jų atpažinimas yra svarbus. Lietuvoje mažų vaikų EES atrankiniam vertinimui jau keliolika metų taikomas amerikiečių sukurtas ir moksliniais tyrimais pagrįstas kaip patikimas Vaikų elgesio aprašas, kurį pildė tėvai arba globėjai (CBCL/1½-5; Achenbach, Rescorla, 2001; 2010). Remiantis daugiau nei prieš dešimtmetį atliktais tarpkultūriniais tyrimais, Lietuvos ikimokyklinio amžiaus vaikų EES įvertiniai buvo vieni didžiausių (Rescorla et al., 2011). Lietuvoje vykstant pokyčiams psichikos sveikatos priežiūros ir vaiko gerovės srityse, kyla klausimas, kiek vaikų EES išreikštumas keičiasi. Šiame tyrime siekėme palyginti ikimokyklinio amžiaus vaikų EES išreikštumą 2007 ir 2017 metais bei aiškintis, kaip tai siejasi su vaikų ir tėvų sociodemografiniais veiksniais. Analizuojami dviejų projektų rėmuose surinkti duomenys patogiosios atrankos būdu apie vaikus iš įvairių Lietuvos regionų. Imtys suvienodintos pagal vaikų amžių, lytį, tėvų išsilavinimą: 1) 2007 m. N = 849, amžiaus vidurkis 45,7 mėn., 53,1% berniukai, 29,5% tėvų išsilavinimas žemesnis nei aukštasis; 2) 2017 m. N = 849, amžiaus vidurkis 46,4 mėn., 52,8% berniukai, 29,5% tėvų išsilavinimas žemesnis nei aukštasis. Tėvai pildė Vaiko elgesio aprašą (CBCL/1½-5). Rezultatai rodo, kad per dešimtmetį vaikų emocijų ir elgesio, taip pat bendrų sunkumų vidurkiniai įvertiniai sumažėjo. 2017 metais stebima ir mažesnė emocijų ir elgesio sutrikimų riziką turinčių vaikų dalis, nei 2007 metais. EES sumažėjimas buvo grupėje vaikų, kurių tėvai turi aukštąjį išsilavinimą, bet vaikų, kurių tėvų išsilavinimas žemesnis nei aukštasis, EES išreikštumas nepasikeitė. Aukštąjį ir žemesnį išsilavinimą turinčių tėvų vaikai 2007 m. nesiskyrė pagal EES, tačiau 2017 m. skirtumai buvo: aukštąjį išsilavinimą turinčių tėvų vaikams būdingi mažesni EES įvertiniai negu vaikų, kurių tėvų išsilavinimas yra žemesnis už aukštąjį. Be to, 2007 m. berniukų ir mergaičių EES įvertiniai nesiskyrė, o 2017 m. berniukų agresyvaus elgesio ir dėmesio sunkumų (ir bendrų elgesio sunkumų) įvertiniai didesni nei mergaičių. Tyrimo rezultatai aptariami atkreipiant dėmesį į psichosocialinius ir

metodologinius aspektus, o taip pat svarstant prielaidas psichologinio vertinimo instrumento normų peržiūrėjimui.

Edita Baukienė^{1*}, Roma Jusienė¹, Rūta Praninskienė², Rima Braidokienė¹.

Naudojimosi ekranais pramogoms reikšmė 6-14 metų amžiaus vaikų miego kokybei.

The significance of leisure screen time for 6-14 years old children's sleep quality

*edita.baukiene@fsf.vu.lt ¹Psichologijos institutas, Filosofijos fakultetas, Vilniaus universitetas, Vaikų ligų klinika, ²Medicinos fakultetas, Vilniaus universitetas

Kokybiškas miegas - svarbi visavertės vaikų raidos dalis (Reynolds & Alfano, 2017; Schlieber & Han, 2017). Naudojimas ekranais turinčiais prietaisais siejamas su neigiamu poveikiu vaikų miegui (Cook et al., 2020; Hoyniak et al., 2020), mat tampa konkurencinga veikla (Bathory & Tomopoulos, 2017). Prieiga prie ekranais turinčių prietaisų (Carter et al., 2016) bei naudojimas jais prieš miegą siejasi su miego sunkumais (Vijakhana et al., 2014), vėlesniu užmigimu (Brockmann et al., 2016; Praninskienė et al., 2018) bei trumpesne miego trukme apskritai (Hisler et al., 2020). Lietuvoje suvaržymų dėl COVID-19 pandemijos metu buvo pastebėta negatyvi laiko praleidžiamo prie ekranų reikšmė vaikų miego kokybei (Braidokienė et al., 2021). Šiuo tyrimu siekiama atskleisti naudojimosi ekranais turinčiais prietaisais pramogų tikslais trukmės reikšmę 6-14 metų vaikų bendrai miego kokybei bei atskiriems miego kokybės komponentams. Šis tyrimas yra platesnio tyrimo „Ilgalaikis ekranų poveikis vaikų psichikos ir fizinei sveikatai“ (vykdyto 2021-2022 metais) dalis. Tyrime analizuojami 938 vaikų (amžius 6-14 metų; M = 7,51; SD = 3,24; 46,6 proc. mergaitės) duomenys. Informaciją apie vaikų leidžiamą laiką prie įvairių ekranais turinčių prietaisų (TV, išmaniųjų telefonų, kompiuterių, planšečių, žaidimų konsolių) bei vaikų miego kokybę vaikų tėvai suteikė pildydami tyrimo anketą. Miego kokybė šiame tyrime vertinta atsižvelgiant į užmigimo trukmę, miego trukmę, miego sunkumų išreikštumą bei mieguistumą. Tyrimo rezultatai rodo, kad kontroliuojant vaikų amžių, ekranų trukmę pramogoms reikšmingai siejasi su vaikų miego kokybe bendrai ir su atskirais miego kokybės komponentais: kuo ilgiau vaikai naudojami ekranais, tuo jų miego kokybė apskritai prastesnė, užmigimo trukmė ilgesnė, miego sunkumai labiau išreikšti, stebima tendencija, jog didesnis vaikų mieguistumas dienos metu. Stipriausias ekranų trukmės neigiamas ryšys stebimas su miego trukme. Regresinės analizės rezultatai atskleidė, jog naudojimosi ekranais pramogoms trukmę kartu su vaikų amžiumi reikšmingiausiai prognozuoja miego trukmę. Tyrimo rezultatai leidžia svarstyti apie perteklinio naudojimosi ekranais pramogų tikslais neigiamą reikšmę vaikų miego kokybei bei diskutuoti apie vaikų miegui palankesnių sąlygų kūrimą, palaikymą bei naudojimosi ekranais (ypač pramogoms ir laisvalaikiui) optimizavimą.

Goda Kaniušonytė.

Projekto „Vaiko psichosocialinė raida perėjus į vidurinę mokyklą: draugų ir tėvų vaidmuo (NAVIGATE)“ pristatymas.

Results of the project "Navigating through secondary school: the role of friends and parents and (NAVIGATE)"

godakan@mrni.eu Mykolo Romerio universitetas

Bendraamžių elgesys ir santykiai su jais yra svarbūs vaikų ir paauglių psichologiniam, socialiniam ir akademiniam funkcionavimui bei gerovei (Žukauskienė, 2014). Bendraamžių santykiai suteikia galimybę susipažinti su socialinėmis normomis ir kontekstais, kuriuose gali būti išbandytos ir patobulintos savikontrolės galimybės (Boivin, 2005). Tokios vaikų savybės ir bruožai, kaip socialinė kompetencija, altruizmas, pasitikėjimas savimi, susiję su draugų turėjimu (Hartup ir Stevens, 1997). Tai rodo, kad draugystė yra svarbus sveiko pažintinio ir socialinio vystymosi bei socializacijos veiksnys, nes dalyvavimas tokiuose socialiniuose tinkluose kaip draugystė stiprina socialines ir emocines kompetencijas bei pažinimo gebėjimus (Ybarre ir kt., 2008). Vis dėlto literatūroje yra nedaug žinių apie tai, kaip adaptacija vaikystėje ir ankstyvoje paauglystėje yra susijusi su dalyvavimu sėkmingose draugystėse, o dar svarbiau – dėl kokių priežasčių šios draugystės nutrūksta bei kokios to pasekmės. Kaip ir kodėl baigiasi vaikų draugystė, daugiau spėliojama, nei remiamasi

empirinių tyrimų rezultatais, o vaikai, kurių psychosocialinis funkcionavimas sutrinka, praradus draugą, ne visada pastebimi. NAVIGATE tyrimo tikslas yra nustatyti paauglių individualius draugystės nestabilumo rizikos ir pasekmių skirtumus. Siekiant atskleisti su draugystės iširimu susijusius veiksniai, ir tai, kaip jie veikia vaiko socialinę ir akademinę sėkmę, tyrime vertinami draugų panašumą ir individualius prisitaikymo požymius apibūdinantys kintamieji, remiantis įvairiais elgesio, emocinės, akademinės ir socialinės kompetencijos rodikliais. Pranešime bus pristatomi pagrindiniai tęstinio tyrimo (N=750, 4-8 klasės) metu gauti rezultatai ir mokslinės įžvalgos. Tyrėjų komanda: Prof. Brett Laursen, Prof. Rita Žukauskienė, Prof. Goda Kaniušonytė, Aistė Bakaitytė, Audra Balundė, Gintautas Katulis ir Dainora Šakinytė.

Teisės psichologija

Aleksandras Izotovas^{1*}, Dave Walsh².

Kontakto užmezgimas įtariamųjų apklausose tiriant nusikaltimus: Lietuvos teisėsaugos pareigūnų įžvalgos.
Rapport in investigative interviewing of suspects: Perceptions and insights of Lithuanian criminal investigators

*aleksandras.izotovas@fsf.vu.lt 1Vilniaus universitetas, 2De Montfort university, Leicester

Nusikaltimų tyrimo apklausų kontekstuose, viena esminių sėkmingai išspręstos bylos sąlygų yra kontakto užmezgimas su apklausiamu asmeniu. Šioje studijoje, pirma kartą (mūsų žiniomis) nagrinėtos Lietuvos pareigūnų percepcijos, susijusios su jų vykdomomis asmenų, įtariamų nusikaltimų padarymu, apklausomis. Šešiasdešimt vienas įvairių teisėsaugos įstaigų tyrėjų sudalyvavo anketinėje apklausoje, kurioje buvo kviečiami atsakyti į keletą atvirų bei uždarų klausimų. Respondentai paminėjo įvairias kontakto užmezgimo technikas, tipiškai naudojamas kasdienėje įtariamųjų apklausų praktikoje. Atviri pareigūnų atsakymai klasifikuoti remiantis Tickle-Degnen ir Rosenthal teoriniu kontakto užmezgimo modeliu. Respondentai labiau akcentavo į santykį orientuotas (pvz., empatijos rodymą, draugiškumą, humorą) negu į procedūras orientuotas technikas (pvz., asmens teisių paaiškinimą, apklausos tikslo atskleidimą) siekiant sėkmingai užmezgti santykį su įtariamuoju. Tyrėjų elgesio būdai, nesusiję su kontakto užmezgimu arba neproduktyvios technikos kartais buvo paminėtos, ypatingai jiems susiduriant su nebendradarbiaujančiais įtariamaisiais. Taip pat atskleista, kad pareigūnai didesnę svarbą teikė kontakto užmezgimo su asmeniu apklausos pradžioje negu vėlesnėse jos stadijose. Apibendrinus, Lietuvos kriminalinių nusikaltimų tyrėjai bendrai pripažino kontakto užmezgimo svarbą įtariamųjų apklausose, tačiau tam tikri iššūkiai egzistuoja. Teorinės ir praktinės implikacijos bus pateiktos LPS kongreso žodinio pranešimo metu.

Laura Ustinavičiūtė-Klenauskė*, Aistė Bakaitytė, Aleksandr Segal, Goda Kaniušonytė, Rita Žukauskienė.

Projekto "Seksualinės prievartos, patirtos vaikystėje, atskleidimas: paplitimo vertinimas ir lietuviškos simuliuotos interviu platformos (EIT) versijos kūrimas (UNCOVABUSE)" pristatymas.

Presentation of the project "Uncovering Child Sexual Abuse: Assessment of Life-time Prevalence and Development of Lithuanian version of Simulated Interview Software (EIT) (UNCOVABUSE)"

*laurau@mruni.eu Mykolo Romerio universitetas

Seksualinė prievarta prieš vaikus (SPV) yra globali problema. Jos pasekmės psichikos sveikatai gali būti ypač sunkios ir išlikti suaugus. Vaikai tokią prievartą dažniausiai patiria artimoje aplinkoje arba iš gerai pažįstamų žmonių, todėl ypač svarbu išsiaiškinti koks yra šios problemos paplitimas. Oficialioje statistikoje atsispindi tik maža dalis SPV atvejų, nes apie SPV atvejus retai pranešama. Mažamečiai ar pažeidžiami vaikai kartais neturi pakankamų komunikacinių įgūdžių papasakoti apie patirtą prievartą, arba gali nesuprasti kas su jais įvyko. Remiantis kitų šalių tyrimais, tik 1 iš 20 seksualinės prievartos prieš vaikus atvejų yra informuojamos atitinkamos institucijos (Kellogg, 2005). Viena iš priežasčių, kodėl seksualinės prievartos atvejai nėra išaiškunami, yra menki vaikus interviuojančių specialistų apklausų vedimo įgūdžiai. Specialistai labai dažnai ir klaidingai naudoja uždaro tipo klausimus, kurie gali sumažinti vaikų teiginių patikimumą arba paskatinti,

priversti vaiką duoti klaidingus parodymus (Korkman et al., 2008). Atliepiant anksčiau minėtus klausimus, UNCOVABUSE projekto tikslas yra atskleisti seksualinio smurto patirto vaikystėje paplitimą ir plėtoti vaikų apklausas vedančių specialistų mokymams skirtą interaktyvią programą, kuri padėtų nustatyti vaikų seksualinės prievartos atvejus ir užtikrinti pagalbos gavimą bei saugumą seksualinę prievartą patyrusiam vaikui. Projekto uždaviniai: (1) Nustatyti SPV paplitimą suaugusiųjų populiacijoje (suaugusiųjų klausiant, ar jie iki 18 m. patyrė seksualinę prievartą vaikystėje); (2) Sukurti lietuviškąją simuliuotų interviu platformos EIT (angl. Empowering Interview Training) versiją; (3) Naudojant platformą skirtingose eksperimentinėse sąlygose, t.y. kontroliuojant individualius psichosocialinius interviuotojų veiksmus, iširti interviuotojams skirtų mokymų efektyvumą; (4) Atlikti platformos (EIT) pilotinį tyrimą siekiant įvertinti mokymų efektyvumą praktikams, atliekantiems vaikų apklausus. Projekto rezultatai padės atskleisti SPV paplitimo mastus Lietuvoje ir padės pagerinti interviuotojų apklausų įgūdžius sumažinant neteisingų apkaltinimų tikimybę bei surenkant daugiau patikimų įrodymų seksualinės prievartos atvejais. Taip pat, šis tyrimas padės atskleisti individualius interviuotojų veiksmus, lemiančius apklausų kokybę.

Liubovė Jarutienė.

Prieš intymią partnerę smurtavusių asmenų psichologinės charakteristikos.

The psychological characteristics of the intimate partner violence perpetrators

liubove.jarutiene@fsf.stud.vu.lt Vilniaus universiteto Filosofijos fakulteto Psichologijos institutas

Įvadas. Remiantis oficialios statistikos duomenimis bei viktimologinių apklausų rezultatais, smurtas prieš partnerę išlieka aktualia problema Lietuvoje. Tyrimų rezultatai rodo, jog, nepaisant teisėsaugos institucijų įsitraukimo, prieš partnerę smurtavusių asmenų grupėje dažnai pasireiškia smurtinio elgesio recidyvas (Ennis et al., 2017; Petersson & Strand, 2017). Siekiant užtikrinti nukentėjusių asmenų saugumą, didelę svarbą įgyja su smurtiniu elgesiu siejamų psichologinių charakteristikų vertinimas, leidžiantis planuoti individualizuotą korekcinį darbą su smurtavusiu asmeniu. Šio pranešimo tikslas – išnagrinėti psichologines prieš partnerę smurtavusių asmenų charakteristikas bei jų tarpusavio sąsajas. Metodika. Tyrime dalyvavo Lietuvos probacijos tarnybos priežiūroje esantys suaugę vyrai, nuteisti už smurtą prieš partnerę. Tyrimo metu naudota ASEBA Suaugusiųjų klausimyno ASR forma (Achenbach & Rescorla, 2003), CAPP-SR Visapusiško psichopatinių asmenybės įvertinimo klausimynas (Sellbom & Cooke, 2020), Nepalankių vaikystės patirčių klausimynas (Dube et al., 2001; Felitti et al., 1998) bei Pritarimo mitams, susijusiems su smurtu šeimoje, klausimynas (Peters, 2008). Rezultatai. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad prieš partnerę smurtavusiems asmenims neretai būdingi internalūs sunkumai, nepalankių vaikystės patirčių istorija bei kiti specifiniai kriminogeniniai poreikiai, kas patvirtina smurtinio elgesio rizikos veiksnių vertinimo svarbą. Gauti rezultatai aptariai prieš partnerę smurtavusių asmenų baudimo praktikos ir bausmių vykdymo sistemos taikomų nusikalstamo elgesio rizikos vertinimo instrumentų bei intervencinių priemonių kontekste. Išvados. Šiuo metu prieš partnerę smurtavusiems asmenims skiriamos bausmės bei jų vykdymas stokoja išsamaus asmeniui būdingų psichologinių charakteristikų vertinimo bei bausmės sąlygų individualizavimo, kas, savo ruožtu, gali neigiamai paveikti kryptingo korekcinio darbo su šia asmenų grupe galimybes.

Laura Šeibokaitė^{*1}, Rasa Markšaitytė¹, Auksė Endriulaitienė¹, Tadas Vadvilavičius¹, Mark Sullman².

Vairuotojų suvokiamo nuobaudų neišvengiamumo ir ankstesnio baustumo patirties sąsajos.

The relationship between drivers' perceived certainty of penalties and prior punishment experience

*laura.seibokaite@vdu.lt ¹Vytauto Didžiojo universitetas, ²University of Nicosia, Cyprus

Bausmės neišvengiamumas yra vienas svarbiausių klasikinės atgrasymo teorijos veiksnių, didinančių paklusimą kelių eismo taisyklėms bei saugų vairavimą. Be to, asmeninė vairuotojo patirtis apie tai, ar ir kaip buvo nubaustas už netinkamą elgesį kelyje, turėtų didinti paklusimą kelių eismo taisyklėms (KET) ir keisti nuobaudos neišvengiamumo vertinimą. Eismo įvykių statistika rodo, kad sankcijos nesulaiko vairuotojų nuo rizikingo vairavimo ir KET pažeidimų. Šiame pranešime analizuojama, kaip vairuotojų suvokiamas nuobaudos neišvengiamumas susijęs su jų vairavimo ypatumais ir baustumo už KET pažeidimus patirtimi. Tyrime

dalyvavo 1375 vairuotojai (negavę nuobaudų už KET pažeidimus, gavę nuobaudų už KET pažeidimus per pastaruosius metus ir praradę teisę vairuoti). Tiriamųjų buvo prašoma nurodyti, kiek didelė yra tikimybė būti pagautam ir nubaustam policijos už 7 KET pažeidimus, kiek lengva išvengti piniginės baudos arba kitos nuobaudos, kai atimama teisė vairuoti automobilį dėl padarytų KET pažeidimų. Rezultatai atskleidė, kad moterys labiau mano, jog šansai būti pagautoms už KET pažeidimus yra dideli lyginant su vyrais. Vyrai ir moterys nesiskyrė vertinimu, kiek lengva išvengti piniginių nuobaudų ar teisių atėmimo bausmės už KET pažeidimus. Per pastaruosius metus už KET pažeidimus nebausti, pinigėmis baudomis nubausti ir gyvenime kada nors dėl KET pažeidimų teisę vairuoti praradę tiriamieji nesiskyrė nei šansų būti pagautam policijos vertinimu, nei galimybės išvengti nuobaudų vertinimu. Didesnė tikimybė būti pagautam policijos už KET pažeidimą susijusi su stipresniu įsitikinimu, jog tiek piniginės baudos, tiek teisių atėmimo išvengti nėra lengva, su mažesne vairavimo patirtimi ir retesniu vairavimu. Tiesinė regresinė analizė atskleidė, kad tikimybės būti pagautam policijos kaip didesnės vertinimas susijęs su moteriška lytimi, mažesniu vairavimo stažu, baustumu už padarytus KET pažeidimus bei silpnesniu įsitikinimu, kad galima lengvai išvengti piniginės nuobaudos, o teisių atėmimo nuobaudos vertinimas bei vairavimo dažnis tampa nereikšmingi. Didesnis nuobaudos neišvengiamumo suvokimas būdingas žemesnio vairavimo stažo ir pinigines baudas gavusiems vairuotojams, tai gali reikšti, kad vairuotojai savo turimą patirtį kelyje integruoja į nuobaudos neišvengiamumo vertinimą. Netekę teisių vairuotojai nevertina nuobaudų kaip labiau neišvengiamų, todėl reikalingi papildomi tyrimai suprasti šios grupės vairuotojų nuobaudų patyrimą. Finansavimą skyrė Lietuvos mokslo taryba (LMTLT), sutarties Nr. S-GEV-21-1.

Gintautas Valickas*, Kristina Vanagaitė.

Lietuvos teisėjų psichologinės gerovės ypatumai.

Characteristics of Lithuanian judges' psychological well-being

*gintautas.valickas@fsf.vu.lt Vilniaus universitetas

Viena iš svarbiausių demokratijos funkcionavimo sąlygų – stipri teismų sistema, galinti užtikrinti savo veiklos skaidrumą, nepriklausomumą, įstatymų viršenybę ir efektyviai ginti žmonių teises bei laisves. Tą gali padaryti tik stiprus teisėjų korpusas, sugebantis išlaikyti pusiausvyrą tarp didelės atsakomybės, keliamų reikalavimų ir savo psichologinės gerovės. Mūsų tyrimo tikslas – įvertinti Lietuvos teisėjų patiriamą psichologinę gerovę. Tyrime dalyvavo 307 teisėjai (tai sudarė 42,6 proc. visų tyrimo metu šalyje dirbusių teisėjų). Tyrimui atlikti buvo sukurtas „Teisėjų psichologinės gerovės“ klausimynas, kurio struktūra ir teiginių tinkamumas tikrinti atliekant tiriančiąją faktorių analizę. Klausimyną sudarė teiginiai, atspindintys įvairius teisėjų psichologinės gerovės dėmenis (jie buvo suskirstyti į 13 skalių, kurių Kronbacho α reikšmės svyravo nuo 0,721 iki 0,993), LPGS-P skalės teiginiai ir socialiniai-demografiniai klausimai. Teisėjus dalyvauti tyrime kvietė Nacionalinė teismų administracija. Instrukcijoje buvo pabrėžiama, kad klausimynas yra anoniminis, todėl nereikės nurodyti jokių asmens tapatybę atskleidžiančių duomenų. Prieš pradėdami pildyti klausimyną tyrimo dalyviai privalėjo nurodyti, ar jie sutinka dalyvauti tyrime. Gauti duomenys atskleidė, kad teisėjai yra labiau patenkinti nei nepatenkinti savo psichologine gerove: iš 13 psichologinės gerovės dėmenų jiems didelį pasitenkinimą sukelia 6, vidutinį – 2, o mažą pasitenkinimą – 5 dėmenys. Teisėjų patiriamos psichologinės gerovės vertinimai susigrupuoja į du priešingus polius: teisėjai yra labiausiai patenkinti atliekamu darbu, santykiais su kitais teisėjais ir teismo darbuotojais, taip pat karjeros galimybėmis, kvalifikacijos kėlimu ir profesiniu tobulėjimu, o labiausiai nepatenkinti – politikų ir visuomenės požiūriu į teisėjus bei teismus, darbo krūviu, gaunamu atlygiu ir teisėjų bei teismų pristatymu žiniasklaidoje. Teisėjų patiriamos psichologinės gerovės vertinimai yra susiję su jų lytimi, amžiumi, darbo vieta skirtinguose teismuose ir miestuose, taip pat darbo stažu. Remiantis gautais duomenimis galima teigti, kad psichologinė gerovė yra ganėtinai aktuali mūsų šalies teisėjų problema, kurios sprendimui turėtų būti skiriamas didesnis nei iki šiol dėmesys. Atsižvelgiant į gautus duomenis Teisėjų tarybai ir Nacionalinei teismų administracijai pateiktos rekomendacijos, kaip būtų galima didinti teisėjų psichologinę gerovę.

Ilona Laurinaitytė*, Liubovė Jarutienė.

Persekiojimo aukų taikomos įveikos strategijos ir psichologinės pagalbos joms galimybės.
Coping strategies for victims of stalking and key features of psychological support

*ilona.laurinaityte@fsf.vu.lt Vilniaus universiteto Psichologijos institutas

Įvadas. Persekiojimu yra vadinamas pasikartojantis, įkyrus ir piktybiškumu pasižymintis elgesys kito asmens atžvilgiu (Ferreira & Matos, 2020), kuris sutrikdo kasdienį pastarojo funkcionavimą, pažeidžia jo privatumą, kelia jam nuolatinę baimę ar įtampą (Purcell et al., 2004). Kaip rodo tyrimų duomenys, persekiojimo aukos patiria daugybę fizinės ir psichikos sveikatos problemų, darančių neigiamą įtaką jų gyvenimo kokybei (Chan & Sheridan, 2020; Laurinaitytė et al., 2022). Pranešimo tikslas – apibūdinti pagrindines nukentėjusiųjų reagavimo į persekiojimą charakteristikas bei pateikti įžvalgų psichologams, praktiniame darbe susidūrusiems su persekiojimą patyrusiais asmenimis. Metodika. Šiame tyrime buvo atlikta 265 asmenų, patyrusių persekiojimą, apklausa. Vidutinis tyrimo dalyvių amžius buvo 42 m. (amžiaus ribos 18–77 m.), iš jų 63,4 proc. sudarė moterys ir 36,6 proc. – vyrai. Apklausoje buvo naudojama Persekiojimo poveikio įvairioms gyvenimo sritims skalė (pagal Matos et al., 2019), Persekiojimo įveikos strategijų skalė (pagal Cupach & Spitzberg, 2004), tyrimo autorių sukurti papildomi klausimai. Rezultatai. Tyrimo dalyvių vertinimu, persekiojimo poveikis atskiroms gyvenimo sritims buvo nevienodas: didžiausia įtaka buvo padaryta jų psichikos sveikatai, gyvenimo būdui, santykiams su kitais žmonėmis bei fizinei sveikatai, mažiausiai – finansinei situacijai. Susidūrus su persekiojimu dažniausiai buvo taikomos su atsiribojimu susijusios įveikos strategijos, tokios kaip bandymas nutraukti santykius su persekiotoju ar atitolti nuo jo. Užsisklendimo strategijos taip pat buvo dažnos, iš kurių labiausiai išsiskyrė persekiotojo ignoravimas. Rečiausiai buvo taikomos su pasipriešinimu susijusios strategijos (pvz., fizinį veiksmų ėmimasis, kerštavimas ar bylinėjimasis). Dauguma persekiojimą patyrusių asmenų (61,1 proc.) niekam nepranešė apie savo patirtį. Svarbu, kad tik keli asmenys (6 proc.) kreipėsi pagalbos į specializuotas pagalbos centrus ar kitus specialistus (nevyriausybinės organizacijas, psichologus ir pan.). Diskusija ir išvados. Tyrimo rezultatai rodo, kad didelei daliai persekiojimą patyrusių asmenų nebuvo prieinama specialistų pagalba. Pranešimo metu bus teikiamos pagrindinės persekiojimą patyrusių asmenų psichologinio konsultavimo rekomendacijos.

Dovilė Barysė.

Teisės technologijos teismuose: ekspertų įžvalgos.

dovile.baryse@fsf.vu.lt Vilniaus universitetas

Įvadas. Dar nėra vieningos nuomonės, kiek ir kokios technologijos teismams būtų naudingos ar kenktų ir kokiais būdais. Daugėjant technologijų taikymo, keliamas „žmogiškojo veiksnio“ (angl. human factor) klausimas – ką turi daryti žmonės, o kas turi būti automatizuota. Tyrimo tikslas – apžvelgti svarbiausius ekspertams susirūpinimą keliančius teisės technologijų taikymo teismuose aspektus. Metodika. Atlikti interviu su 4 tyrėjais, 2 teisėjais, advokatu ir teisėjo padėjėja iš Olandijos, Vokietijos ir Lietuvos. Rezultatai. Pagrindiniai dalykai, keliantys susirūpinimą tyrimo dalyviams yra susiję su specifinėmis technologijų savybėmis, poveikiu žmogaus sprendimų priėmimui, teisinės sistemos problemomis, tyrimų stoka, technologijų taikymo privalumais ir trūkumais, susijusiais su prieinamumu, teisingumu, veiksmingumu ir teisingumu bei „žmogiškąjį veiksnį“ įtraukiamas žmonių sąveikos poreikis, lankstus sprendimų priėmimas ir suvoktas teisingumas. Diskusija. Viena vertus, tyrimo dalyviai įvardija ir kituose tyrimuose minimus klausimus, tokius kaip teisingumas, efektyvumas, prieinamumas ir kt. Kita vertus, tyrimo dalyviai pateikia naujų įžvalgų tolesnių tyrimų gairėms. Pirma, galutiniai produktų vartotojai per mažai įtraukti į technologijų kūrimo procesą ir sprendimus apie automatizacijos poreikį teismuose. Antra, pasitikėjimas technologijomis yra būtinas, bet negali būti naudojamas kaip pakaitalas žinioms ir teisei atsakomybei. Trečia, svarbu tirti specifinių technologijų priėmimą ir požiūrį į jas. Pavyzdžiui, giliojo mokymosi algoritmai laikomi rizikingiausiais ir mažiausiai reikalingais. Ketvirta, tyrimo dalyviai pabrėžia ne tik mokslinių tyrimų ir žinių apie teisės technologijas trūkumą, bet ir politinius jų aspektus, tokius kaip sprendimų apie technologijas

politinius procesus, sertifikavimą. Išvados. Atotrūkis tarp technologijų teismuose ir to, kiek skeptiškai nusiteikę žmonės, atrodo ganėtinai didelis. Skirtingą vaidmenį teisingumo sistemose skirtingose šalyse atliekančių asmenų tyrimai gali padėti papildyti šiuo metu sudarytus svarbiausių teisės technologijų keliamų rūpesčių klausimus. Atsižvelgiant į tai, kad teisėjai-robotai nėra pageidaujama ar kol kas techniškai įmanoma galimybė, žmogaus-automatizacijos analizė gali padėti tvarkytis su dabartinių teisinių praktikų keliamais iššūkiais.

Aleksandr Segal*, Aistė Bakaitytė, Goda Kaniušonytė, Laura Ustinavičiūtė-Klenauskė, Rita Žukauskienė.

Interviuotojų psichofiziologinių rodiklių ir realiuoju laiku simuliacinėse vaikų apklausose užduodamų klausimų formuluočių sąsajos.

Associations between interviewers' psychophysiological parameters and question formulation in real-time simulated child interviews

*a.segal@mruni.eu Mykolo Romerio universitetas

Teisminėje praktikoje vaikų apklausas atliekantiems interviuotojams rekomenduojama uždavinėti kuo daugiau atvirų klausimų. Tačiau, net įgudusiems ekspertams dažnai yra sunku laikytis šios rekomendacijos. Apklausų metu interviuotojai yra labiau linkę užduoti uždaro tipo, nukreipiančius ar atsakymą menančius klausimus, kuriais siekiama patvirtinti išankstinę smurto hipotezę, ir priešingai (Zhang et al., 2022). Galima iškelti hipotezę, kad uždarų klausimų formulavimas gali būti susijęs su patiriamu stresu ir patiriamu kognityviniu krūviu, kas turėtų pasireikšti mažesniu odos laidumu (mažiau odos prakaitavimo) ir didesniu širdies susitraukimų skaičiumi. Mokslinių tyrimų rezultatai rodo, kad fiziologiniai parametrai, tokie kaip galvaninis odos laidumas, širdies susitraukimų dažnis atspindi autonominės nervų sistemos pokyčius (Lee et al., 2006; Shi et al., 2007). Kuo didesnis širdies susitraukimų dažnis ir kuo mažesnis odos laidumo pasipriešinimas (didesnis polinkis prakaituoti), tuo didesnis nerimo lygis ir atvirkščiai (Dua & Kingas, 1987). Taip pat šie rodikliai yra tiesioginiai asmens patiriamo kognityvinio krūvio lygio užduoties atlikimo metu indikatoriai (Shi et al., 2007). Atsižvelgiant į tai, keliami prielaida, kad apklausos metu didėjant interviuotojo nerimo lygiui (kai mažesnis odos laidumo pasipriešinimas ir didesnis širdies susitraukimų dažnis), ir mažėjant kognityviniam potencialui išsiaiškinti galimos prievartos detales vaiko apklausos metu, interviu metu bus užduodama daugiau uždaro tipo klausimų, kuriais bus siekiama patvirtinti savo išankstines nuostatas apie patirtos prievartos faktą. Atsižvelgiant į anksčiau minėtus klausimus, šiame tyrime buvo siekiama nustatyti kaip interviuotojo psichofiziologiniai rodikliai yra susiję su apklausos klausimų formulavimu realiuoju laiku vykstančioje vaikų seksualinės prievartos apklausos simuliacijoje. Psichologijos studentai (N = 60 (47 moterys), M(amžius) = 22.75, SD(amžius) = 6.74) atliko dvi apklausas su virtualiais vaikų avatarais. Tyrimo metu buvo registruojamas dalyvių galvaninės odos laidumas (GSR) ir širdies susitraukimų dažnis (HR). Gauti tyrimo rezultatai parodė, kad prieš uždarus (lyginant su atvirais) klausimus galvaninės odos laidumo pasipriešinimas buvo didesnis, t.y. mažesnis odos prakaitavimas, o širdies susitraukimų dažnis buvo mažesnis, nei prieš atvirus klausimus, kas paneigė šio tyrimo metu keltas prielaidas. Gauti rezultatai rodo, kad atliekant apklausas su galimai seksualinį smurtą patyrusiais vaikais interviuotojų psichofiziologinės reakcijos realiuoju laiku yra susijusios su atitinkamomis klausimų formuluočėmis.

Kitos psichologijos sritys

Jolanta Sondaitė*, Jolita Sorokinaitė.

Bendratėvystė po skyrybų: iššūkiai ir privalumai.

Co-parenting after divorce: challenges and advantages

*jsondait@mruni.eu Mykolo Romerio universitetas

Lietuvoje skyrybos yra dažnas reiškinys. 2021 m bendrasis ištuokų rodiklis 1000 gyventojų buvo 2.8, o nepilnamečių vaikų, likusių po ištuokos su vienu iš tėvų skaičius - 6218. Kai poros išsiskiria, tiek išsiskyrusiems

tėvams, tiek vaikams reikia prisitaikyti prie naujų gyvenimo aplinkybių. Bendratėvystė po skyrybų yra toks šeimos modelis, kai vaikas (-ai) po skyrybų praleidžia panašų laiko tarpą su kiekvienu iš tėvų. Daugelis užsienyje atliktų tyrimų rodo, kad bendratėvystė po skyrybų teigiamai veikia vaikus. Lietuvoje jau irgi daugėja šeimų, kurios po skyrybų renkasi skirti vienodą arba panašų laiką vaikui (-ams). Tikėtina, kad šio modelio pasirinkimas ir toliau augs, tačiau tyrimų, atliktų Lietuvoje, šioje srityje labai stokoja, todėl yra prasmės nagrinėti šį fenomeną ir analizuoti tėvų ir vaikų patiriamus išgyvenimus pasirenkant šį modelį. Šiame pranešime bus pristatomi du tyrimai. Pirmojo tyrimo tikslas: išanalizuoti tėvų, po skyrybų taikančių bendratėvystės modelį, išgyvenimus. Antrojo tyrimo tikslas: išanalizuoti bendratėvystės modelio taikymo patirtį vaikui ir tėvams vienoje šeimoje, kurioje tėvų santykiai po skyrybų yra įtempti. Taikyti tyrimo metodai: pirmame tyrime taikytas kokybinis metodas (5 tyrimo dalyviai), teminė analizė, o antrame tyrime taikytas vieno atvejo tyrimo metodas. Pirmas tyrimas atskleidė, kad tėvai, taikantys bendratėvystės modelį po skyrybų, dažniausiai savo santykius suvokia kaip bendradarbiaujančius, o savo ryšį su vaiku - kaip sustiprėjusį. Tėvai pasitiki buvusių sutuoktinių gebėjimu auklėti ir prižiūrėti vaiką (-us). Laisvu nuo vaiko metu tėvai jaučiasi laisvi. Bendratėvystės modelį tėvai pasirenko bendru sutarimu. Tėvai nereikalauja kito tėvo priimti tuos pačius auklėjimo būdus. Sunkumai, kuriuos patiria tėvai: pastovus vaikų kraustymasis, drabužių ir kitų daiktų mainai ir įsigijimas, vaikų manipuliacijos. Tėvų taikoma bendratėvystė pasižymi palaikančiosios bendratėvystės požymiais. Antrasis tyrimas atskleidė, kad tėvai, taikantys bendratėvystės modelį po skyrybų, suvokia vienas kitą kaip konkuruojančius, savo ryšį su vaiku - kaip gerą. Motina nepasitiki tėvo gebėjimu prižiūrėti vaiką. Vaikas jaučiasi gerai tiek būdamas pas tėvą, tiek pas motiną. Vaikas patiria sveikatos sutrikimų arba simptomų paaštrėjimų, būdamas pas tėvą. Abu tėvai yra nepatenkinti tarpusavio bendravimu. Abu tėvai siekia pagerinti savo bendratėvystės santykius, pasitelkdami specialisto pagalbą. Tėvų taikoma bendratėvystė pasižymi atsiribojančios bendratėvystės požymiais.

STENDINIAI PRANEŠIMAI

Raidos psichologija

Rūta Norkienė*, Jorinta Jakubauskaitė, Jolita Krasauskienė, Tomas Lazdauskas.

Temperamentas ankstyvojoje ir vidurinėje vaikystėje: lyginamoji savybių raiškos analizė.

Temperament in early and middle childhood: A comparative analysis of trait expression

*ruta.norkiene@fsf.stud.vu.lt Vilniaus universitetas

Nors temperamento profilis išryškėja ankstyvojoje vaikystėje ir per gyvenimą išlieka gana stabilus (Shiner et al., 2012), skirtingais raidos etapais tos pačios savybės gali turėti skirtingą prasmę (Carey & McDevitt, 2016), kurią formuoja vaiką supantis kultūrinis kontekstas (Super et al., 2020). Šio tyrimo tikslas buvo analizuoti temperamento savybių raišką skirtingais amžiaus tarpsniais – ankstyvojoje ir vidurinėje vaikystėje. Tyrimo imtį sudarė 114 vaikų nuo 3 iki 12 metų (37–153 mėn., $M = 89,4$, $SD = 34,4$). Temperamentas vertintas Carey temperamento skalėmis (B-DI, 2014), kuriomis matuojama ir jo savybių raiška, ir tai, kaip tiksliai šias savo vaikų savybes suvokia tėvai. Savybių įverčiams palyginti pasitelkti (ne)priklausomų imčių lyginimo kriterijai, sąsajoms patikrinti sudarytas daugiatis regresijos modelis ir atlikta ryšių tinklo analizė. Rezultatai parodė, kad ankstyvojoje vaikystėje būdingas stipriau išreikštas aktyvumo lygis, adaptyvumas ir reagavimo intensyvumas, palyginti su vidurine vaikyste. Tai dera su teorine prielaida (Rothbart, 2011), kad vaikystėje palaipsniui silpsta emocinis intensyvumas ir į vientisą sistemą integruojamos savireguliaciją atspindinčios temperamento savybės. Šią idėją paremia ir gautieji savybių tarpusavio ryšių skirtumai, pavyzdžiui, ankstyvojoje vaikystėje adaptyvumas tampriausiai susijęs su palankiu reagavimu į naujoves bei teigiama nuotaika, išblaškomumas su jautrumo slenksčiu, o vidurinėje vaikystėje – atkaklumas su žemesniu aktyvumo lygiu, elgesio nuspėjamumu, adaptyvumu bei teigiama nuotaika. Taip pat rezultatai atskleidė, kad jaunesnių vaikų reagavimo intensyvumą tėvai suvokia kaip silpniau išreikštą, atkaklumą kaip stipriau išreikštą, o vyresnių vaikų išblaškomumą kaip silpniau išreikštą, nei tai rodo skalėmis matuotų atitinkamų savybių

įverčiai. Šie skirtumai ne tik išryškina su vaikų amžiumi besikeičiančius aplinkos lūkesčius dėl jų elgesio (Chess & Thomas, 1999), bet gali padėti identifikuoti skirtingas tėvų-vaikų santykių problemines sritis bei diferencijuoti psichologinę pagalbą (B-DI, 2014). Taigi tyrimo rezultatai leidžia teigti, kad ankstyvojoje ir vidurinėje vaikystėje temperamento savybių raiška skiriasi, kiekvienam tarpsniui būdingi saviti savybių tarpusavio ryšiai bei skiriasi, kaip tiksliai jas suvokia jaunesni ir vyresni vaikų tėvai.

Antanas Kairys*, Olga Zamalijeva.

Vyresnio amžiaus asmenų interneto naudojimas COVID-19 pandemijos metu: potencialus apsauginis veiksnys?

Internet use by older adults during the COVID-19 pandemic: a potential protective factor?

*antanas.kairys@fsf.vu.lt Vilniaus universitetas, Psichologijos institutas

COVID-19 pandemija padarė didelį poveikį visuomenės psichikos sveikatai (Di Fazio et al., 2022), tačiau skirtingo amžiaus žmonės patyrė skirtingą poveikį. Nors pripažįstama, kad stipresnį poveikį patyrė jaunesni, o vyresnio amžiaus žmonės galėtų būti laikomi santykinai atspariais (Di Fazio et al., 2022), tačiau vyresnio amžiaus asmenys taip pat patyrė nerimo ir depresijos simptomų padidėjimą (Webb & Chen, 2022). Kaip vienas galimų rizikos faktorių nurodomas vienišumas ir socialinio susietumo trūkumas (Labadi et al., 2021; Webb & Chen, 2022). Todėl manytina, kad interneto pagalba palaikomi ryšiai su kitais galėtų sušvelninti pandemijos poveikį vyresnio amžiaus asmenims. Todėl šio pranešimo tikslas – remiantis Europos sveikatos, senėjimo ir išėjimo į pensiją (SHARE) duomenimis išanalizuoti vyresnio amžiaus Lietuvos gyventojų interneto naudojimo sąsajas su nerimastingumu ir liūdesio pajautimo pokyčiu COVID-19 pandemijos metu. Analizė grįsta SHARE tyrimo 8-tos bangos COVID-19 apklausa (Börsch-Supan, 2022; DOI: 10.6103/SHARE.w8ca.800) ir 9-tos bangos COVID-19 apklausa (Börsch-Supan, 2022; DOI: 10.6103/SHARE.w9ca.800). Buvo analizuoti 738 Lietuvos respondentų, sulaukusių 65 metų ir vyresnių (65,3% moterų; amžiaus vidurkis 76,5 metai) duomenys. Analizė atskleidė, kad nuo COVID-19 protrūkio pradžios bent kartą naudojosi internetu 32,1% respondentų. Analizuojant susirūpinimo, nerimastingumo ir įtampos pokyčius, nustatyta, kad daugiausiai internetu besinaudojusių (38,7%) buvo grupėje, kuri nepatyrė minėtų išgyvenimų nei 2020, nei 2021 metų tyrimo metu, o mažiausiai (20,5%) – respondentų, kurie patyrė šiuos išgyvenimus abiejų matavimų metu. Skirtumas statistiškai reikšmingas ($\chi^2=15,8$; $p<0,01$), efekto dydis mažas. Panašus dėsningumas nustatytas ir liūdesio bei prislėgtumo atveju ($\chi^2=36$; $p<0,001$; efekto dydis tarp mažo ir vidutinio), tačiau šiuo atveju papildomai santykinai mažas interneto naudojimo dažnis (22,6%) stebimas ir grupėje, kuri nepatyrė liūdesio ir prislėgtumo 2020 metais, bet patyrė 2021 metais. Šie rezultatai rodo, kad interneto naudojimas, ypač pandeminiu laikotarpiu, gali būti psichikos sveikatos apsauginiu veiksniu, tačiau tolesniuose tyrimuose reikėtų papildomai kontroliuoti įvairius socialinius-demografinius veiksnius, pavyzdžiui pajamas. Pranešimas parengtas vykdant projektą Nr. FSF-2022-1 "Aktyvaus senėjimo politika Lietuvoje: iššūkiai ir galimybės".

Edukacinė psichologija

Grazina Gintilienė^{1*}, Reda Gedutienė², Dovilė Butkienė¹, Kęstutis Dragūnevičius¹, Lauryna Rakickienė¹.

Skaitymo ir rašymo sunkumų patiriantys mokiniai: kaip atpažinti?

Students with reading and writing difficulties: how to identify?

*grazina.gintilienne@fsf.vu.lt ¹Vilniaus universitetas, ²Klaipėdos universitetas

Daugumos vaikų skaitymo ir rašymo įgūdžių formavimasis vyksta sklandžiai ir laiku. Tačiau dalis vaikų patiria rimtų ir ilgalaikių sunkumų mokymdamiesi perskaityti ir užrašyti žodžius. Skaitymo ir rašymo sunkumai yra gana dažni. Tarptautinės disleksijos asociacijos duomenimis, maždaug 10–20 proc. vaikų patiria skaitymo ir rašymo sunkumų (cit. pgl. Kim, 2022). Kai kurių mokinių sunkumai yra laikini, kitų – ilgalaikiai. Nors sunkumų priežastys įvairios, visais atvejais svarbu kuo anksčiau atpažinti mokinius, patiriančius sunkumų teisingai ir sklandžiai perskaityti bei užrašyti žodžius. Lietuvoje iki šiol neturėjome standartizuotų atrankos ir atpažinimo

instrumentų mokiniams, patiriantiems skaitymo ir rašymo sunkumų, vertinti pradinio ugdymo antroje klasėje. Nacionalinei švietimo agentūrai įgyvendinant ES projektą „Įtraukiojo ugdymo galimybių plėtra, I etapas“, buvo parengti du testai – Atrankos testas skaitymo ir rašymo sunkumams atpažinti ir Disleksijos atpažinimo testas. Šio pranešimo tikslas yra supažindinti Lietuvos švietimo sistemoje dirbančius psichologus su parengtais testais ir aptarti testų panaudojimo galimybes praktiniais ir moksliniais tikslais. Abiem testams užduotys parengtos pagal gerąją testų kūrimo kitose šalyse, taip pat ir Lietuvoje, praktiką. Tiek adaptuotos, tiek originalios užduotys parengtos, atsižvelgus į lietuvių kalbos ortografiją bei rašytinės kalbos vartojimo specifiką. Atrankos testas skaitymo ir rašymo sunkumams atpažinti skirtas padėti atrinkti skaitymo ir rašymo sunkumų patiriančius mokinius, kuriems reikalingas tolesnis išsamus individualus įvertinimas. Šį testą sudaro 5 užduotys, skirtos skaitymo ir rašymo įgūdžiams bei fonologiniam supratimui įvertinti. Disleksijos atpažinimo testo paskirtis – padėti atpažinti skaitymo ir rašymo sutrikimų turinčius vaikus pradinio ugdymo antroje klasėje. Šis testas skirtas naudoti psichologinio įvertinimo tikslais, priimant sprendimą dėl vaiko patiriamų sunkumų mokantis skaityti ir rašyti. Disleksijos atpažinimo testą sudaro 13 užduočių, kurios sudaro 5 skales, matuojančias skaitymo ir rašymo įgūdžius, fonologinį supratimą, greitąjį vardijimą, vykdomąsias funkcijas bei informacijos apdorojimo greitį. Abiem testais gauti duomenys suteikia naudingos informacijos išsamiau suprasti mokinio skaitymo ir rašymo sunkumų priežastis bei tikslingiau planuoti sunkumų įveikimą. Šiame pranešime aptariamos šių testų panaudojimo galimybės moksliniuose tyrimuose, diskutuojamas testų taikymas praktikoje.

Klinikinė ir sveikatos psichologija

Saulė Navytė*, Kęstutis Dragūnevičius.

Įsitikinimų apie emocijas ir emocijų reguliacijos strategijų naudojimo reikšmė prognozuojant vyrų ir moterų psichologinę gerovę.

The role of emotion beliefs and emotion regulation strategies in psychological well-being among males and females

*saule.navyte@fsf.vu.lt Vilniaus universitetas

Įsitikinimai, kad emocijas galima reguliuoti, siejami su realių emocijų reguliacijos strategijų pritaikymu ir naudojimu (Ortner & Pennekamp, 2020). Vadinasi, vien tikėjimas emocijų kontrolės galimybe didina tikimybę, kad žmogus bus labiau motyvuotas ir dės pastangas norėdamas jas sureguliuoti. Įsitikinimai, kad emocijas galima reguliuoti, prognozuoja dažnesnį teigiamų emocijų patyrimą (Daniel et al., 2020), o žmonės, tikintys, kad emocijos negali būti kontroliuojamos, dažniau patiria psichikos sveikatos sunkumų – nurodo turintys daugiau depresijos ir nerimo simptomų (Veilleux et al., 2015). Daugėjant nuotaikos sutrikimų Lietuvoje, tyrimai nagrinėjantys įsitikinimus apie emocijas ir emocijų reguliaciją išlieka aktualūs. Tyrimo tikslas – išanalizuoti, kaip įsitikinimai apie emocijas ir emocijų reguliacijos strategijų naudojimas prognozuoja vyrų ir moterų psichologinę gerovę. Tyrime buvo panaudoti 519 tyrimo dalyvių duomenys (48% - moterys). Tiriamųjų amžius buvo nuo 19 iki 81 metų (vid.=42,8, SD=11,3). Tyrimo metu naudota Emocijų ir reguliacijos įsitikinimų skalė (ERBS, Veilleux et al., 2015), Emocijų reguliacijos klausimynas (ERQ, John ir Gross, 2003), Psichikos sveikatos kontinuumo trumpoji forma (MHC-SF, Keyes, 2014) bei surinkti pagrindiniai sociodemografiniai duomenys. Atlikta regresinė analizė parodė, kad modelis, apimantis sociodemografinius veiksnius, įsitikinimus apie emocijų reguliaciją bei taikomąsias emocijų reguliacijos strategijas, paaiškina 18% tiriamųjų psichologinės gerovės duomenų sklaidos. Papildoma analizė skirtingų lyčių grupėse parodė, kad modelis vyrų gerovę (26 %) prognozuoja geriau nei moterų (iki 18 %) bei atskleidė kitus lyčių skirtumus. Vyrų imčiai reikšmingi kintamieji, teigiamai susiję su gerove, buvo partnerio(-ės) turėjimas, tikėjimas emocijų reguliavimo verte ir kognityvinės emocijų reguliacijos strategijos taikymas. Moterims gerovė teigiamai buvo susijusi su amžiumi ir kognityvine strategija. Tiek vyrams, tiek moterims tikėjimas, kad emocijos nevaldomos, prognozavo žemesnę gerovę, bet tik vyrų grupėje emocijų slopinimas prognozavo žemesnį gerovės lygį.

Nustatyti lyčių skirtumai taip pat leidžia teigti, kad dirbant su vyrų populiacija svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad jie labiau linkę slopinti savo emocijas nei moterys ir tai gali neigiamai veikti jų psichologinę būklę.

Organizacinė psichologija

Loreta Bukšnytė-Marmienė.

Mokyklos organizacinių veiksnių ir mokytojų profesinės gerovės reikšmė jų įsipareigojimui organizacijai.
The importance of the school's organizational factors and teachers' work related well-being for teachers' organizational commitment

loreta.buksnyte-marmiene@vdu.lt Vytauto Didžiojo universitetas

Sėkmingas organizacijos funkcionavimas priklauso nuo vieno iš svarbiausių veiksnių – organizacijai įsipareigojusių darbuotojų. Įsipareigojimas organizacijai rodo darbuotojo atsivimą, lojalumą organizacijai ir yra priešingas ketinimui išeiti iš darbo. Įsipareigojęs darbuotojas pirmenybę teikia organizacijos, o ne asmeniniams interesams, yra emociškai prisirišęs prie darbo, išreiškia stiprią valią išlaikyti narystę organizacijoje. Moksliniai tyrimai rodo, kad įsipareigojimas organizacijai yra susijęs su tokiu pozityviu darbuotojo organizaciniu elgesiu kaip įsitraukimu į darbą, didesne motyvacija ir geresniais darbo rezultatais, aktyvesniu organizacijos tikslų siekimu ir didesniu pasitenkinimu darbu, o įsipareigojimo organizacijai trūkumas susijęs su neigiamais aspektais kaip ketinimu palikti darbą ar pravaikštomis (Baksi et al., 2021, Lee & Nie, 2014, Woods et al., 2012). Mokytojo įsipareigojimas organizacijai teigiamai veikia jų santykį su mokiniais, mokinių mokymosi rezultatus (Qadach et al., 2020). Todėl svarbu tyrinėti veiksnius, susijusius su didesniu mokytojų įsipareigojimu. Moksliniuose darbuose organizaciniai veiksniai ir mokytojų profesinė gerovė įvardinami kaip reikšmingi mokytojų įsipareigojimo organizacijai antecedentai (Yalcin et al., 2021, Cheng & Kadir, 2018). Deja, šių reiškinų sąsajų ištirtumo lygmuo vis dar nepakankamas. Tyrimo tikslas – nustatyti mokyklos organizacinių veiksnių ir mokytojų profesinės gerovės reikšmę mokytojų įsipareigojimui organizacijai. Tyrime dalyvavo 292 mokytojai. Mokytojų profesinė gerovė buvo analizuojama kaip pasitenkinimo darbu ir nesaugumo dėl darbo kontinuumas. Naudoti instrumentai: organizacijos diagnostikos klausimynas (ODQ, Preziosi, 1980), pasitenkinimo darbu (Bowling, Hammond, 2008), nesaugumo dėl darbo (De Witte, 2000), įsipareigojimo organizacijai (Balfour, Wechsler, 1996) klausimynai. Gauta, kad mokyklos organizaciniai veiksniai yra susiję su mokytojų profesine gerove ir įsipareigojimu organizacijai. Tokie organizaciniai veiksniai kaip aiškūs ir aptarti organizacijos tikslai, struktūra, vadovavimas, santykiai su kolegomis, paskatinimas teigiamai reikšmingai susiję su mokytojų įsipareigojimu organizacijai. Kuo mokytojų pasitenkinimas darbu yra didesnis, o nesaugumas dėl darbo mažesnis, tuo jų įsipareigojimas organizacijai yra didesnis. Atlikus daugialypę tiesinę regresinę analizę, nustatyta, kad 35,2 % mokytojų įsipareigojimo organizacijai prognozuoja jų pasitenkinimas darbu, santykiai ir vadovavimas organizacijai bei mokytojų jaučiamas nesaugumas dėl darbo.

Antanas Kairys^{1*}, Olga Zamalijeva¹, Raimonda Sadauskaitė¹, Ieva Reine².

Subjektyvios darbo vietos kokybės klausimyno struktūra Lietuvos ir Latvijos priešpensinio ir pensinio amžiaus asmenų grupėje.

Structure of the subjective job quality questionnaire for pre-retirement and retirement age groups in Lithuania and Latvia

*antanas.kairys@fsf.vu.lt ¹Vilniaus universitetas, Psichologijos institutas, Taikomosios psichologijos laboratorija, ²Uppsala University, Department of Public Health and Caring Sciences, Sweden; Riga Stradiņš University, Statistics Unit, Latvia

Darbo vietos kokybė yra svarbus kintamasis, siekiant suprasti tokius fenomenus, kaip darbo ir gyvenimo balansas, patiriamas stresas darbe ir t.t. Senėjimo kontekste, kalbant apie priešpensinio amžiaus žmones, darbo vietos kokybė svarbi, suprantant ir tokius fenomenus, kaip ketinimas išeiti į pensiją (Böckerman & Ilmakunnas, 2020). Tradiciškai, darbo vietos kokybė yra matuojama, naudojant pastangų ir atlygio disbalanso

modelį ir jo kontekste sukurtus instrumentus (Siegrist et al., 2004), tačiau longitudinaliuose tyrimuose dažnai nepavyksta naudoti pilno instrumento ir tuomet kyla klausimų apie jo dimensionalumą. Todėl šio pranešimo tikslas – įvertinti Europos senėjimo, sveikatos ir išėjimo į pensiją (SHARE) tyrime naudojamo subjektyvios darbo vietos kokybės klausimyno struktūrą Lietuvos ir Latvijos priešpensinio ir pensinio amžiaus asmenų grupėje. Analizei panaudoti SHARE 7-tos bangos (DOI:10.6103/SHARE.w7.710) 50 metų ir vyresnių dirbančių respondentų iš Lietuvos ir Latvijos duomenys (N = 1195). Analizuota 13 klausimų, matuojančių subjektyvią darbo vietos kokybę, struktūra. Tam imtis atsitiktinai buvo padalinta į dvi dalis, vienoje jų atlikta tiriančioji faktorių analizė, kitoje – patvirtinančioji. Tiriančioji faktorių analizė atskleidė, kad optimalia laikytina trijų faktorių struktūra (atlygis, emocinės pastangos, fizinės pastangos). Patvirtinančioji faktorių analizė atskleidė, kad trijų faktorių modelis pasižymėjo geresniais suderinamumo indeksais, nei vieno ar dviejų faktorių. Modifikuotas trijų faktorių modelis turėjo priimtinius suderinamumo indeksus ($\chi^2 = 280,1$; $df = 60$; $p < 0,001$; CFI = 0,88; RMSEA = 0,079). Struktūros palyginimas Lietuvos ir Latvijos imtyse parodė, kad stebimas tik konfigūracinis invariantiškumas, matavimo invariantiškumo patvirtinti nepavyko. Šiame tyrime subjektyvios darbo vietos kokybės skalė pasižymėjo trijų faktorių struktūra, buvo nustatyta, kad, skirtingai nei kituose tyrimuose (pvz., Siegrist et al., 2004) pastangos, o ne atlygis turi nevienalytę struktūrą. Tyrimas atliktas, vykdant projektą „Sustainable working-life for ageing populations in the Nordic-Baltic region“. (Project Nr. 139986 financed by NordForsk).

Tadas Vadvilavičius*, Aurelija Stelmokienė.

Nuo suvokiamų darbo ir asmeninių resursų iki šeimos reikalavimų patenkinimo moterų imtyje: žvalgojomo tyrimo rezultatai.

From perceived work and personal resources to meeting family demands in a sample of women: results from pilot study

*tadas.vadvilavicius@vdu.lt Vytauto Didžiojo universitetas

Pastebima, jog vis dar mažiau mokslininkų ir praktikų dėmesio sulaukia pozityvi darbo ir šeimos sąveika. Darbo–šeimos vaidmenų praturtinimas apibūdina procesą, kuomet vienos gyvenimo srities resursai padeda patenkinti kitos gyvenimo srities reikalavimus. Vis dėlto stokojama aiškumo, koks mechanizmas geriausiai paaiškina vienos gyvenimo srities resursų perkėlimą kitos srities reikalavimų patenkinimui. Yra manoma, jog resursų ir reikalavimų patenkinimo ryšį medijuoja asmens suvokiamas saviveiksmingumas. Galiausiai, literatūroje yra pastebima, jog dėl socialinių lyčių skirtumų, moterys dažniau susiduria su neigiama darbo ir šeimos sąveika, o pozityvios sąveikos tyrimai specifiškai šioje grupėje atliekami rečiau. Žvalgomajame tyrime dalyvavo 76 moterys. Vidutinis tyrimo dalyvių amžius – 38,84 (SN=9,83), vidutinis darbo stažas – 16,32 (SN=9,82). Tyrimo metu naudotos 10-ties teiginių darbo–šeimos vaidmenų praturtinimo saviveiksmingumo ($\alpha=0,97$) bei autorių sudarytos 5-ių teiginių subjektyviai suvokiamų šeimos reikalavimų patenkinimo ($\alpha=0,81$), 5-ių teiginių suvokiamų darbo resursų ($\alpha=0,84$) ir 6-ių teiginių suvokiamų asmeninių resursų ($\alpha=0,86$) skalės. Tyrimo rezultatai atskleidžia, jog darbo–šeimos vaidmenų praturtinimo saviveiksmingumas medijuoja ryšį tarp suvokiamų darbo resursų ir suvokiamų šeimos reikalavimų patenkinimo (netiesioginis efektas – 0,14, 95%CI [0,04; 0,26]). Tuo tarpu nustatyta, jog mediacinis ryšys tarp suvokiamų asmeninių resursų ir šeimos reikalavimų patenkinimo yra statistiškai nereikšmingas (netiesioginis efektas – 0,04, 95%CI [-0,03; 0,17]). Tyrimu nustatyta, jog moterų suvokiamas gebėjimas perkelti resursus iš darbo į šeimą medijuoja ryšį tarp suvokiamų darbo resursų ir šeimos reikalavimų patenkinimo. Tuo tarpu nenustatytą mediacinį ryšį tarp suvokiamų asmeninių resursų ir šeimos reikalavimų patenkinimo galima paaiškinti tuo, jog asmeniniai resursai yra susiję su pačiu asmeniu, o ne su asmens gyvenimo sritimi ir resursais joje, todėl darbo–šeimos praturtinimo mechanizmas nepasireiškia. Užsienyje atlikti ir Lietuvoje pradėti atlikti tyrimai leidžia kelti prielaidą, jog būtent asmens darbo–šeimos praturtinimo saviveiksmingumo didinimas gali padėti asmenims dažniau patirti pozityvią darbo ir šeimos sąveiką. Vis dėlto, atsižvelgiant į šio tyrimo imties homogeniškumą ir dydį, rekomenduojami tolimesni tyrimai.

Socialinė psichologija

Emilija Ratkienė*, Olga Zamalijeva.

Polinkis tikėti sąmokslo: asmenybės bruožų, streso įveikos strategijų ir psichologinės gerovės vaidmuo.
Conspiracy mentality: the role of personality traits, coping strategies and psychological well-being

*emilija.ratkienė@fsf.stud.vu.lt Vilniaus universitetas

Įvadas. Sąmokslo teorijos ir žmonių polinkis jomis patikėti pastaruoju metu itin patraukė mokslininkų dėmesį. Nors tyrėjai pažymi, kad šis fenomenas egzistuoja nuo seniausių laikų ir galimai atlieka svarbias funkcijas visuomenėje, vis dėlto jis kelia nemažą susirūpinimą dėl neigiamo poveikio žmonių elgesiui. Siekiant suprasti, kas paskatina žmones patikėti sąmokslo, svarbu atsižvelgti tiek į vidinius asmenybinius veiksnius, tiek ir į išorinius veiksnius, susijusius su asmenį supančia aplinka. Polinkis tikėti sąmokslo ir su juo besisiejantys veiksniai Lietuvoje tyrinėjami itin mažai, todėl šio tyrimo tikslas - išplėsti šia tema jau turimas žinias bei labiau įsigilinti į tai, kokie psichologiniai veiksniai tiesiogiai ir netiesiogiai prisideda prie polinkio patikėti sąmokslo teorijomis paaiškinimo. Metodika. Internetinės apklausos būdu vykdome tyrimą dalyvavo 173 asmenys, iš kurių 32 (18,5%) buvo vyrai, o 139 (80,3%) – moterys. Tiriamųjų amžius svyravo nuo 18 iki 70 metų ($M = 33,3$; $SD = 14,6$). Siekiant įvertinti bendrą tiriamųjų tendenciją patikėti sąmokslo, buvo naudojama Polinkio tikėti sąmokslo skalė (Stojanov & Halberstadt, 2019). Taip pat buvo įvertinti tiriamiesiems būdingi asmenybės bruožai, naudojant Didžiojo penketo asmenybės klausimyną (BFI; John & Srivastava, 1999). Psichologinė gerovė ir naudojamos streso įveikos strategijos buvo atitinkamai vertinami naudojant Psichikos sveikatos kontinuumą (MHC-SF; Keyes, 2004) ir trumpąjį Stresogeninių situacijų įveikos klausimyną (COPE; Carver, 1997). Rezultatai ir diskusija. Atliktos kelių analizės rezultatai rodo, kad polinkį patikėti sąmokslo teorijomis tiesiogiai prognozuoja socialinė gerovė ir religijos bei vengimo strategijos, naudojamos stresui malšinti. Be to, nustatyta, kad polinkį tikėti sąmokslo netiesiogiai prognozuoja ir ekstraversijos bei neurotiškumo asmenybės bruožai, veikdami per socialinę gerovę ir vengimo įveiką. Taip pat šios analizės metu atsiskleidė ir tiesioginės polinkio tikėti sąmokslo bei ekstraversijos sąsajos. Šie rezultatai svarbūs, nes leidžia geriau suprasti, kokie veiksniai prisideda prie Lietuvos žmonių polinkio patikėti sąmokslo paaiškinimo. Be to, nurodo galimas intervencijos sritis, pavyzdžiui, socialinės gerovės didinimą ar adaptyvių streso įveikos strategijų mokymą(si).

Apie MRU

Mykolo Romerio universitetas – didžiausias Lietuvoje profilineis socialinių mokslų universitetas, kurio ryškiausi komponentai yra teisė, visuomenės saugumas ir viešasis valdymas. Didžiausią potencialą išvystęs savo profilio srityse MRU turi pajėgius ir svarbų vaidmenį universiteto misijoje vaidinančius edukologijos, ekonomikos, humanitarinių mokslų, komunikacijos, politikos, psichologijos, sociologijos, vadybos branduolius. Savo tikslus Universitetas įgyvendina kartu su visuomeniniais, verslo partneriais bei alumnais.

Nacionalinės karjeros valdymo informacinės sistemos objektyvios stebėsenos duomenys rodo itin aukštą Universiteto absolventų įsidarbinamumą ir vieną aukščiausių šalyje, lyginant su kitų aukštųjų mokyklų duomenimis, jų vidutinį darbo užmokestį po studijų baigimo praėjus metams ir net mažiau.

Psichologijos institutas – tai Mykolo Romerio universiteto padalinys, vykdamas psichologijos krypties studijų programas bei mokslinę veiklą, orientuotas į visuomenės poreikius ir naujausius psichologijos mokslo pasiekimus.

Psichologijos institute veikia moderniai įrengta laboratorija, sukurianti palankias sąlygas studentams atlikti praktines užduotis ir laboratorinius darbus, o mokslininkams – mokslo tyrimus.

Psichologijos institutas siekia:

- Parengti kvalifikuotus ir gebančius įsitvirtinti konkurencingoje darbo aplinkoje psichologus;
- Užtikrinti modernią, pažangią ir draugišką studijų aplinką studentams;
- Kurti ir plėtoti tolerantišką individualiems skirtumams, pagarba ir tarpusavio pagalba grįstą darbo aplinką Instituto darbuotojams bei sudaryti patrauklias bendradarbiavimo sąlygas socialiniams partneriams;
- Užmegzti tikslingus ir produktyvius santykius su užsienio mokslo institucijomis siekiant aukštos studijų kokybės ir ilgalaikio bendradarbiavimo mokslinių tyrimų srityje.

Sudarė Gustė Gramaglia

Maketavo Gustė Gramaglia ir Mykolas Simas Poškus

Išleido:

Mykolo Romerio universitetas

Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius, Lietuva

www.mruni.eu